

Tyrus ē sicut 7 tenetbea id est cocodrillus later in byeme. sed post expoliat coruuz qd ē in oculos suos ita q̄ ille qui non cognoscit hoc accidens putat q̄ ille cecus sit. deinde aufert coruuz capitis totaliter vno die. 7 sua expoliatio ē sicut exitus embryonis. 7 sic renouatur q̄ deponit se neccitatem. **I**tem in eodem inuenitur i sine. **T**yrus quidez quem serpentes magni fugiunt q̄ vis sit paruus. 7 sunt pili supra totum corpus suum. 7 q̄ mordeat aliqd̄ putrescunt omia que sunt in circuitu morsus statim. **E**t inuenit̄ vn̄ p̄p̄ tyrus in india 7 morsus eius est ita fortis q̄ non inuenitur contra ip̄m medicina. **D**e vipera dicit ambro. in hexame. omnium serpētuz nequissimum est genus vipere que cum cupiditate assumpserit coeundi murene requirit copulam. p̄gredit̄ q̄ ad litus aque vbi credit murenulam latitare sibilō autē euocat vipera murenulam 7 puocat ad amplexū que vocata statim adest. vipera autem videns eam ad copulā p̄paratam totum venenum suum euomit. 7 ad amplexum murenule tunc accedit. cōpleto hō concubitu vipera venenū qd̄ euomuerat haurit iterum et resumit. 7 sic cum veneno resumpto reuertitur ad cauernam. **V**ipera insup vt dicit pli. li. xxix. c. j. lapidem quendā glutit quod papientes scitbe viperam caute aperiant 7 lapidem eximunt. 7 eo vtunt̄ contra venenū. **I**tē ibidem. quē draco vel asp̄is vulnerat caput vipere appositum vulnere sanat. **E**t ecōuerso quē vipera pungit caro asp̄idis attrahendo venenum vipere sanare consuevit.

Expliat liber. xvij.

Incipit decimus nonus. **D**e coloribus odoribus 7 saporibus.

Descriptis pro
prietatibus rerum spiritualiū
7 corporalium tam simpliciu
q̄ cōmixtarum put ad man
nostras puenire potuerunt. **N**unc postremo d̄
quibusdam accidentibz corporalium rerum sub
stantias cōcomitantibus cooperāte diuina gra
tia est hic attendendum. **P**rimo de colore. se
cundo de odore. tercio de sapore. vltimo de liq̄
re. **C**olor est dictus vt dicit ysi. li. xvij. eo q̄ ca
lore ignis v̄ claritate solis ē p̄fectus. **C**el color
a colendo est dictus eo q̄ colantur colores ad
hoc vt summe subtilitatis sint 7 intime purita
tis. **C**olores aut nascuntur. aut fiunt. de his q̄
re infra in fine de coloribz. **E**st autem color fm
aris. in li. methe. extremitas p̄spicui in corpe ter
minato. **R**ei. n. corporalis visibilis sup̄ficies ē
7 terminus colorū differentias videmus quas
recipit ex natura mixtionis elementorum 7 do
minio in corpe composito. q̄ mixto p̄spicuo et
diaphano p̄ actualement vnionem lucis radiātis
sup̄ ip̄am terminabilem 7 p̄spicui corpis super
ficiē visui rep̄ntat. **E**t p̄p̄ b̄ di. aris. in secūdo li.
de aia. q̄ color ē motiū visus fm actū lucidi. nā
lux ē act̄ 7 sectio lucidi seu p̄spicui. **N**aturā. n.
colorū i corpe mixto ex aliē elem̄ti dominio eēn
tialit̄ ex̄ntis. p̄duc̄ lux ad actū imutatiois visus
Quis enim color naturaliter 7 essentialiter sit i
mixto non t̄n̄ h̄z potentia manifestandi se nisi
p̄ lucem sup̄ ip̄ius sup̄ficiem actualiter radian
tem. **U**nde color ad sui manifestatōem sp̄ indi
get luce. s̄ non econuerso. q̄ lux ad sui manife
statōem non indiget colore. sicut color indiget
luce actualiter existente vt luce mediante colo
ris qualitas visus organo imp̄matur. **E**t ideo
posuerunt aliqui q̄ rō visibilis radicaliter 7 for
maliter ē in luce. q̄ ip̄a sublata rei colorate qua
litas visui non apparet. **H**abet aut color actua
lem eēntiam in tenebris vt dicit cōmen. in secū
do de anima de imutatioe visus 7 coloris. non
enim creat lux colorem cum i sua actualitate ex
dominio elem̄ti sit in mixto sed lux extrinseca
diffusa sup̄ colorem 7 sup̄ mediū disposit̄ ip̄m me
diū dando ei formā p̄ quā possit recipe species
coloris. 7 iō p̄ lucem fit dispositiue imutatio in
medio p̄ qd̄ defertur coloris differentia ad or
ganū vis̄ vbi fit iudiciū de colore. 7 iō i tenebr̄
remanēt colores i sue eēntie actualitate sic exp̄s
se di. cōmen. sup̄ id p̄spectiue. li. j. c. vlt. q̄ lux n̄
exigit ad visionem colorum nisi in altera duarū
causarū. aut q̄ sine luce n̄ extendūt forme colo
rū in aere. aut q̄ si tunc extenduntur nō opant̄

in visis nisi p lucem. vñ ad existentiam coloris lux non exigitur. sed tamen ad eius manifestatōem. 7 q̄uis non manifestetur in tenebris color. ppter hoc non erit supflaus vel ociosus cū sp̄ phiciat suam naturam 7 substantiam. Et q̄ non videtur in tenebris non est ex defectu coloris sed potius ex defectu a pte recipientis eo q̄ non habeat dispositiōem quā optz ipm habere. Si ergo alicubi dicunt autores colorē non esse in actu sine luce intelligendū ē de actu manifestandi quo ad visum. non de actu existendi. Onat itaqz lux extrinseca colores 7 decorat. 7 ipos prius existentes in esse specifico visui manifestat. non tamen primitus eos causat. 7 h̄ intelligo de luce infusa extrinsecus sup res. Nam virtus lucis celestis ad interiora rerum inuisibiliter penetrans coopantibz quatuor elementorum qualitatibz colores pcreat atqz causat 7 sic generatos 7 existentes in esse specifico supueniens lux visibilis clarificat nobilitat 7 oculi manifestat.

De materia coloris. Capitulū. j.

Et autē perspicuum bene terminatum materia coloris. 7 hoc est solum vñ maxime humidum qm̄ siccum 7 terreum in quātum h̄mōi non est pspicuum. siccum h̄o igneū non descendit de spera sua. neqz hic inferius inuenit. qm̄ sola forma ignis generatur de potentia alicuius elementi ex quo debet mixtum constitui. vt ptz ex libro de generatōe. Illud ergo pspicuum h̄z tres differentias materiales. qz aut est materia subtilis. aut ē grossa. aut mediocris. Si mediocris. tunc est humidum aqua multuz abundās sup siccum terreum 7 sup humidum aereū deficiens ab humiditate aerea. vel erit aerium multum alteratum p siccum terreum ita tamen q̄ excedat grossiciem. Si autē subtile sic est humidum alteratum ad naturam aeris siue humidū alteratum aereum. Si autē ē grossum tunc ē alteratum ad grossiciem 7 siccitatem terre ita q̄ excedit mediocritatem.

De materia coloris nigri. Capitulū. ij.

Materia ergo coloris pspicui aut erit sicca per dominū. vñ humida p dominium. vñ mediocriter sicca 7 humida. Si h̄o dominet siccitas in materia. tunc si est actio calidi p dominū generabitur albedo qz calidum rarefacit 7 disgregat ptes materie 7 subtiliat ac generat claritatem 7 pspicū. Et fm̄ hoc di. arif. li. i. c. aī. xix

q̄ generatur albedo ex paucitate humoris in materia sicca p dominium calidi agentis 7 subtiliantis. sicut patet in calce 7 ossibz combustis 7 alijs consimilibz. Si h̄o agat in materia dominans frigiditas tunc generatur nigredo qm̄ constringit ptes materie sicce 7 cōgregat ac opilat substantiam rei 7 condensat ac obscurat. Obscuritas autem ē priuatio non solum lucis. verū etiam coloris quemadmodū claritas ē differentia coloris sicut lucis. qm̄ est condicio visibilis simpliciter. 7 tunc magis terminatur siccū quod exigebatur ad generationem albedinis. 7 sic inducitur color niger. Si ergo sit humida materia tunc a calido dominante generatur nigredo. qz calidum adducit ptes humiditas 7 cōsumit humidum qd̄ exalat in fumū nigrū vt patet in lignis viridibz 7 humidis de quoz extremis exit humor niger qm̄ exuruntur. vnde dicit arif. li. methe. Instabilia sunt que h̄nt in poris humorē debilem qui n̄ pōt resistere calori ignis nec tamen statim suffocat. sed potius alit ignē vnde ptz q̄ humidum cā ē nigredinis p calorē actionem quam calor agens exalare facit subtile 7 humidum aquosum 7 euaporare aereuz et remanet q̄ est terreum atqz grossum. ppter qd̄ optz necessario vt nigredo generet. Dicit enī arif. li. methe. iij. q̄ natura terrestris subtilis. et claritas aque. 7 natura aeris faciunt albedinem in argento viuo. 7 ideo opposita istorum inducunt nigredinem in sicco derelicto ex actione calidi in humido. Et sic dicit arif. li. xix. q̄ nigredo generatur in oculo ppter multitudinem humidū. nam calor naturalis agens in humidū terminando 7 digerendo 7 exiccando in fine nigredinem derelinquit.

De generatione coloris albi. Cap. iij.

Ivero sit imateria humida 7 in illud vincat dominans frigiditas tunc albedo generatur vt apparet in niue pruina 7 in canicie 7 i humoribz fleumaticis. Quis enim frigus aggregat humidum non tñ sicut siccum. humidū. n. cum sit pspicuum magis est aptum natum ad nobile eē coloris. Propterea humidum compressum paratur ad sparsionem 7 ptiam separationem. Sic autē non ē de sicco ppter qd̄ magis paratur. q̄uis p compressionem ad receptiōem claritatis 7 aptiōem q̄ siccum. 7 iō pōt melius frigiduz generare albu in humido q̄ i sicco. Et sic intelligēdū ē qd̄ dicit arif. li. xix. q̄ albedo generatur ex aere vaporoso. i. declinante ad humiditatem aqueā. 7 hoc ppter frigiditatem actiōem. Et

ho dicit comen. qd albedo generat ex igne claro admixto cum elemento valde dyaphano. intelligendū ē d claritate q̄ p̄ transsum ptōem albedo sepius ab arif. nuncupatur. fm̄ qd albedo dicitur generari in nubibz ex refulgentia radioz in eis si tenues fuerint. Et sic etiam flama aliqua do apparet alba qm̄ materia aeris est subtilis in qua radiat vapor ignis. talis albedo non ē propria sed potius transsumptiua. Possimus tñ extendere verbū comen. qd dicit hoc de igne ratione p̄spicui qd ē materia pp̄ia albedinis. non rōne sue actiōis. Unde hoc qd dicit debet intelligi de igne qui debet eē materia coloris. 7 nō de efficiēte extra. 7 fm̄ hoc intelligitur materialiter. non effectiue. neqz formaliter.

De gradibus inter albedinem 7 nigredinez
Capitulum. iiij.

Unt aut̄ inter albedinem 7 nigredinem multi gradus intermedij fm̄ intensiōez dominiij tam qualitatum actiuarū qz passiuarū fm̄ eē debilius 7 fortius multipliciter 7 fm̄ multos gradus. Qm̄ quantoplus dñatur siccitas tāto cū maiori difficultate subtiliatur 7 rarificat̄ 7 elucidat̄. 7 sic difficilius sit p̄spicuum 7 p̄sequēs albedo eo qd siccum est densum ac solidum inquantū h̄mōi 7 obscurum. Quanto hōo dominiij siccū fuerit minus 7 calidi maius fuerit dominiij tanto melius 7 citius poterit albedo ind̄ generari. Similiter qm̄ siccitas fuerit maior 7 frigiditas intensior tantomagis generabit̄ nigredo ex partium cōpactōne 7 extensione obscuritatis 7 priuatōne claritatis 7 supfluitate terminatōnis p̄spicui. Similiter ē de hūido. quanto enī maius fuerit dominiij humidi. p̄porcionabilis cōbustioni. dūmodo sit dominiij calidi tāto maior erit fumus 7 caligo 7 denigratio. quanto hōo dominiij hūidi sit maius dūmō sit dominiij frigidi. p̄porcionabiliter crescens erit similis intensio albedinis. Si hōo fuerit dominiij hūidi magnū. 7 parū de dominio calidi. remittetur nigredo. Similiter si sit dominiij hūidi magnū. 7 dominiij calidi parū 7 frigidi parū. remittet̄ albedo. si hōo fuerit dominiij hūidi aliquātulum. dominiij hōo calidi maius nigredo magna poterit generari. qm̄qz tñ calidum generat albedinē in hūido vt ptz in albedine oui cocti. 7 qm̄qz ignis in lignis viridibz 7 humidis relinquit cines albos post finalem terminum sue actiōis. s̄ tñ nō ē vera illa albedo qm̄ sp̄ apparet in eo vestigium p̄spicui male terminati ad modum superficie cristalli clari. Et h̄ apparet si scidat̄. lz nō

ptendat. hec p̄spicuitas p̄ mediū corp̄is p̄spicuitate simpliciter actuali 7 completa. vnde ptz qd non est vera albedo. vñ illa albedo derelinquitur ibi p̄pter debilitatem caloris agentis ita qd vincit frigiditas intrinseca 7 innata. Est aut̄ albumen coctum albū. qz non tangit ab igne. p̄p̄tēstā. qd si immediate tangeret. vtiqz in ip̄o nigredinē generaret. Agens insup calidū in hūiduz p̄mo generat nigredinem 7 fumū 7 vincēs humiditas inducit siccitatē in materia in quā agit 7 sic in illa inducta siccitate facit nouā trāsmutatōem 7 generat nouū colorē in subtiliatōe sicci. Et licet calidum aggreget homogenia p̄pter qd condēsat 7 obscurat. tñ siccuz h̄z aliqd sibi annexū de hūido rōne cui p̄p̄t̄ disgregare. Et lz in p̄cipio cōgreet rōe dominiij. tñ p̄ aggregatōem ip̄m aggregatū subtiliat. qz eius opatio specialis ē subtiliare materiā in quā agit dū mō sit sicca. Qd dico p̄pter hoc qd aliqn agit i hūidū 7 exalat illud. frigidū hōo non ordinatur ad rarefaciendū. s̄ stat in ip̄o actu p̄dēfandi tāqz in actu p̄ncipali qd aggregat tam homogenia qz etherogenia.

De actione calidi 7 frigidi. **Capitulum v.**

Vero sit actio calidi 7 frigidi mediocriter cōcurrēs in materia sicca tūc generabit̄ color medius necessario qz calidū subtiliabit in generatōez albedinis. Frigidū hōo ecōstrario aggregabit eam in generatōez nigredis. Cum ergo i quolibet puncto simul agant equaliter optz qd inducant in quolibet puncto sil̄ albedinē 7 nigredinē. qz optz qd fiat color cōpositus ex eis. Et iste plus debet habere de nigredine qz siccū min⁹ se h̄z ad albū qz ad nigrū p̄pter priuatōnem p̄spicui 7 obscuritatem innatam. 7 plus se hadet ad aggregatōz 7 innate aggregatiōis conseruatōem qz ad subtiliatōez 7 rarefactōez. Si hōo p̄currāt mediocriter i materia hūida per dominiij plus de albo qz de nigro. simlr̄ generabit̄ color medius q plus rōne p̄spicui puri se h̄z ad albū qz ad nigrū. 7 respectu agētis frigidi facilius se habz qz respectu calidi. qm̄ calidū agit i hūidū exalando 7 cōsumēdo. frigidū hōo solūmō cōseruando illud in sui natura p̄ viā cōsolidatōis 7 cōpactionis. si hōo sit materia mediocris tunc erit semp color medius. Si hōo sit in tali materia actio calidi p̄ dominiij tunc qz potest facilius humidum transmutari in nigredinem qz siccum in albedinem. generabit̄ color plus h̄ns de nigredine. sicut ptz qm̄ humiduz 7

siccum diuiduntur adinuicem. citius generat calor colorem nigrum in humidis et in viridibus lignis quibus in lapidibus combustis in quibus calx generatur et cōsimilia. Si vero fiat actio frigidi per dominium in materia mediocri oportet colorem esse medium compositum magis ex albedine. quoniam humidum se magis habet ad albedinem quam siccum ad nigredinem siue aliquem colorem. eo quod in humido est materia perspicua que est propria materia coloris. In sicco autem non inquam humido. respectu vero agentis saltem uno modo est humidum obedientius sibi quam possibile est propter priuatum soliditatis et duricie cuiusdam naturalis que est in sicco. Licet enim siccum de se sit natum congregari. non tamen est ita bene congregabile sicut humidum ut patet in lapide qui licet substantia sit compacta non tamen facile recipit maiorem compressionem a causa agente. Videmus enim in multis quod frigidum de facili producit albedinem ut in nive quod non tamen apparet exemplariter quam agit in materia sicca. Si vero concurrant mediocriter in materia mediocri fiet medium necessario quod erit eque distans ab extremis. Si enim quando est dominium solus ex parte agentis alterius vel solum a parte materie accidit color compositus ex altero magis tunc quam equantur tam agentia quam patientia erit color se habens equaliter ut patet ex predictis. Et ita erunt due extremitates et quinque medij. Nec videtur quod pluribus modis poterunt medij esse distincti secundum speciem sicut declaratum est per istam diffinitionem diuisam per opposita membra nec superflua nec diminuta. Aristoteles etiam testatur quod tamen sunt quinque medij colores quorum numerus et sufficiētia potest accipi predicto modo. et etiam ex combinatione albi et nigri ad eorum generationem eo quod nigrum et album concurrant equaliter ad compositionem coloris medij et tunc erit color eque distans inter extremos ut rubedo. Inter album vero et rubeum non possunt esse nisi duo. vnus magis appropinquabit albo et alius rubeo. Inter rubeum vero et nigrum erunt similiter duo. vnus magis conueniens cum rubeo. et alius magis cum nigro. ita plures non possunt esse intermedij. quia inter album et rubeum non possunt esse aliquod eque distans simpliciter. quam eque distantia simpliciter habet respectum ad extremos. sed talis si poneretur haberet tres quartas albedinis et vnā nigredinis quam medietas rubedis ex vna est quarta albedinis et vna quarta nigredinis. eodem modo non erit eque distans simpliciter inter nigrum et rubeum quare oportet quod habet tres quartas nigredinis et vnā albedinis. et sic est tamen eque distantia secundum quid et secundum apparentiam et non simpliciter secundum veritatem.

De speciebus colorum quot sunt. Cap. vi.

His autem coloribus quinque intermedios nominat aristoteles. primum vocans glaucum. secundum puniceum. id est citrinum. tertium rubeum. quartum purpureum. quintum viridem. Ita quod inter album et rubeum erit glaucus a parte albi. puniceus a parte rubri. Inter nigrum autem et rubeum purpureus a parte rubri. et viridis a parte nigri. Hec nomina alio nomine vocantur in greco ut kyanos purpureus. karapos glaucus. sed de nominibus grecis non est vis sed nomina latinorum attenduntur. Et ratio dictorum patere potest. quam glaucus magis habet de albedine quam de nigredine et rubedine. et talis color ponitur in folijs cadentibus in hyeme vel autumno. Puniceus vero ut purpureus circumdat rubedinem quia vterque habet plus de rubedine quam de albedine. sed puniceus est magis remotus a nigredine quam purpureus ut vult aristoteles in libro de somno et vigilijs. vbi loquitur de corruptione istorum in nigredinem vbi puniceum ponit per purpureum declinare in nigredinem. et ideo oportet ut purpureum sit inter rubedinem et nigredinem. et puniceus inter albedinem et nigredinem. Ex quibus omnibus sequitur quod viridis debet poni cum nigredine. Ex quo patet ratio ordinationis ipsorum quinque colorum intermediorum secundum aristoteles.

De opinione eorum qui ponunt lucem esse de substantia coloris. Capitulū. vii.

Sunt autem qui ponunt lucem esse de substantia coloris et illi dicunt quod color est lux incorporea perspicua. Habet autem perspicuum differentias istas. Aut enim perspicuum est purum separatim a terrestritate. aut impurum cum terrestritate admixtione. Lux autem consideratur quadrisarie. quia aut est lux clara. aut obscura. vel est pauca vel multa. Nec dico lucem magnam per subiectum magnum diffusam. sed sicut de luce virtuali dicitur quod in puncto colligitur lux multa ut quam opponitur speculi concuum soli et lux cadens super totam speculi superficiem. in centrum sperę speculi reflectitur. cuius lucis collectio speculum inflamat et citissime combustibile generat. vnde cum fungus vel aliud inflammabile opponitur subito accenditur et ignitur. Si igitur fuerit lux clara et multa in puro perspicuo albedo generatur nam albedo est color ex luce multa et clara in puro generatus ut dicit alber. Si vero fuerit lux pauca et obscura in perspicuo obscuro nigredo necessario generatur. Et iste sermo explanat sermonem aristoteles. et auer-

rois qui ponunt nigredinem p̄inatōem clarita-
tis 7 albedinem habitum siue formam. Et fm̄
hunc sermonem pt̄z q̄ sunt septem colores ab
albedine versus nigredinē paulatim acceden-
tes. s̄l̄r̄ septē erunt p̄imi nigredini a nigredine
versus albedinem p̄cedentes donec fiat occur-
sus alicuius septem colorum quibus ab albe-
dine ad nigredinem descenditur. Et hoc patet
cum. n. albedinis essentiam tria constituunt sc̄z
lucis claritas 7 eius multitudo. ac p̄spicui p̄ri-
tas duob̄ amotis p̄t̄ esse remissio. Er̄t igitur
p̄ hunc modum trium color̄ generatio 7 quoli-
bet trium solo remanente duoz̄ reliquoz̄ erit
remissio. 7 sic ab albedine erunt septem color̄
immediate p̄ductōes v̄l p̄gressiones. Similiter a
nigredine versus albedinem septem sunt colo-
res. 7 erunt fm̄ istam consideratōem. xvj. colo-
res. duo p̄incipales. s̄. albedo 7 nigredo. 7. xiiij.
collaterales septem. hinc p̄ extēsiōē albi ad ni-
gruz̄ ascendentes. 7 septem illinc a nigredine p̄
remissionem ad albedinē accedentes in medio
in idem concurrentes. In quolibet aut̄ medio-
rum color̄ sunt gradus quasi infiniti fm̄ inter-
sionem 7 remissionem maiore v̄l minore. put
extrema se p̄tendunt. Recollige igit̄ breuiter ex
p̄dictis. q̄ color̄ ē p̄p̄ietas siue qualitas dereli-
cta ī superficie corp̄is p̄spicui ex natura mixtio-
nis elementarium qualitātū concurrentium in
mixto. que mediante luce visui actualiter p̄sen-
tatur. nam sine luce media color̄ organum vis̄
actualiter non imutat. color̄ t̄n̄ p̄ se est visibilis.
vt dicit ar̄. ij. de anima. non est autem ex defe-
ctu sui sed potius defectu 7 impotentia organi
q̄ color̄ sine actuali lucis p̄ntia non videtur. et
iō pitagorici vocauerunt colorem epyphaniaz̄
sc̄z supra apparitōem. eo q̄ sit extremitas cor-
p̄is p̄spicui terminati v̄l in eius extremitate et
ibi magis p̄p̄ie est. eadem tamē natura color̄is
est intus 7 extra vt pt̄z in albugine oui. 7 in fra-
cturis vitri colorati vt dicit̄ in li. de sen. 7 sen. ca.
vij. Sunt multa tamen que sunt vn̄ius color̄is
in extremo extrinseco 7 initiali termino. 7 alte-
rius intrinseco in meditullio vt pt̄z in pipere ni-
gro. 7 in pomogranato. multa. n. colorāt rei sup̄
ficiē q̄ nō penetrāt ad interiora vt pt̄z in pictu-
ris. pannus etiā rubeus tingit aque extremita-
tem q̄n̄ ei supponit̄. An̄ pat̄z q̄ color̄ p̄spicui
extremitas ē vt d̄z in li. de sen. 7 sen. c. vij. Itē sic
ī corp̄e p̄spicuo nō terminato vt aere p̄ntia lu-
minis facit actū luciduz̄. 7 absentia h̄o tenebro-
sum. sic in corp̄e terminato p̄ntia lucis facit co-
loratum. s̄. albu. 7 eius absentia nigrū 7 tenebro-

sum. ita t̄n̄ q̄ non oīno absit lumen vt d̄z in li. d̄
sen. 7 sen. An̄ verus color̄ ē in corp̄e terminato
non p̄spicuo in corp̄e h̄o non terminato
non ē verus color̄ s̄ quasi color̄ vt d̄z in eodem
li. Itē fit generatio color̄ medioz̄ fm̄ suas
d̄as fm̄ diuersitatem p̄portionū. etiā si fuerit
in sesquialtera p̄portōe v̄l fm̄ alias p̄portōes.
Si aut̄ fm̄ p̄portōem 7 fm̄ inherentiā 7 dya-
phanum fit iterum p̄porcionalis nihil assumūt
vt pt̄z in consonantys vt ibidē. c. vij. Item fit
generatio fm̄ p̄portionem color̄ cōsonantiaz̄
quando sunt delectabiles. 7 quanto erunt ma-
gis p̄porcionabiles tanto sunt delectabiliores
vt dicit̄ ibidem. Itē fm̄ alioz̄ opinionem gene-
ratio color̄ medioz̄ fit p̄suppositōem colorum
extremoz̄ inuicem vt manifestioris sup̄ minus
manifestum vt pt̄z in picturis. sicut sol videt̄ p̄
se albus p̄ interpositōem nubis videt̄ eē alteri⁹
coloris. Item aptōes oculoz̄ non fiunt p̄ dis-
cursiones radioz̄ ab oculo sed potius fiunt per
cōtinuam multiplicatōem coloris in medio vt
subitam eius dilatatōem ad oculum cū sensus
fiat p̄ tactū vt ibi dicit̄. Item colores eque di-
stantes positi a longe distantib̄ apparere p̄nt
medij colores cū non sint. q̄ nulla p̄ rei sub ex-
tremo colore videri p̄t̄ vt pt̄z in panno diuer-
si coloris vt ibidem dicit̄. c. vij. Item medij co-
lores generantur fm̄ similitudinē generatōnis
mixtoz̄ cum miscibilib̄. q̄ mixtionē mixtibiliū
per transmutationem in formam permixti se-
quitur mixtio colorum vt sicut ab extremis cor-
poribus generatur medium. sic ex extremis co-
loribus generatur medium. sic ex extremis co-
loribus generatur. vt ibidē dicit̄. ca. vij. Item omnis color̄ generatur per
albedinem 7 nigredinem que videt̄ potius p̄ri-
uatio esse albi q̄ calor̄ vt obscuritas est p̄riua-
tio lucis vt dicitur libro. x. metaph. ca. ij. Item
vn̄itatem coloris in specie nō oportet q̄ sequa-
tur vn̄itas nature vt dicit̄ Albu. in differentia.
Item effectus coloris est immutare visum fm̄
actum lucidi. nam per lucidum color̄ educitur
de potentia ad actum vt actualiter immutat or-
ganum visus vt apprehendat speciem colorati
7 iudicet de re visa. Item color̄ medius bene p̄-
porcionatus delectat visum 7 confortat. extre-
mus h̄o color̄ debilitat visum 7 contristat vt di-
cit̄ Aristotiles. Nam intensa albedo disgregat
spiritum visibilem 7 dissoluit oculum. Et oca-
lū lacrymaē fac̄. S̄z nigredo nimis itēsa aggre-
gādo sp̄m et p̄dēlando visuz̄ rep̄cutit et obtū-
dit. Et pt̄z ī diu inclusis ī locis tenebrosis. qui
subito educti ad lucē parū aut nihil vidēt. Itēz

color rei colorate naturā z cōplexionez indicat nam albedo z colores albi in corporibz congelatis nō sūt nisi in substantia frigida. z nigri eōtrario. qz frigus albificat substantiā humidam z denigrat siccam. Calor x̄o denigrat humidā z albificat siccam vt dicit arif. z auic. Et iō albedo que ē filia frigiditatis indicat dominū flegmaticis z frigidi z humidi humoris. Nigredo signum est melancolice dispositōis z sicci hūoris in corpe dominantis. qñqz tñ ē signum aduſtionis nimie adurentis humores z in melancoliam innaturalē z mutantis sicut post dicitur. Item rerum intrinsecas qualitates color extrinsecus manifestat. nam vt dicit auic. color ē qualitas que pficitur a luce. Est. n. color lux existēs in potentia in corpe tenebroso migrans i actuz p lucidum supueniens ab exteriori. Et hoc ptz sic. quodlibet. n. corpus cōmixtum hz aliqd de igne in potentia z p ignem hz de lucido. cū ipe ignis sit lucidus a natura. sed illud lucidū velat a ptibz tenebrosis. vnde soluz ē in potētia. sicut caliditas sulphuris vl piperis. Unde sicut corū caliditas potentialis non migrat in actū nisi p consimilem qualitatem actualē extrinsecā interiori cōparatā. sic lux potentialis in pmixto. z tenebroso non migrat in actū nisi p aduentum luminis exterioris. Color itaqz apparens extrinsecus intensiōē vl remissionem declarat ignis latantis potentia in pmixto. z fm hoc de eius actione z virtute indicat. Item coloris pporcōnalis varietas intuentis aspectum ad sui admiratōem z intuitum naturaliter excitat vt dicit phi. li. viij. z auic. vñ dicit qz quelibet bestia quātūcunqz seua varietatem coloris z pulcritudinē abmiratur in panthera. Item cuiuslibet hominis faciem color maxime pulcrificat vl deforimat. nam color ordinatus z suauis cōplexio est pulcritudinis forma qñ membrorū dispositōni debite correspondet vt dicit auic. Unde dicit aug. Pulcritudo ē elegāz corpis habitudo cū coloris suauitate. z econtrario color confusus z incompositus euidēs ē in corpe turpitude. Itē color passionē z accidentia anie pconisat. Ibitus. n. pallor z discoloratio index ē timoris. naz reuocato calore ad interiora corpis superficies de paupatur a sanguine. z sic p cōsequens discolorat. Sic subitus rubor in facie signum ē verecundie siue iracundie z furoris. z hoc accidit. ppter calorem petentē exteriora z cutis superficie rubificatē z defendere ab illata iniuria cupientem. Item color materiā suā seu substantiā terminat pficit z informat. qz si calor in subiecto nō eēt qualis foret rei substantia visui non appare-

ret. Item color materie superficie ornat z eius deformitatē palliat z occultat. Unde color cōpositus inter extremos medius. in superficie corpis ordinate suppositus informitatis accidentaliter vl naturaliter in materia derelictē ē opculum vt dicit auic. Itē color luci se cōformat z velut filia matri se eius actui configurat vnde cum intensa luce color acuit z intendit. z cū remissa remittitur z hebetatur.

De coloris mutatiōe. Capitulum. viij.

HIt autem in corporibz color mutatio multiplici de cā vt ptz in fructibz z graminibz et i alijs tēre nascentibz. Nam p̄rio nascuntur fructus virides vt ptz in vuis z in moris. deinde rubescunt tandem pallescunt vl nigrescunt. z illius coloris accidit varietas ex varitate caloris naturalis vl solaris vario modo substantiam fructus decoquentis z digerentis. Primo. n. caloris actio est debilis z lenta insufficientis dissoluere z rarificare ptes terrestres. z iō in earū superficie apparet color viridis z indigestus ac trestis. Sz paulatim vigoratur calor naturalis p admiculum caloris solaris. z iō fortius digerit. z ppter eius intensiōem colorem rubrum in fructu z maturo z humore pontico ac terrestri pfecte digesto ex aduſtione color niger in superficie generatur. nam calor p̄dominās sup terrestritatem ipam dissoluit z decoquit z digerit et qntū necesse ē in substantiaz fructus accipit ac conuertit. qd x̄o reliquū ē vl consumit vel a se repellens ad extremas ptes ducit z transmittit z talis reiecta fumositas cum sit terrestris superficie inficit z nigredinis vl glaucitatis vestigiū in fructu generat superficie z relinquit sicut dicitur sup li. vegetabilium in cōmento. nam tales colores ex se actionem z naturam frigiditatis pcedentes sepe etiā in rebz calidissimis generantur ex eadem causa scz ex calore interiori dominante fumositates terrestres vl aqueas ad extrinseca repellēte vt dicit Alphredus sup li. arif. de vege. z plant. In rebz etiā sensibilibz fit coloris mutatio. nunc in cute. nunc in oculis. nunc in pilis. nunc in vngue. Nam color cutis fit duobz modis vt dicitur in iohannicio. aut fit ab interioribus. aut ab exterioribus. Ab interioribus aliquando fit ab humoribus. aliquando ab anie passionibus. Ab interioribus itaqz mutatur color in cute. aliquando p humores calidos. aliquando p frigidum. nam contingit humores calidos tam compositos qz simplices frigeri.

7 etiam frigidus v[el] infrigidatus calefieri. 7 fm hoc solet in cute color variari. nā qm frigidu[m] humores calefiunt albus color mutatur in citrinitatem v[el] in ruborem. Qm ho calidus frigescit color rubeus mutatur in albedinem v[el] pallore[m] 7 sic de alijs intelligendum ē. Item ab interiori b[us] anime passionib[us] mutatur color. nam rubicundus fit pallid[us] ex angustia v[el] timore. q[ui] i timore cor stringit 7 calor ab exteriorib[us] ad interiora reuocatur. 7 iō exteriora pallefcunt. ita similiter pallidus fit rubeus ex ira. q[ui] in ira cor dilatur 7 extenditur ad vindicte appetitum. 7 calor subito ipetuose ab interiorib[us] ad exteriora comouet vnde 7 calefit sanguis intercutane[us] 7 ex inde rubor subito generat[ur]. ab interiorib[us] etiaz fit color niger i mauris. 7 albidus in alemannis. Nam mauritanea ē regio in ethyopiocalidissima in qua ppter calorem continuu[m] sanguis aduritur intercutaneus 7 denigrat sic adustus. a c[on]denigrati sanguinis diffusionem inter cutē 7 carnem omnia membra generaliter denigrantur. Unde primus ethyopiam inhabitans denigratus sic est. 8 postea coopante calore solis cōtinuitate primi illius habitatoris vicin[us] in posteris ppagauit q[ui] ex nigro patre 7 cōsimili matre nigr[us] fetus generaliter nasceretur. Sed hoc solum habet locum vbi solis adustio continue afficit generantes. Et iō in regionib[us] temperatis et ad frigiditatem declinatib[us] ethyopes generant in colore filios temperatos vt dicit macrob. 7 etiā arif. 7 quic. Econtrario ho scoti 7 alemanni frigiditas inhabitat regides. 7 iō frigiditate poros exterius constringente calor ad interiora reuocatur. 7 iō exterioris ptis corporis superficies dealbatur. Hec omnia narrat cōmen. sup Job. Idē etiam narrat arif. Item mutatur color cutis et maxime hominis multis alijs de causis. qm q[ui] pplexionis malignitatem vt ptz in melancholicis ppter nimiam 7 supercedentem caliditatem vt ē videre i colericis qui citrim sunt coloris. Propter solis calorem 7 aeris siccitatem vt ptz i itinerantib[us] 7 nautis ppter humoru[m] corruptorum intercutaneoru[m] expansibilitatem vt cōtingit in morphea 7 in lepra. ppter oppilatōem epatis et fellis distemperatam qualitatem vt accidit in ictericia que caloris naturalis in sordidū 7 viciosu[m] colorem transmutatio vt dicit Cōstan. Propter solutionis cutis cōtinuitatem vt patz post variolas 7 cicatrices varias v[el] vsturas. Consideratur etiā color in pilis 7 in capillis. nā fm q[ui] litatem humoru[m] a corpe resolutoru[m] variatur color capilloz. nam ex flegmate fiunt albi ex sanguine rufi. ex naturali melancholia glauci ex cole

ra adusta nigri. ex defectu etiam caloris naturalis fiunt cani vt ptz in lenib[us]. Et qm canus color incipit in radicib[us] capilloz accidit ex flegmate abundante. qm ho ab extremis incipit signū ē q[ui] accidit ex defectu caloris naturalis quere supra in tractatu de capillis.

De colore in oculis. Capitulum. ix.

Atendit postea color in oculis. Nam vt dicit Johannicus. Colores oculo[rum] sunt quatuor. s. niger. subalbidus. varius 7 glaucus. Diuersitas autē coloru[m] istoru[m] accidit ex spiritus visibilis claritate v[el] obscuritate. v[el] ex cristallini humoris paucitate v[el] profunditate v[el] ex albuginei humoris supfluitate v[el] turbatōe. v[el] ex vuce tunice humoris indigentia v[el] supfluitate. nā si humor cristallinus fuerit paucus in quantitate v[el] lateat intrinsecus. 7 albugine[us] humor deficiat vel turbetur. v[el] si abidet humor niger tunice vuce. Istis omnib[us] concurrentib[us] v[el] aliquib[us] iporu[m] niger color in oculo generatur. Subalbid[us] ho ex causis fit contrarius. Glaucus ho 7 vari[us] accidit ex mixtione rerum que faciunt albedinem 7 nigredinem 7 in glaucitate aliquantulū nigredo in varietate albedo aliquantulum plus abūdat. sed de his quere sup in tractatu oculo[rum]. Color etiā in vnguib[us] denotatur. nam eoz color debet eē subalbidus specularis 7 pspicius qm q[ui] autē mutatur iste color in liuiditatem vel emulum colorem 7 tunc diuersas ptendit passionēs vt patet sup in tractatu de vnguib[us].

De colorib[us] i particulari. Capitulum. x.

Nunc de colorib[us] particulari dicendum ē. 7 pmo de albedine que videtur medioz coloru[m] eē p[ri]ncipuum fundamentū. Est autē albedo color ex luce clara 7 multa in puro 7 pspicuo generatus. vt dicit algazel. Unde quāto materia per spicui est purior 7 lux clarior tanto albedo erit intensior 7 nigro impmixtior. Est autem causa materialis albedinis pspicuum purū omni terrestri feculentia impmixtum nunc siccum nunc humidum. Causa ho effectiua est vel calidum v[el] frigidum. nam materia si fuerit sicca p dominium 7 calor agens in ipam fuerit p dominium generabitur tunc albedo ppter rarefactionem 7 subtiliatōnem partium materie ac clarificatiōem vi caloris vt patet in combusto osse 7 in calce. si ho fuerit materia substantialiter humida et in illa dominans frigiditas generatum erit album.

vt patet in niue 7 pruina. generatur autem albedo ex aere vaporoso declinante ad humiditatem aqueam vt dicit arif. li. xix. de animalibus. 7 h per frigidi actōem. nam frigus albificat hūidā materiā 7 denigrat siccam. Calor hō humidā denigrat 7 siccam dealbat. Item albedo generat ex rarefactōe aeris vt patet in spuma. 7 iō aq̄ calide generant pilos albos. que albedo nō est nisi ex aere vaporabili retēto i mēbri 7 q̄ albedo ex aere calido 7 vaporabili fit. ideo aalia s̄ alba sub ventre vt dicit arif. li. aialū. xix. Diffusiuam autem habet virtutem respectu visus 7 spiritus sensibilis disgregatiuā. 7 ideo si fuerit nimis intensa corrumpit visum 7 facit oculos lacrimari sed ē oīm colorū incrementum. In nullo enim melius fundantur colores mediū q̄ in albo. Et quanto album ē intensius qd̄ substernitur tanto adheret fortius color qui sup̄inducit 7 linitur siue rubedo fuit siue nigredo. ad albedinem hō ptinent candor. albor. palloz. liuor. siue flauoz. flauum. n. 7 liuidum idem sunt fm̄ vnā significatōem vt dicit arif. in. c. de sapore 7 dicit qd̄ liuidum est flauum quia flauum seq̄tur naturam albi. Multas alias spēs assignant medici circa album vt ē color aqueus. lacteus. karapos id est albidus v̄ subpallidus. Et variantur fm̄ diuersas materias tenues v̄ grossas in quibus radicantur in li. ysa. theophili. cōstan. egidij de vrinis. Candor ē albedo intensa multum habens in se lucis in forma 7 pure p̄ spicuitatis in materia. nam fulgor lucidi puri p̄ spicui superficiem informans 7 pficiens. 7 intuentis aspectum sine organi lesione immutans. et cum quadam suauitate ad sui intuitum excitās oculuz 7 alliciens candor nuncupatur. Illud. n. candor dicitur quod primo pōt sine corruptōe sensus ab albedine per actū lucidi ab oculo cōprehendi. nam albedo que consistit in extremis a sensu non videtur. subterfugit enim sensus iudicium. quia nulla res sub extremo colore videri potest. Sunt enim colores extremi inuisibiles fm̄ se propter sui paruitatem vt dicitur in li. d. sen. 7 sen. c. viij. Quod ergo primo subiacet sensui albedine post eius extremum candor dicitur.

De colore glauco 7 flauo. Capit. xj.

Quod color flauus qui 7 glaucus dicitur generatur ex albedine minus intensa accedēte aliquā tulum qd̄ rubedinem. 7 generatur fm̄ quicē. in

materia temperata nō simpliciter sed respectu viridis coloris. Nam vt dicit idem viridis color in plantis mutatur in glaucum in autumnno quando enim in folijs est materia humida magis q̄ glauca 7 grossa paulatin p̄ accessionem consumitur. nec tamen omnino destruitur v̄ restituitur a calore eleuante materiam. licet frig⁹ dominetur. frigus hō dominās in materia mediocri generat mediuz colorē necessario. 7 quia potest melius transmutare humiditatem q̄ siccitatem ideo generat colorem mediū habentē de albo magis cuiusmodi ē glaucus vt dicit cōmē. sup̄ li. arif. de plan. in fine. Ideo inquit quedaz arbores virides in estate pallefcunt i hyeme vt burus. habet enim burus viscosum humorem. in radice autem multam habet liquidam humiditatem. 7 ideo non cadunt folia. sed adueniente calore pronocatur humor ad exteriora quia tactus caliditate fit viridis. sed veniente frigiditate repercutitur humor 7 abundat siccitas. 7 fit color glaucus. vnde respectu coloris viridis in quo est plus de materia dicit glaucum habere materiam temperatam.

De pallido colore. Capitulum. xij.

Quod color pallid⁹ ex eisdem causis generatur. frigiditas tamen minus est intensa. 7 plus accedit albedo ad nigredinem in materia grossiori. Est igitur palloz color mediuz ab albedine incipiens 7 degenerans in nigredinem. Generatur etiam accidentaliter vt ex timore. sollicitudine nimia. 7 labore. 7 ex causis alijs q̄b calor ad interiora reducit 7 corpis superficies propt̄ sanguinis depaupatōem palescit 7 decolorat. vt ē videre in nimis dormientibus 7 somniculosis. 7 in hominibz amorosis qui pre amoris magnitudine estuantis dilatati cordis spiritus euaporant. propter quoꝝ nutrimentum 7 restauratōnem natura calorem ab exterioribz ad interiora reuocat. 7 sic superficiem cutis per subtractōez calidi sanguinis discolorat. iuxta illud. palleat omnis amans hic est color aptus amati. Et eadem de causa macerati fame v̄ immoderato exercitio 7 labore 7 propter consumptōnem calidi sanguinis expallefcunt.

De rubeo colore. Capitulum. xij.

Rubens color ē
 color medius ab extremis nigredis
 ⁊ albedinis eque distans. qui in su-
 p̄ficie corporis p̄spicui resultat p̄ incorpatōem
 clari luminis ignei atq; puri. Ad cuius genera-
 tōem cōcurrunt materie p̄spicuitas. ignei lumi-
 nis claritas. ⁊ albedinis atq; nigredinis cōcoris
 mediocritas. tñ p̄pter igneam lucem p̄tes mixti
 p̄spicuas dilatantem ⁊ rarificantem ac subtiliā-
 tem maiorem habet in traslucentia cōformita-
 tem tam cū albo q̄ cum nigro. ⁊ ideo intense ru-
 beum ad modum lucidi disgregat visum. nec
 aggregat sicut nigrum. P̄opter qd̄ pannozū
 venditores pannos rubeos suspendūt ante lu-
 cem vt videntes alios pannos coloratos p̄pter
 rubedinem sp̄m visibilem disgregantē minus
 valeant colorz discernere veritatem. P̄terēdit
 aut̄ generaliter rubedo dominiū calidi in p̄mi-
 xto. q̄uis aliqñ inueniatur su p̄ficialiter innata
 raliter frigido vt est videre in rosa que natura-
 liter siue substantialiter frigida est ⁊ sicca. s̄ q̄a
 subtilissime est substantie innatus calor quē h̄z
 ex compositione fugiens dominiū frigidi petit
 exteriora que inueniens subtilia ⁊ humida ad
 immutandū transmutat ea sup̄ficialiter in colo-
 rem rubeum qui actōni ignis potissime simila-
 tur.

De croceo colore. Capitulū. xiiij.

Olor croce⁹ pu-
 niceus ⁊ citrinus differunt parū nisi
 s̄m remissionem albedinis ⁊ nigredi-
 nis intensiōem. aliquātulam aut̄ admixtiōez
 ⁊ s̄m aliquantulā intensiōem caloris. ⁊ frigidi-
 tatis remissionem. Scdm̄ aut̄ q̄ color talis in
 materia subtiliori ac magis p̄spicua radicatur
 magis rutilat ⁊ apparet. s̄m h̄o q̄ materia ma-
 gis est terrestris ac grossa minus claret. tal' autē
 color intensiōem significat caloris temperati
 ⁊ non excedentis q̄tum est de significatiōe co-
 loris. s̄m varias tñ substantie dispositōes va-
 rias p̄tendit sanitatis v̄l morbi significatiōes
 diuersas corporis habitudines ⁊ p̄plexiōes vt
 pt̄z in li. ysa. de vrinis. Nam citrinus color adiu-
 ctus eum substantia tenui in vrina iuuenis co-
 lerice complexionis p̄tendit ip̄m sanū. In fleu-
 matico ac melācolco significare poterit varias
 infirmitates vt dicit egidius versus finē in tra-
 ctatu de vrinis. ca. xiiij. vbi dicit. Est multis te-
 nuis citrina referta figuris. Fleumaticū iuuenē
 v̄l quem niger afficit humor. Condemnat tri-
 cbam duplici zc. Un̄ vnus ⁊ idē color diuersa

⁊ aduersa signat s̄m diuersitatem substātie cui
 copulatur.

De colore croceo.

Capitulū. xv.

Olor croce⁹ pl⁹
 tingit liquores ⁊ humores q̄ citrin⁹
 ⁊ significat caloris intensiōez ⁊ di-
 stemperatiā sanguinis in epate p̄ coloris ad-
 mixtiōem vt patet in ictericis. quoz vrina est
 crocea ī spuma. ⁊ oculi sunt crocei. ⁊ cutis feda
 ⁊ citrina. Aues autem calidissime cōplexionis ⁊
 colerice vt aues p̄de extrema habent crocea
 vt pedes atq; rostra. quod accidit ex sup̄abun-
 dantia. colerici fumi ⁊ calidi quē reijcit natura
 ad extrema p̄pter quod colorant. de hoc quere
 supra in li. de morbis. c. de ictericia.

De colore minio.

Capitulū. xvj.

Olor mini⁹ idez
 est quod coccinus ac vermicul⁹ ru-
 bedini p̄pinquus ⁊ affinis. rutilans
 ⁊ resplendēs quasi ignis. multū. n. h̄z in se ignee
 luciditatis. ⁊ etiam ex p̄te materie p̄spicuitatis.
 p̄pter qd̄ color ē relucens multū ⁊ acutus. Ma-
 teria. n. minij est terra que diserpitur in litore
 maris rubri. que tante ē infectōnis ⁊ ruboris q̄
 ex eius diluione totum mare tingit ⁊ in colo-
 rem minij cōmutatur. vñ ab illa infectōne ma-
 re superioris egypti rubrum appellat. Et in illis
 terre venis rube gemme inueniuntur. Hec de
 terra primo optime tepuratur. desiccatur. tandē
 inter lapipes subtilissime cōmollitur. ⁊ cū claro
 oui distempatur. Et hic color pictozibz. scripto-
 ribz. lucrū non modicum administrat. nam inde
 libros ornant. capitales literas inde formant. si-
 nes ac principia sententiaz ac versuum distin-
 guunt minio atq; signant. Acuitur qñq; succo
 herbe cuiusdaz que coccus appellatur. ⁊ ille co-
 lor rutilat quasi ignis. ⁊ ideo ab illo succo cocci
 nominatur. ⁊ tali colore plus vtunt̄ tinctozes ve-
 stium q̄ scriptozes. Solebant etiā antiq̄ acue-
 re minū cum sanguine cuiusdam verm̄is. sicut
 acuitur purpura cum sanguie conchilis. ⁊ ex ta-
 li acumine primitus ab antiquis vermicul⁹ nū-
 cupatur vt dicit ysid. vbi tractat de coloribus
 Est aut̄ color vehementissime adherentie post
 q̄ fuerit materie incorpatus. ita q̄ inde vix po-
 terit p̄deleri. Quis q̄s p̄gameno abradere cōtē-
 derit. v̄l abluē n̄sus fuerit vix tātū abluet v̄l ab-
 radet qñ aliqd̄ vestigiū post inueniet.

De puniceo colore.

Capitulū. xvij.

Punicus color est color circumdās colorē rubeum. sic purpureus plus habēs de rubedine q̄ de albedine. p̄ tñ declinat ad albedinē q̄ ad nigredinē. purpure⁹ autē ecōuerso affect⁹ ē rubeo s̄ magis declinat ad nigredinē q̄ ad albedinē. An̄ di. arif. in. ij. de som. 7 vigi. q̄ puniceum p̄ purpureū trāsit in nigrū. vñ p̄ rubedinē vicinitatē h̄z ad nigredinē. Inueniūt autē in mari q̄ dā concibile admodū puc q̄ in extremitatibz p̄cise q̄sdam emittūt guttas sanguineas q̄ recollecte purpuras tīgūt 7 colores rubeus acunt: 7 incendūt. vñ talis sanguis in quātitate modica recolligit 7 vasis ac cānalibz tinctoz officio aptis. cū alijs coloribz reponit cū quibz tīgūt se ricū ex quo textit pannus purpureus vñ regis gloria ostendit vt dicit Greg. sup canti. ce. vij.

De colore viridi. Capitulum. xvij.

Color viridis generatur actōe calidi in materia mediocri vergente tñ ad dominium hūidi vt p̄z in folijs. fructibz 7 herbis 7 iō generabit color multū hūis de nigredine. nō tñ p̄tīgēs totaliter ad nigredinē. Ex admixtōne. n. remissi albi vt glauci 7 intēsi nigri in superficie hūidi viriditas generat. qñ calor agēs in materia nō p̄ adurere humidū. nec ad plenū decoquere vt totaliter i nigrū p̄uertat. An̄ viriditas in herbis 7 in fructibz signūz ē crudi humoris 7 indigesti vt dicit auic. Et hoc patz qz color viridis i plātis 7 in fructibz mutatur in glaucū in autumnō qz in folijs 7 in herbis ē multa materia humida 7 grossa que p̄ actōem calidi paulatim cōsumitur. nec oino destituitur a calore i materia euante lz frigus dominet. Et iō quedā arbores virescunt in vere 7 in estate. in h̄yeme x̄o vñ autumnō palescunt. qz adueniēte caliditate vernali. puocatur hūor ad exteriora qui tact⁹ calore fit viridis. s̄ adueniēte frigiditate rep̄cutitur hūor 7 abundat siccitas 7 fit color glaucus vt di. cōmen. sup. j. arif. d̄ plantis in fine. Est itaqz color viridis medius inter rubrū 7 nigrū generatus. 7 hoc p̄z p̄ transitum colere rubei in melancoliā innaturalē. Colera. n. cū sit rubea transit in melancoliā que ē nigra mediante colera innaturali. s̄ eruginosa 7 prasina que viridis inuenitur. Et iō color viridis maxime delectat visum p̄pter cōcursum p̄tū ignearū 7 terrestriū. nam luciditas ignea que in viridi ē t̄pata delectat visum.

Obscuritas etiā terrea siue nigredo cum nō sit in extremo mediocrit̄ Ip̄m visibilem aggregat 7 cōfortat. Et iō nullus color ē ita delectabilis visui sicut viroz. vt patz in smaragdo qui oculos sculpentū gemmas 7 metalla maxime reparat 7 cōfortat vt dicit ysi. c. de lapidibz p̄ciosis. Sunt autē viridia folia plante 7 gramina 7 cetera terrenascentia in quibz radicanf tāq̄ in materia ex dominio p̄tū ex virtute ignea tanq̄ ex cā effectiua. que dissoluit terrea 7 subtiliat 7 rarefacit. 7 sic attrahēdo earū fumos ad extrema. tīgūt herbe superficies colore nō nigro nec rubeo sed viroz. nā nigredo t̄pat rubedis disgregatiā claritates. 7 claritas incorpata nigredini ip̄am reducit ad mediocritatē. ex dominio ergo p̄tū terrestriū 7 ignearū viridis color generat. Et q̄uis folia. fructus 7 gramia virescunt. flores tñ virides raro vñ nunq̄ inueniuntur. qd̄ accidit p̄pter subtilitatem materie flozū in qua si predominantēs partes fuerint aquee et aeree erit color albus. Si x̄o aquee cum igneis p̄ualuerint erit color glaucus vñ pallid⁹ aut citrinus. Si autē p̄abundauerint ignee partes aereis erit color roseus. et si fuerint p̄ualentes p̄tes aquee cum terrestribz erit color blau⁹ vñ violatius. Si autē eque p̄ualuerit p̄tes ignee cum terrestribz possit quidē fieri color viridis vñ niger. sed talē cōmixtōem subtilitas materie flozū vñ rarefactio nō admittit. 7 iō flores non virescunt generaliter nec nigrescunt. Est ergo color viridis inter rubedinem medius 7 nigredinem delectans visum 7 ad sui aspectū color attractiuus. aciei visus confortatiuus. 7 tēpatiuus. An̄ cerui 7 aialia aggressia alia loca virentia diligunt 7 frequētant. nō tñ p̄pter pastum verū 7 p̄pter visum. 7 iō venatores viridibus vestimentis sp̄ se induunt. qz p̄pter aspectū virozis quē bestie naturaliter diligūt min⁹ venatoz insidias expauescunt vt dicit. Gal.

De colore liuido. Capitulum. xix.

Color liuidus ex p̄tibus aqueis 7 terrestribz p̄dominātibz generatur. Nam talis color i rebus habentibz s̄humorem grossum 7 frigidum generatur vt patet in violis 7 plumbo. plumbum tamen naturaliter est album q̄uis superficialiter sit liuidum. vnde ex eo fit cerusa vt dicit cōmen. lup. iij. methe. An̄ color liuidus signū ē frigiditatis dominātis quia liuidus color in vna est signum extinctionis naturalis caloris.

7 mortificationis animalis sicut dicit egidius membrorum liuiditas monstrat humorem mortificationem. Signat. n. multas alias passiones sic enim ibi sequitur parvus enutritibus medius morbusq; caducus. achites sinochus venurptura catarrus. coste pulmonis vicium dolor articularis. consumptina ptifis extinctiuq; caloris sint tibi liuoris cause.

De colore liuido.

Capitulum. xx.

Olor ergo liui

Olor est malus in animatis corporibus. nam vñ signat dominium frigiditatis calorem naturalem extinguentis 7 naturam mortificare inchoantis. vñ sup abundantiam melancolici sanguinis colorem oino 7 cutis superficiem viciantis vñ cordis angustiam. calorem sanguinis ad interiora reuocantis vt ptz in inuidis vñ dolorem casus sine concussionis sanguine incutaneum corrumptentis vt ptz in fustigatis in quibus humor intercutaneus p maliciam corruptus cuti infert corruptioem 7 infectionem vt dicit expositor sup. j. c. li. ysa. ibi vuln' liuore zc. Vel signat spirituum 7 naturalis caloris defectioem 7 depauperatioem vt patz in ydropicis ethicis 7 sumptis vt dicit Egidius. Signat etiam dolorem articulare. nam dolor archetic' ppter nervorum sensibilitatem in quibus radican' magis e colorosus. ppter qd confluunt spūs et humores ad locum doloris. ppter qd alij hñores remanent minus calidi 7 p consequens colorati. Omnes aut cas liuiditatis enarrare non expedit in pñti opusculo. sed tangere solum et ad meoziam reducere sufficit que a maioribus nostris copiosissime sunt tractata. Raro autem memini liuorem signare aliqd bonum nisi pñ viride vñ nigrum opatōne nature mutet in liuidum. 7 de liuiditate in rubeum siue citrinū. nam tunc signum e q natura contra morbum victoriam obtinet 7 triūphum. Unde egidius liuidus prius si post rubeus videatur consurgit ce rebz natura vigor reparatur.

De colore indico.

Capitulum. xxj.

Olor indicus siue venetus est color bluius liuiditatem excedens in pulcritudine 7 virore. plus habens aqueitatis 7 aereitatis admixtum cum pñtibz terrestribz 7 vnitum qd liuidus 7 talis color est celestis ppter dominium aereitatis in superficie pspicui materie se3 pure 7 trāsparentis. vt ptz in saphiris orientalibz 7 iacinctis. talis etiam color reperitur in lazurio. Sed d

hoc quere supra in tractatu de gemmis 7 de lapide lazuri.

De nigredine.

Capitulum. xxij.

Nigredo e priua

Nigredo albi in pspicuo. sicut amarum est priuatio dulcedinis in humido. vñ videtur q albedo est prima origo colorum. sicut dulcedo e principium saporum vt dicit arif. in li. de sensu 7 sensato. Idem dicit arif. li. xix. Color niger non e nisi priuatio claritatis. Generat aut nigredo ex luce pauca 7 obscura in pspicuo et obscuro 7 impuro incorporata. Et id nigredo e spūs visibilis aggregatiua 7 eiusdem repulsiua. ppter qd ledit visum 7 hebetat quando nimis est intensa. vt ptz in diu incarceratis q ex euntibus de carcere parum vident. Fundatur aut nigredo qñq; in substantia humida 7 calida qz caliditas dominans denigrat substantiam humidam vt est videre in lignis humidis 7 exustis. Quandoq; in substantia sicca 7 frigida. qz frigiditas dominans substantiam denigrat siccam et humidam facit albam vt dicit auic. An nigredo qñq; causatur a frigiditate. 7 e signum mortificationis. Qñq; a caliditate 7 tunc e signum aduersionis. 7 id nigra vrina diuersa pot signare et aduersa sicut dicit Egidius. qñq; n. signat solutionem quartane 7 sic pñtendit sanitatem. aliqñ signat aduersionem 7 mortem vt in acuta febre. Unde egidius dicit. Nigrior vrine facies incōmoda febris. Quartane soluit. mortem pñtendit. 7 vrit. In febre. fert mortē nigra fetida paula pinguis zc. Sunt quidam colores picturę opibz cōgruentes. quoz quidam in venis terrenascuntur vt sinopis rubrica meliū auripigmētum 7 hmōi. Quidam arte cōponunt.

De sinopi.

Capitulum. xxij.

Sinopis e color

Sinopis in ponto primitus adinuentus iuxta sinopim ciuitatem a q nomen sic accepit vt dicit ysi. li. xvij. Huius spēs tres sunt. prima rubra. 7 minus rubens. 7 inter has media vt dicit idem. Rubrica que dicitur rubra prima color sanguineo vt dicit idē gignitur in pluribz locis. sed optima e in ponto. vnde 7 pontica appellatur.

De sirico.

Capitulum. xxij.

Siricum pigmē

Siricum est vnde fit color pheniceus. q librorum capita scribuntur. Et colligitur i littoribus rubi maris i phenice. 7 iter ficticios

hic color reputat eo qd fit aliqn ex sinopi ⁊ sandice. simul mixtus vt dicit ysid.

De mino.

Capitulum. xxv.

Minium est color rubens cō materiā greci apud ephe sum p̄rio inuenerunt. In hispania h̄mōi pigmentū p̄ ceteris regionibz plus abundat vt dicit ysid.

De cinobrio.

Capitulum. xxvj.

Ocnobriuz quod greci cinabarin dicit a dracone ⁊ a barro elephante ē vocatū. Aūt enī draconi ē sanguinē dū implicat elephantes. nunt. n. belue ⁊ dracones obruunt. quoz sus cruoz terrā inficit. fit qz pigmentuz quicqd solo tinxerit. ē aūt puluis colous rubri vt dicit ysid.

De prasino.

Capitulum. xxvij.

Prasin creta est viridis. vnde fit color viridis sic poz rū. crescit aūt optima in libia cyrenē si vt dicit ysi. Crisocana ē vena prasini coloris sic dicta qd cū ea aurū sic dicitur inueniri. hec in armenia crescit. s̄. pbabilior ē que crescit in macedonia. Fodit in metallis eris cui inuentō argentū atqz indicū. pdit. Nam vene eius cū his h̄nt nature societatem vt dicit ysi.

De sandarachā.

Capitulum. xxvij.

Sandarachana scitur in topazon insula maris rubri Et est coloris cinobrij. s̄. odoris sulphurei. Inuenitur aūt in metallis aureis ⁊ argenteis. ⁊ ē tanto melior quāto rufior. ⁊ quāto plus sulphur olet q̄uis ⁊ cerusa si i fornace torreat in sandarachā. puertat. Cui⁹ colorē flammens. qd si torreat equaliter cum rubrica sandicem reddit. vt dicit ysid.

De arsenico.

Capitulum. xxix.

Arsenicum auri pigmentum d̄z ob colorē auri. colligit in ponto ex aurata materia. qd in aureum colorem transit purius ē. ⁊ qd graciles hz venas pallidius est. peius indicat. De h̄ quere supra in tractatu de venis terre de auri pigmento.

De occa.

Capitulum. xxx.

Occa nascitur in topazon insula. vñ venit ⁊ sandarachā

cha. Fit tñ qñqz ex occa adusta rubrica mollis ouis luto circūlinitis q̄ quātomagis in camino arserit in eioz hit vt dicit ysi.

De indaco.

Capitulum. xxxj.

Indacum i canis indicis limo infixis inuenit spuma adherēte limo. Est aūt coloris pulcri ⁊ aerei mixturā purpure ⁊ cerulei mirabilem reddens. Est alterū genus in purpurarū officijs spuma inatās quā cōfectores detrahunt ⁊ deliccant vt dicit ysi.

De atramento.

Capitulum. xxxij.

Atramentum dictum ē eo qd sit atrum. cui⁹ spes neccassaria ē quotidiano vsui picture. ⁊ inter ficticios computat. Fit. n. ex fulgine multis modis sup ardētes tedas. huic pictozes cuz aqua miscent gluten vt illustrius resplendeat. Quidā. n. carbones sarmētoz veterū tritos cū glutino addūt. alij fecē vini nigri exurūt. Dulcis etiā fit alijs modis vt dicit ysi. Cū atramento aūt tpatur incaustū ⁊ acuit. Habet aūt multas virtutes vt ptzin platear. Quere supra de venis terre. li. xv.

De melino colore.

Capitulum. xxxij.

Melinus color est candidus cui⁹ materia inuenit i melos insula. que ē vna de cycladibz. et iō melinus ē dictus vt dicit ysi. ppter nimā aūt pinguedinē pictozes eo nō vtunt vt dicit ysid.

De stibio.

Capitulum. xxxij.

Tibium ē color ficticius v̄ factus ex cerusa ⁊ quibusdam alijs mixtis. cū quo mulieres facies suas s̄phisticant ⁊ colorant.

De cerusa.

Capitulum. xxxv.

Cerusa ex vapore fortis aceti tabulas plumbeas sup sarmenta alba locatas p̄fundentis generatur. quere supra de plumbo. Eodez mō fit es viride siue calcantum quod populus viride grecum vocat. s̄. ex vapore fortis aceti eneas laminas p̄fundentis nam ex aceto corrumpitur eris superficies ⁊ conuertitur in eruginem ⁊ inde color viridis procreatur. Valet ad carnē mortuam corrodendam.

De purpurea.

Capitulum. xxxvj.

Purpurea a puritate lucis est dicta quia in his regionibus gignitur eius materia quas solis cursus illuminat, proprius et illustrat. Hic color lacrimis sanguineis effluentibus a quibusdam coelestibus ferro diuisis acuitur et melioratur ut dicitur *Philosophia* li. xix. in. c. de tincturis. Sunt et alij colores multi tam simplices quam compositi quibus utuntur pictores et tinctorum, sed iam dicti sunt nobiliores, et ideo nunc de eis sufficiat. De his omnibus tractat *Philosophia* li. xxv. ca. xiiij. usque ad. xxiiij. Et ysaia. li. xvij. et. xix. Dicunt autem tinctorum pannorum et lanarum ob nitorem gratiam coloratores ut dicitur *Philosophia* li. xix. Pictores vero sunt imaginum et rerum similitudinum picture artificio expressores. Est autem pictura dicta quasi fictura. Est autem imago ficta non veritas. Hec et figura dicitur a quodam colore ficto est limitata nihil habens fidei et veritatis. Unde et sunt quedam picture que corpora veritatis studio coloris excedunt et fidem dum augere contendunt ad mendacia praebeunt sicut qui chimeram tricorpitem pingunt. Picturam autem aegyptij primitus inuenerunt umbra hominis lineis circumdata, deinde simplicibus coloribus et post diuersis sic paulatim ars ipsa se distinxit, et inuenit lumen et differentias colorum ac umbras. Et nunc pictores prius quasdam lineas et umbras future imaginis ducunt, deinde coloribus complent, inueniente artis ordinem adhuc sequentes ut dicit ysaia. li. xvij. in. c. de picturis.

De odore.

Capitulum. xxxvij.

Post colores de odoribus est dicendum. Odor itaque est fumosus vapor a substantia rei resolutus qui mediante aere cerebri attractus est sensus olfactus immutatus nam odor immutat olfactum, quemadmodum color visum, vel sonus auditum, vel quemadmodum sapor gustus. Proprium. n. est sensuum a suis sensatis et obiectis proprijs immutari et delectari in eis ac perfici si fuerint medijs, contristari vero et destrui si extremi ut dicitur in li. de sensu et sensa. Est itaque odor rei proprietate sensu fumo medio perceptibilis. Ad hoc autem quod odor perficiatur et informetur in organo sensus quatuor ad minus requiruntur. scilicet caliditas resoluens, materie subtilitas actioni caloris resoluentis obediens, aerea puritas deferens, nervi vel cerebri conformitas, vaporem resolutum nature sensu percipiendo admittens vel abhorrens. Calor igitur resoluens fumos vapores abiles causa odoris est efficiens, va-

por resolutus est materia obediens, qualitas vero fumi resoluti aeri deferenti se incorporat et in suam similitudinem ipsum alterat et informat, informatus vero aer qualitate fumi nervo odorabili subito se applicat, et sibi incorporati fumosi vaporis similitudinem recipit, cuius complexioni si similis fuerit miro modo cerebri recreat et delectat. Si vero e contrario, inficit et contristat, et non aromatica que proportionem complexionalem habent et armoniam cum natura ipsum reparat atque iuuant, fetida vero ex causa contraria aggrauant et molestant. Calor itaque resoluens odorem efficit, et e contrario frigus constringens odorem impedit et praescindit, quia mouendo ad centrum subtiles substantie vapores per aera se diffundere non permittit, propter quod nec sterquilina fetent in tempore hyemali sed potius estiuale. Similiter substantie varietas seu subtilitas obediens calori resoluenti odorem causat. Contra vero grossities materie odoris diffusioni obuiat et repugnat ut patet in lapide cuius naturalis compactio et frigiditas sunt in causa quia neque redolet neque fetet ut dicitur auicenna. Tercio aeris consistentia confert sensibilibus ad odorem, nam si rarus fuerit et subtilis de facili odoris materiam, scilicet fumum vaporabilem recipit, sed propter eius euationem et rarefactionem permittit in se eius redolentiam longo tempore non permittit. E contrario vero si densius fuerit aer et compressus vapores bonos et malos tardius recipit, sed post eorum impressionem ipsos euaporare ita de facili non permittit ut dicitur idem. Quarto organi qualitas seu dispositio ad odoris iudicium potissime operatur, si vero fuerit nervus sensibilis in quo percipitur olfactus vel male complexionatus vel lesus casu aliquo seu corruptis humoribus oppilatus omnino perueritur vel subtrahitur iudicium odoris. Primum patet in melancholicis et alijs male complexionatis qui loca fetida diligunt, odorifera vero et aromatica fugiunt. Secundum autem patet in mutilatis qui nervos sensibiles et odorabiles habent lesos, et ideo odores non sentiunt. Tercium autem manifestum est in peliposis et leprosis qui naribus et viciosis humoribus oppilatis inter odoriferum et fetidum vix discernunt. Fumus igitur a rei substantia resolutus materia est odoris, unde secundum varietatem fumi odorum differentia variatur. Distiguit autem ysaia in dietis tres species fumi, est enim fumus quietus et quasi nullius motus in aere ut fumus a lapide resolutus qui eius complexionem non declarat positue sed per primatorem odoris et absentiam ipsum habere substantiam grossam et frigidam manifestat. Est et alius fumus habens ve-

locem motum in aere 7 hoc accidit ex calore resoluente substantiã que si fuerit valde pura et defecata. erit odor valde aromaticus 7 suavis. vt ptz in mirto 7 musto 7 in ambra. Si ðo fuerit substantia impura multis fecibz intermixta erit odor malus 7 nature horribilis. Et h odor diuiditur dupliciter in grauem scz 7 fetentem. grauis odor ex calore adhuc naturaliter se habente in aliquo 7 iam corrumpti incipiente generat. vt ptz i piscibz diu reseruatis sine sale. Est tercio fumus mediocris a calore mediocriter resolutus. 7 ille vl est a pura substantia vl impura. si ex pura erit mediocriter aromaticus vt patet in pomis. violis 7 rosis. Si aut fuerit ex substantia impura ptim erit fetidus vt ptz in aloë 7 absinthio 7 sulphure ꝛc. Causatur itaqz aromaticus a calore ptes subtiliores 7 puriores resoluente aere iparum fumos ad cerebrz deferente sicut fetoz vl grauitas ex eodez ptes grossiores 7 corruptiores a rei substantia dissolue te effectiue generatur. vñ. p isto effectū ex actōe caloris cōsequēte omne aromaticū calidū ab autoribz dici. multa. n. sunt substantiã frigidā vt ē videre in aceto. camphora 7 rosa. que tñ sentiuntur aromatica. 7 hoc fit. ppter substantie eoz puritatem cuius ptes subtiliores resoluunt 7 diffundunt in aere p calorem. Sunt atqz die odor extremates aromaticus. s. 7 fetid⁹ inter quos etsi inueniatur odor recte medius et eque distans ab extremis fm rōem vl fm intellectum nequaquā tamen actualiter precipitur fm sensum. vnde dicit ysa. in dietis. Odoratus nō precipit mediocres odores. sicut nec pisces precipiunt medios colores. Carent. n. pisces palpebris ppter qd spūs visibilis continue dispergit vnde non sufficit ad mediū coloris pceptōnem De odoratu quoqz eadem est ratio vt dicidē. nares. n. patule sunt 7 cōtinue dispigitur spiritus odorabilis ppter qd debili⁹ efficitur odoratus. 7 iō medios odores min⁹ capit nec ē grauis odor recte medius inter aromaticum 7 fetentem. qz grauis sub fetido continet. 7 nō differt ab eo nisi qd magis remissus ē. 7 fetidus ampli⁹ ē 7 intensus. Sub eadē igī specie continent sic albedo intensa 7 remissa. 7 iō si duo odores extremi. s. fetidus 7 aromaticus in equali pportōe pariter misceant. non fiet vnus medius odor et eque distans in mixto fm sensum. vnde aromaticū primo precipit sensus olfactus qd fetidū. qz i aromato delectat. 7 fetidū refugit 7 abominatur. Ex quo ptz qd nō efficit vnus odor medi⁹ de extremis pceptibilis fm sensum vt di. ysa. Quāit bonus odor citius penetret ad spm aiaturū

q̄ malus. ptz qz suba boni odoris virtutē naturalis caloris in se continet qui grossicim ei⁹ mū dificat 7 subtiliat vt leuitate sui dissoluta flatu aeris valeat citius ad cerebrū ptransire. Mal⁹ ðo odor non sic qz in eius subiecto actio nature iam deficit. vnde supfluitas eius grossa in eo remanet coagulata. 7 iō difficilius pōt cum fumo dissolui. nec ita cito penetrat ad spm odora bilem qui in pfundo cerebri ventriculo latitat vbi spūalis 7 subtilis fum⁹ citius pforat q̄ grossus 7 terrestris.

De effectu odorū.
Capitulū .xxxvij.

Q̄ circa effectum

odorū diuerse fuerunt positōes. Dicebant. n. antiqui rerū naturas 7 substantias ita cognosci odore simplici quē admodum 7 sapore. Dixerunt. n. res acetosās odore comprehendī. silr 7 acutas. Sz fallebant. id enī odorari attribuebant qd erat tactus. null⁹. n. est sensus cui tactus non sit annexus. 7 iō morsuras 7 puncturas non precipit odoratus sed potius tactus qui odorandi organo ē admixtus. sicut oculus clausus sentit morsuram collyrij nō visu sed tactu. Alij ðo asseriebant nullam rerū noticiã posse haberi p odores. videntes ei qualidam res frigidās eē odoriferas vt rosas. quas dā ðo calidas null⁹ eē odoris vt piper. putauerūt res nō posse dinosci aliquali⁹ p odores. Sz hi fallebant. Bonus itaqz odor fit simplr vl ex calore totali vl ptiali. nam rerū alie sunt simplicis substantie. alie cōposite. Si res ē simplicis substantie 7 ē odorifera odor ille fit ex odore totali qz tota rei substantia ē calida vt ptz in musco. Si ðo cōposite ē substantie 7 est odorifera. odor ille fit ex calore ptiali. i. ex calore quarundam ptium. nam quedam sunt ibi ptes calide scilz ignee que diffuse p superficiem ruborem inducunt 7 odorē. vñ si rose ponant in aqua calida ignee ptes resoluunt 7 rubeus color apparet cū odore. Sz alij sunt quoz sentētia approbat qui dicūt rerū substantias cognosci p odores. minus tñ q̄ p sapores. nam ad linguā diriguntur sex lacerti quibz multū transfundit de spiritu aiāli quo pfecta res gustata pōt cōprehēdi sed ad instrumētū odoratus non venit nisi vn⁹ lacertus tñ p quem parū de spū descendit q̄ nō ita perfecte naturam potest comprehendere. Preterea a re odoranda nō resoluitur nisi q̄dam subtilis fumositās que admixta aeri cum

ip̄a ad organum odoratus attrahit. vnde ⁊ spiritus p̄ fumositatem illam rerum naturas non discernit ita bene. sed ad instrumentum gustus tota res gustanda intus ⁊ extra gustui substantialiter applicatur. ⁊ iō de re verius indicat p̄ saporem q̄s p̄ odorem. Recolligit itaq̄ ex predictis q̄ odor ē rei pprietas siue qualitas perceptibilis odoratu vt dicit ysaac. Nam a re odorabili resoluitur quidam fumus p̄ calorem q̄ tanq̄ quedam sp̄ualitas admixtus aeri ip̄m infic ⁊ imutat. ⁊ sp̄s animalis ibi ex̄ns intra nares i quibusdam carunculis ad modum m̄amillarum ibi dependentib; ab eodez fumo imutatur. qui immutatus recurrit ad cerebz ⁊ rep̄tat talem anime immutationem. Est itaq̄ obor sui obiecti maifestatiuus. sp̄s animalis imutatiuus. susp̄sus p̄ aera diffusiuus. ad interiora cerebz p̄ flatum aeris v̄l attractum penetratiuus. suo calore humoris consumptiuus. ⁊ fluxus nociui restrictiuus. sua puritate spirituum repatiuus. virtute debilitatis cordis p̄fortatiuus. aeris in suam similitudinem conuersiuus. fetoris repercussiuus. ⁊ putredinis palliatiuus. defectatiōis in sensu animalium sicut ⁊ hominum causatiu⁹. Nam pisces diligunt aromatica. ⁊ fugiunt fetida. s̄l̄r ⁊ apes vt dicit arif. sicut ⁊ formice sulphuris odore effugantur. sola venenosa aromatica detestant. vnde serpentes odorem ruthe abhorrent. botraces vinee florentis redolentiā non sustinent.

De fetore.

Capitulum xxxix.

Fetor est exretor

rupta vapor resolutus aerem inficiens ⁊ tristans sp̄m animale ⁊ corumpens. Nam sicut odor aromaticus odoratum reficit ⁊ delectat. sic fetidus spiritum odorabilem inficit ⁊ contristat. Nam vt dicit ysaac fumus a re male cōplexionis resolutus animato sp̄i ē inconueniēs. nā in subiecto fetid. odoris multi sunt humores corrupti eo q̄ naturales exierunt qualitates. ⁊ iō cōplexioni humani corporis repugnant. vnde odoris horribilitas pretendit sue substantie corruptōem. que contingit aut p̄pter inaturnalem calorem. aut p̄pter corruptam humiditatem. Nam q̄n calor inaturnalis hūoz facit ebullitōez k̄a ē putredinis ⁊ fetoris. hoz nutrimenta corruptam ⁊ pessimaz putredinem in stomacho generant. ex qua resoluitur pessima fumositas que caput granat. q̄n sola corruptio hūiditatis ē in cā tunc odor nō fetens s̄ gravis generat. Et oīa calida talia p̄pter odoris grauitatem mali sunt nutrimenti.

minozis tamen sunt nocuenti. q̄s que fetide s̄ putredinis vt dicit gal. Et hoc ē videre in piscibus recentib; qui dum retinent naturalem calorem. odorem grauem habent ablato autē naturali calore efficiunt ianu fetentes. Quā hō pisces decoquunt p̄ sup̄flue cōsumptōem ⁊ corrupte humiditatis p̄ calorem grauitas odoris tollitur. ⁊ sic eoz substantia p̄ decoctōem nō solum in odore melior efficitur. verū etiā in sapore. Fetor ergo est corruptōis nature p̄testatiuus. defectus caloris naturalis ostensiuus. aeris infectiuus. animalis sp̄s corruptiuus. vomitus ⁊ nausē. puocatiu⁹. coloris capitis generatiu⁹ ⁊ totius complexionis distempatiuus. horroris ⁊ tristicie sensib; animalium inductiuus. et iō fugiunt pisces sportulas fetidas ⁊ antiquas. recentes hō subintrant atq̄ nouas vt dicit aristo. Similiter apes abhorrent omne fetidū vt dicit idem. Ideo vulpes cuius simus ē valdē fetidus foueam taxu subintrat ⁊ eam defedans p̄ fetorem de fouea taxum fugat vt dicit pli. ⁊ sic ip̄m sup̄at p̄ fetorem que vincere non poterat p̄ virtutem. Est etiā fetor spirituum ⁊ neruozū infectiuus ⁊ ex naturali consistentia in innaturnalem alteratiuus vt p̄t̄ in leprosis quozum anhelitus fetidus sanos inficit ⁊ corrupit. Est et fetor fetus animalium in vtero extinctiuus vñ dicit arif. q̄ eq̄ si sentit fetore cādele extictē faciet abortiuum. Pōt etiā fetor sic intēdi q̄ erit mortis subite causatiuus nam quedā ē species serpentis cuius fetor subito interficit rem odorantē. sicut basiliscus visu interficit se uidentem vt dicit auic. Accidētalit̄ aliq̄n aut fetor iuuat. nam quedam sunt fetida medicamina vt aloē caballinū ⁊ sulphur ⁊ asa fetida ⁊ h̄mōi que in multis causis cōueniūt medicine. nā odoris sui grauitate hūozes putridos siue ad putredinez ⁊ fetorem dispositos rōne similitudinis attrahunt ⁊ extractos expellunt. nam natura abhorrens fetorem p̄ medicine fedide p̄ntiam irritat p̄tra ip̄am. ⁊ iō recolligit se totā vt p̄tra suā dimicet inimicā. Fetor itaq̄. i. fetida medicina occasionaliter ē expulsio fetidoz ⁊ dū vnū fetidū assumit aliud fetidū parit cū ip̄o remouet. Similiter fetor lane v̄ste v̄l filtri cōbusti seu cornu caprini exusti narib; salubrit̄ opponūt vt sopoz litargicus excitet vt dicit p̄stan. nā sp̄s abhorrens fetore fugiūt ad interiora cerebz vbi est cā morbi ex quoz cōcursu inuatur natura contra morbū. ⁊ iō facilius digerit ⁊ dissoluit mat̄riā apostematis que cā fuit falsē somnolētie et sopoz vt dicit idem. Eodem modo in causa matricis quando nimis eleuat cōprimēdo sp̄ū.

alia. et fetida nanq̄ et aromatica partib; inferi
oib; vtiliter adhibent. nam natura fugiens se
tozem recurrit ad matricē et sentiēdo odorez
inferius illac tendit. et sic matricem ad locū de
bitum secū ducit. Quis etiā odor odorū nō cō
trahet. aliquis tū fetoz alicui fetozī contrariat
et idō fetoz sterq̄linij ex fetozē allij effugat. vbi
etiam om̄s fetent vnius fetozī minime sentit qz
vnus ab alio absorbet. De rebus aut̄ odorife
ris quere sup̄ in tractatu. xviij. de herbis 7 spe
ciebus et plantis.

De sapore.

Capitulum. xl.

Sapor autem est

sensatū gustus. Sicut em̄ color est
obiectū visus sic sapor ē rei pprietas
iudicio aīe se offerens p̄ viam gustus. Sa
por itaq; est rei pprietas solo gustu pceptibilis
boc aut̄ dico in p̄cipio qz alio modo iudicant
de saporib; et saporū p̄cipijs p̄bi et alio mo
do medici. Sed de illa murmuratōne questio
nū nihil ad p̄positū. qz illas solas saporū diffe
rētiās et opatōnes et causas hic inquirim; pro
ut sacre scripture cōueniūt ad eliciendū ex sa
porū pprietatib; aliquos mysticos intellectus.
vnde ad p̄sens de alijs non curamus. **E**st
ergo sapor ppriūm obiectū gustus de cuius p̄
sentia sensus in organo gustabili delectat̄ vel
tristat̄. et fm̄ ysa. in diet. Saporū octo sūt dif
ferentie scz dulcis. vinctuosus. salus. amarus.
acut; acetosus. pōtic; et stipticus. addit̄ etiāz
his insipid;. sic sunt nouē. sed abulsiue dicit̄ sa
por qz sapore caret. Pertinet aut̄ quicq; ad ca
lidadē et calidam cōplexionē scz dulcis vinctu
osus salus amarus acutus. relique frigide sūt
cōplexionis scz ponticus stipticus acetosus et
insipidus. Duo aut̄ sunt que faciūt saporē scz
complexio et substātia. 7 substātia est triplex. s.
grossa subtilis et mediocris. Cōplexio itaq; ca
lida et humida in secūdo gradu cū grossa sbstā
tia facit saporē dulcem. Calida hō et humi
da ī fine secūdi grad; cū sbtili substātia facit vn
ctuosum. et dicit̄ vinctuosum subtile q̄stum ad
transitum qz defacili trāsit in fumū. Habet aut̄
actualē grossiciē rōe cui; est oppilatiuū. sed po
tentialē habet subtilitatē in substātia rōe cui;
est velociter trāsitiuū. Complexio autem cali
da et sicca in fine secūdi gradus cum mediocri
substātia facit salsum. calidum et siccum ī ter
cio gradu facit amarū. Sed cōplexio calida et
sicca in quarto gradu cum subtili substātia fa
cit acutū. Et ita sup̄ caliditatez fundant̄ quicq;
sapores. Frigida aut̄ et sicca complexio in ter

cio gradu cum grossa substātia facit ponticūz
qualis est in fructib; immaturis. Frigida quo
q; et sicca in secūdo gradu cum mediocri sub
stātia facit saporē stipticum. qualis est in ro
sis et in coctanis maturis. Frigida aut̄ et sicca
in secūdo gradu cū substātia subtili facit sapo
rē acetosum. Frigida hō complexio et humi
da in primo gradu cum mediocri substātia fa
cit saporē insipidum. qlis est in albumine ouī.
Datet ergo qz tres sapores sunt testimonia sb
tilis substātie. scilicet acutus. vinctuosus. 7 ace
tosus. et sunt tria testimonia grosse substātie
scilicet ponticus. amarus et dulcis. Similiter
sunt tres sapores testimonia substātie medio
cris. stipticus. salus. et insipidis.

De pura dulcedie 7 ei; effectū Ca. xli.

Dulcis itaq; sa

por generatur ex tempata calidita
te et grossa substātia. vnde dulce
do lingue apposita moderate aperit. moderate
calescit. moderate humectat. vnde grossicies
substātie moderate subintrans poros aptos
diu ibi manet. et ideo aīa in tali tempantia gau
det. Unde plus delectat̄ natura in dulcedine
q̄ in alijs saporib;. p̄terea nulla res est ita tem
perata et affinis humane complexioni equali
sicut dulcedo. 7 ideo humana complexio que ē
vicina temperatīe equali in dulcedine sibi simi
li delectatur.

De sapore dulci.

Capitulum. xlii.

Dulcem autē

saporē faciendū quatuor cōueniūt
elemēta nō tñ equali p̄portōe. ignis
em̄ et aer sup̄abundant. vñ ex igne
caloz. et ex aere humor innascit̄. q̄ duo scz ca
loz et hūoz necessaria sūt ad cuiuslibet genera
tōem. caloz aut̄ tēperat; agēs in hūozē ipm ca
lescit dissoluit et depurat ab hūozē terrestri. 7
substātia mollificat. vñ p̄tes ignee et aeree au
gmentantur et humiditas inspissat. et sic gros
sa sba in q̄ fundat̄ dulcis sapor generat̄. **U**n
dulcis sapor qñ caret om̄i macula acumis oib;
saporib; suauior erit vt dicit ysa. qz ei; natura
sanguini ē vicina. et iō letificat et mūdificat. no
cumentū gust; humectat temperate sine labo
re nature. Est at̄ dulcedo aliqñ pura q̄tuor q̄li
tatū mediocriter cōtētina vt p̄z īzucaro. aliqñ
ē viscositati et grossiciei admixta vt p̄z ī dactil
aliqñ acumi cōiūcta vt in melle. **D**ua dulcedo
maxie p̄ueniēs ē nature. s̄ aliqñ accidētaliē no

et nature q̄n sc̄z natura plus recipit q̄m digere
re possit. et tunc solet esse causa alicuius opilati
onis q̄z dulcium superfluitas in poris venarū
inuisca. **D**ulcia itaq̄z mollificant membra. la
uant. colent. 7 mūdificāt. paz nālīe nutriūt. ac
cidentalīe aut multū. **M**ollificant quidē q̄z hu
miditas materiam mollem reddit. caliditas tē
perate dissoluit. vnde materia que prius erat
spissa. modo mollificata. dissoluta abstrahitur
et mundificatur. **N**utriunt aut parum natura
liter quia dulcia grossa sunt in substantia 7 sua
grossicie poros penetrare nō possunt et oia ve
narum oppilant et cito satiant. accidentalīe t̄n
multū nutriūt quia dulcia humane nature siue
complexioni sunt similia et amica. et ideo i ma
gna quātitate assumūtur. et quia grossa sunt in
substantia calor agens in ea multum sanguiez
generat et ille sanguis multum nutrit. **D**ulce
do hō que viscositati est admixta multum qui
dem nutrit. sed multa tamen nocumēta gene
rat accidentaliter et inducit vt dicit ysaac. q̄z
etalis dulcedo oppilationem generat et putredi
ni defacili appropinquat inflationem 7 rugituz
generat. febrem interpolatam facile cōmouet
et suscitāt et colericaz inflationem concitat vel
augmentat. **E**st igitur dulcedo pura et perali
cuius rei admitionem non infecta inter saporū
differentias sensus maxime delectatiua. natu
re amica et ei porissime assimilatiua. deperdito
rum in corpore facilius reparatiua. virtutuz et
spirituū debiliū maxime confortatiua. omnium
membroruz precipue nutritiua. **D**icit ei ysaac
pprius nutrimenti sapor dulcedo est si sua sub
stantia aliquam habuerit viscositatem. stabilis
em̄ ē in mēbris. vñ nō defacili ē in mēbris disso
lutionis receptiua nec nutriūt aliq̄ q̄ dulcedini
nō sunt mixta. **U**n̄ 7 saporēs dulcedini cōtra
rii ppter cōtrarietate quā hñt ad hūanam cō
plexione pui aut nulli⁹ sunt penit⁹ nutrimenti
Ex cōmixtione t̄n saporū int̄ se contrariorū vn⁹
bonus sapor medius generat in q̄ latitat dul
cedo rōne cui⁹ ille sapor medius nature cōueni
ens ē corpis nutritiū⁹ vt pz in salsamētis. 7 eti
am i pigmētis i qb̄ cōtraria recipiūtur. **U**nde
patet q̄ dulcedo oim saporū delectabiliū ē ori
go sic albedo oim colorū ē p̄cipiū vt dī i li. de
sen. et sen. vbi dicit nigredo est priuatio albi in
p̄spicuo sic amaritudo ē priuatio dulcedis in
buido. **D**ulcedo adhuc ē spiritaliū mēbrorum
amica q̄z ipoz est lenitiua. et oīs asperitatis mi
tigatiua. clarificatiua vocis. et arteriarū ab omī
supfluo purgatiua. cannalium pulmonis 7 me
atum pectoris apertiua. et oīm immundiciarū

gule et gutturis absterfua. catari et humoris
superflui circa spiritalia dissolutiua. et omniuz
organorum vitalis spiritus ad debitam consi
stentiam reductiua. omnis tumoris squantici
repressiua. et suffocantis humidī etiā in mem
bris spiritalib̄ cōsumptiua. **S**ūt aut quedam
dulcia que occasionaliter multoz maloz sunt
corpore illatiua. sunt em̄ vinctuositatis et infla
tionis generatiua. **C**um em̄ maior est ex calore
dulcis resolutio q̄z sit humidī resoluti in corpo
ratio vel saltem consumptio. necesse est ibi fieri
multi vaporis fumosi generatōem et sic loci ex
vapore distensio et p̄ cōsequens inflatio dolor
7 gurgulatio cōtingit. **I**tem ex eadē causa dul
cia sunt appetitus debilitatiua q̄z substātie siue
grossicie cito sunt vacui stomachi repletiua et
meatuū oppilatiua. **I**tez colere rubee augmen
tatiua. nam cuz sunt calida calidi humoris sunt
excitatiua et ideo obsunt illis qui ex causa cali
da et intensa patiūtur. **I**tem putredis et corru
ptōnis sunt inductiua. q̄n em̄ supabundans ca
lor supabundantē humiditātē dissoluit. et psu
mere totū vel digerē nō sufficit corruptā mate
riā derelinquit. **I**te splenis renū et epatis s̄e op
pilatiua. 7 hoc accidit q̄z sua grossicie substātia
li subtiles poros illarū regionū obturāt. vel q̄z
ptes ille rōne dulcis plus desiderāt q̄z digerāt
vel cōsumant. et ideo ex supfluo humore attra
cto et nō digesto nec als euacuato ille ptes me
rito oppilantur. **I**te dulcia rōe p̄dicta sūt calcu
li generatiua tā in renib̄ q̄z i vesica. nam q̄n ille
ptes rōne dulcedis sibi attrahūt hūiores psimi
les q̄ subtiliora sunt vel cū vrina educūtur v̄l vi
caloris cōsumūtur. vñ q̄n plus attrahit q̄z na
ture sufficiat. oportet q̄ vel vi nature qd̄ ē sup
fluum expellit. vel qd̄ grossius ē ibi remaneat
eliquato humore calore desiccate indurat. 7 p̄
cedente tpe paulatim putrificat et i duriciem
lapidis p̄mutat vt expresse dīc ysa. **I**dē etiā d̄
causis matricis occurrit. **E**x predictis patz q̄
dulcia nature sūt vtilia. aliq̄ hō sūt 7 vidēt esse
dulcia et t̄n sunt mortifera et nocua.

De sapore vinctuoso. **C**apitu. xliij.

Sapor vinctuos⁹
genēat ex calido 7 huīdo i s̄tali s̄ba
et iō vinctuositas apposita lique ma
gis apit 7 dissoluit 7 s̄tali s̄ba magis s̄bintrat.
7 q̄z caliditas e⁹ paz remouet a t̄pamento aīa
ipsius dulcedinez potest accipere et in ea maxi
me congaudere. **A**d vinctuosum autem sapo
rem perficiendū plus de igne q̄z alijs elementis
cōueit. 7 p̄ de aere. **M**aior igr̄ accessio caloris i

humidum agens magis dissoluit et depurat vnde aquose partes et terrestres minorant et ignee cum aereis augmentant et inde sapor gignit vinctuosus. Sunt autem vinctuosa cibaria appetitus debilitantia et fastidii inductiva quia accepta in stomacho resolvuntur in fumositatem cum aere sint substantie que petit superiora replendo os stomachi et inducit fastidium et dimittit appetitum. Item vinctuosa sunt superantantia leuitate enim sua eleuantur ad superiora cum valde sint fumosa. Item digestionis sunt impeditiva quia vinctuositate sua villos stomachi replent et leniunt vnde cibi assumpti cum non possint decoqui crudi et indigesti emittuntur vinctuositate enim sua inuiscent cibos et lubrificat et ideo emittuntur antequam digerant. Item parum sunt nutritiva quia ora venarum cito replent et parum de eis assumitur et quod assumitur propter sui subtilitatem cito consumitur. Item caloris sunt inflammantia ignis enim non nutritur nisi aere mediante vinctuosa vero cito in aeream substantiam transiunt vnde illa vinctuosa que habent maiorem aquositatem minus pertinent ad naturam aeris et etiam minus bene nutriunt ignem ut patet in anxungia porcina quam minus nutrit ignem quam ouina quia minus habet aereitatis in sua compositione et plus aquositatis quam ouina. Item febrilis caloris sunt nutritiva et ideo carnes prohibentur in febre acuta quia timet vinctuositas intermixta qua calor febrilis irritatur. Item splenis et epatis sunt opilantia propter sui grossiciez actualem nam propter suam dulcedinem cito attrahuntur et sua grossicie poris defacili opilantur. Item doloris capitis sunt excitantia nam ex fumorum multitudine repletur caput et miringe cerebri distenduntur. Item membrorum spiritalium sunt lenitua ut patet in butiro. Item quedam vinctuosa nocent pectori propter annexam siccitatem ut oleum nucum quia talia non habent puram vinctuositatem. Item dolorum exteriorum sunt mitigantia et duricie remollitua apostematum maturantia et sanie generantia humiditate enim sua sanie generant que per ea plus dissoluit quam consumat ex calore enim debili et humiditate multa fit sanies et corruptio.

De sapore salso. Capitulum xliiij.

Sillus sapor fit ex caliditate et siccitate in substantia mediocri vnde caliditas cum siccitate cum sic remota a trantia multos aperit poros quia siccitas iuncta calori magis laxat iuncta vero frigiditate magis costringit et ideo eius substantia multum subintrat poros et quia magna fit dis-

gregatio partium et multa substantie subintratio anima in ipsius presentia non gaudet immo potius ipsum horret. Ad salum autem saporum quatuor conueniunt elementa quadam tamen proportionem non equali. Dominantur enim ignis et terra mediocriter tamen ex moderato igne fit moderatus calor et ex moderata terra fit moderata siccitas. Ex moderato autem calore moderata fit ebullitio et excoctio humiditatis vnde aquose et aeree partes dissoluntur in igneas mediocriter et ex moderata siccitate moderate substantia desiccant et ita remanet substantia mediocris. Vnde salus sapor habet fieri ex moderato dominio caliditatis et siccitatis in substantia mediocri. Sunt autem salia mundificantia quia sumpta interius calore suo et siccitate humiditatem dissolunt. saliedie autem et vitro sitate sua stomachum et intestina mordificant et sic mortificata mouentur ut dissoluta humiditas emittatur et sic fit mundificatio. Et dure carnis sunt molificantia nam sua caliditate et siccitate superflua humiditatem compactam resolvunt et relaxant et sic mollicant. Item substantie molles sunt indurantia nam sua caliditate et siccitate superflua humiditatem consumunt et sic partes aereas plus consumunt. Item sibi sunt depurantia et per se sequens conservantia nam salia in quantum dissolunt tantum consumunt et ideo putredo aliquo casu generata calore et siccitate saliedinis consumitur et annihilatur habet insuper salsedo multum terrestritatis ut dicitur in diebus ratione cuius carnes indurat et minus reddit aptas corruptio ut dicitur ibidem. Item scabiei et exterioris superfluitatis cutis et corporis sunt ablativa et hoc consumendo humores superfluos tam superficiales quam intercutaneos et cutem a superfluis abstergendo. Item tumoris ydropici sunt repulsiua et hoc ex ratione superdicta quia desiccant et consumunt omnia in talibus locis aggregata. Item morsus canis rabidi et aliorum venenosorum sunt curantia et totius venenositatis extractantia vnde potest cito lauare talia vulnera in aqua salia quia malicia extrahit et venenum ut dicitur ibidem. Item caro multum salia ad tempus tantum optimam reuocat si in aqua salia ponatur nec salsedo a talibus melius extrahetur quam eorum massa prius aliquo tempore in salia aqua temperet et hoc puncto accidit ratione similitudinis cum aqua salia quia ratione caloris accidentalis et naturalis in ipsa dominantis attrahit sibi sile quod inuenit in substantia carnis salie. Item sal in igne indurat in aqua vero dissoluitur et annihilatur nec mirum quia si congelatio et induratio facta est per siccitatem ut salis dissolutio fiat per humiditatem sic per in sepo in quo fit induratio et congelatio per frigiditatem mirum non est si fiat resolutio per caliditatem. De his que super in li. xv. de venis terre in ca. de sale.

De sapore amaro. Cap. xlv.

Sapor amar⁹ fit

ex caliditate in tercio gradu. 7 siccitate i secūdo gradu in grossa substātia. vnde caliditas cū siccitate multū disiungit. vnde instrumentū leditur et fit sapor amarus abhominabilis gustui 7 cōtrarius ad cuius cōpositionē quatuor elementa cōueniunt pportione quadā sed magis ibi ignis 7 terra dominatur sed p^o est ibi de igne q̄ de terra. Vnde de maiori dñio caloris magna fit ebullitio. vnde de aquee 7 aeree partes magis dissoluntur i igneas 7 terrestres cōdensant. sed quia medicre est dominū siccitatis nō attenuat 7 ita substātia remanet grossa in qua ex actōne caloris et siccitatis fundat amaritudo. Omnia autem amara cōtristant gustum magis q̄ aliqua alia que habent simplicē sapore quia maxime faciunt cōtinuitatis solutionē in lingua licet autez amara habeant minozē caliditate q̄ acuta maiorem tñ faciunt solutionē cōtinuitatis ppter sue substātie grossiciē q̄ se interponit 7 cōprimendo maiorem efficit lesionem. Item amara sunt colere purgatiua. vel quia colere sunt similia in cōplexione. vel quia colera cum sit porosa pmittit amara suos poros subintrare 7 diuidēdo ptes a partibus eam faciunt fluxibile 7 coleram liquefactaz sic educunt. Item amara sunt appetitus excitatiua quia colerā educūt que tā q̄ res lenis solet colligi circa orificiū stomachi et appetitū debilitare. Ad hoc etiā facit amarorū grossitudo quia cōprimūt cibaria in fundum stomachi sic superiora inanita cibū petūt. Item amara splenis 7 epatis sunt exopilatiua. nam calore suo poros aperiunt. 7 hūiores dissolūt et grossicie sua cōprimēdo hūiores resolutos educunt. Item amara sunt cōtraria vermibz et lūbricorū interfectiua. nec mirū. quia vermes illi de flegmate corrupto accidunt. de flegmate q̄ viuūt. 7 ideo colerica 7 amara eis aduersantur. quia colera flegmati contrariat. Item spiritalibus membris sunt nociua 7 tam per aspiratez substātie q̄ p intensam siccitatem eorundem sunt exasperatiua. Itē amara in exterioribus cōseruatiua si em distempentur cum aliquo liquido. habēt illa tria que sunt necessaria ad cōseruationē tantū em consumūt quantū dissolūt 7 subintrant. in pfundū. acumine et calore suo grossam etiam habent substātiā ex qua rem iuuant 7 faciunt eam minus passibile. Itē frigide arterice 7 paralisis sunt curatiua dissolwendo materiam 7 consumendo. Item frigide

scabiei sunt desiccatiua. Item meatum renuz et vesice sunt apertiuā 7 calculi dissolutiua. matricis confortatiua et menstrualis supfluitatis puocatiua et eductiua. et ad multa alia sūt magis necessaria q̄ dulcia q̄uis gustui sē nociua.

De sapore acuto. Capituluz. xlvj.

Sapor acutus fit

ex caliditate et siccitate existēte i quarto gradu cū substātia subtili vnde fit poroz nimia apertio et ptium segregatio. 7 qz substātia eius ē subtilis multū penetrat et subintrat vnde organū gustus suo acumie incēdit. ad cuius pfectionem quatuor elementa cōueniunt sed non equaliter quia plus cōcurrūt igne et de terra q̄ de alijs. et ideo ppter dominium ignis acuta sunt et valde calida et a terra valde sicca. Et maxio aut dominio caloris maxia fit ebullitio et resolutio aerearū ptium et aquearum in igneas. vnde 7 ignee ptes acuuntur et nimia siccitate substātia desiccatur attenuatur et subtiliatur. et ita fit acutus sapor ex magno dominio calidi et sicci i substātia tenui et subtili. Sūt atē acuta corrosiua qz valde sē calida 7 sicca. et dissolutio magna et substātia subtilis et acuta subintrās ptes a partibz disgregat 7 ita fit corrosio. Item acuta sunt incisiva et dissolutiua qz et qualitate 7 substātia dissolūt 7 separant ptem a pte et pfunde intrāt et ideo dissolunt et incidūt. Item virtutis appetitiue sūt cōfortatiua quia membrorū cōsumūt supfluitatē. An poris inanis fit rōe vacui appetit⁹. mor dicāt etiā neruos sēsibiles 7 pūcūt acumie suo 7 sic pungēdo excitāt appetitū. Itē paz sūt nutritiua qz ex nimia caliditate 7 siccitate poti⁹ fit adustio q̄ digestio. et iō dant modicū nutrimentū. preterea subtilis sē substātie 7 iō defacili cōsumūtur. et a mēbris cito dilabuntur. Insuper nature sunt cōtraria ex sua cōplexione et iō qz abomiabilia sunt nō appetit ea natura sed potius abhorret et repellit.

De sapore acetoso. Capitu. xlvij.

Sapor acetos⁹ fit

ex frigiditate 7 siccitate exñte i secūdo. cu3 sba subtili. vñ acetosū lingue appositum qualitibus pstrigit substātia penetrat et ita ex duobus contrarijs actionibz fit sapor acetosus ad cuius completōnem quatuor elementa conueniunt quadā pportione sed non equali. est aut ibi dominium aque et

terre mediocri et ex mediocri dominio aque est ibi frigiditas mediocri et ex mediocri dominio terre mediocri siccitas generat. ex frigiditate autem reprimuntur calor qui repressus modicam facit ebullitionem. Unde igneas partes et acreas resoluit de facili et consumit. tanquam subtiliores. terrestres autem et aquosas dissolvit. Sed pro sui puritate eas consumere non potest. Unde partes ille subtiliantur sed non consumuntur. et ita frigiditas et siccitas dominatur cum subtili substantia et sapor gignit acetosus. acetosa prouocant appetitum. quia ex frigiditate et siccitate motum habent ad centrum. Unde copiosius cibaria ad fundum et sic os stomachi euacuant. qui sentientes suam inanitionem cibum appetit. Nam desiderium composita est operatio ex appetitua virtute naturali et animali sensibili. Item soluit ventrem plenum et constipant inanitionem. nam subtilitas substantie acetose inueniens multam humiditatem in stomacho incidit eam et subtiliat. et sic eum abilem facit ad fluxum et euacuationem. Sed quando stomachus est vacuus quam inueniunt humiditatem quam acetosa desiccant siccitate et constriungunt frigiditate. Item opilationes splenis et epatis aperunt. quia non qualitate. sed substantie subtilitate humores in poris aperunt incidunt et dissolunt. Item acetosa spiritualibus obsunt frigiditate coartante et siccitate exasperante. Item posita in exterioribus calidos humores reperiunt. Unde tibi inflata ex retentione menstruum vel emorroidarum in calido aceto lote defacili detumescunt. De his quere supra in tractatu de aceto. li. xvij. ubi tractatur de vitibus et de vino.

De sapore pontico. Capitu. xlvij.

Ponticus sapor

fit ex frigiditate et siccitate existente in tercio gradu cum grossa substantia. Unde et ponticum appositum lingue constriungit et sibi intras poros presens densat et ita accuriit sapor qui ponticus appellatur. Ad ponticum saporum pficiendum quatuor elementa conueniunt cum maiori tamen inequalitate quia dominantur aqua et terra ignis et aer substantia. Ex forti autem dominio aque fortis fit frigiditas et ex terra multa siccitas. id non potest ibi fieri perfecta transmutatio cum ibi sit defectus caloris et humoris. Unde cum frigiditas et siccitas ibi habeant dominium necesse est ut substantia remaneat grossa ex dominio frigiditatis et siccitatis. Habet autem ponticus sapor hoc proprium ut dicit ysa. quia ponticitas coniuncta cum sapore delectate magis delectat et cum tristate magis con-

tristat. cuius ratio hec est. quia ponticitas adiuncta rei dulci et vinctuose si ingrediat poros facit illam dulcedinem ibi diutius commorari et ita firmitus imprimuntur tunc delectatio diu durat. simile est de humore contristante. Hinc est quod caro que ossibus est vicina iocundior habet saporem. Illa enim sunt melancolica scilicet frigida et sicca. Caro vero in sui natura dulcis est et sanguinea et ita est ibi ponticitatis et dulcedinis mixtio propter quod et maior delectatio. Ideo etiam caro ceruina est iocunda similiter bouina quia coniungit ponticitas ex complexione melancolica animalis et dulcedo ex parte carnis. e contrario est de absinthio et fumo terre quando cum eis associatur amaritudo magis contristat gustum ut aloë vel aliud simile. Item pontica appetitum excitant et post prandium laxant. cuius ratio est pressio cibarium ad inferiora ad instar torcularis. ante prandium vero constipant quia constriungunt nervos et opilant meatus ex substantie grossicie et frigiditatis et siccitatis qualitate. Unde et sumpta cibaria retinentur et exire non permittuntur. Item grossicie sua epas et splenem opilant calculum generant colericam et yliacam passionem excitant. obturatio sua grossicie intestina simum ac simum exire non permittunt spiritalia etiam membra ledunt et grauant. quia ea exasperant et desiccant. exterius autem apposita vomitum sedant tumores calidos reprimunt. sanguis fluxum intercipiunt atque sistunt nervos percipiunt dentes exacerbant.

De sapore stiptico. Capitulū. xlix.

Sapor stipticus

ex frigiditate et siccitate in mediocri substantia generatur ad cuius perfectionem. quatuor conueniunt elementa quadam proportionem inequali nam aqua et terra ibi predominant sed non quantum in pontico. ex aqua autem accidit frigiditas et ex terra siccitas generatur. ex frigiditate reprimuntur calor qui repressus quam facit ebullitionem. Unde et substantia parum resoluit sed non consumitur. Sed ex siccitate aliquantulum condensatur. et quia siccitas non potest omnino desiccare nec omnino consumere remanet substantia mediocri. et ita patet quod sapor stipticus causatur ex frigiditate et siccitate in substantia mediocri. et in hoc differat a pontico qui ex eisdem causis quibus minus remissis in substantia grossa radicitur. ideo stipticus sapor sub pontico continetur secundum ysa. quia tamen septem saporum dicit esse differentias. sub pontico stipticum comprehendit. Unde secundum ipsum ponticitas est intensa stipticitas. et stipticitas remissa ponticitas. unde non differunt simpliciter

fm speciem sed solum fm maiorē intensionē vt
minorem et ideo vterq; cōuenit cū alio ī effectū
sed fm maius et minus.

De sapore insipido **Capitulum. I.**

Sapor nonus dicitur insipidus siue sine sapore. et hoc potest dici dupliciter scz priuatiue et positiuē. priuatiue dicitur insipidus cuius sapor sensu nō potest comprehendēdi vt sapor aque qui gustu nō percipitur propter eius maximā similitudinem ad organum gustus: qz aqua est simplex in respectu lingue que quatuor recipit ī sua cōpositione. Positiue dicitur sapor insipidus qui vltra primū gradū ad aliquem interiorē saporem nō est sensu determinatus. vt est albumē oui cōsubstantia est mediocris et caliditas vel frigiditas primi gradus distātiā sensibiliter nō excedens. talia insipida sunt cucurbitē. citrulli melones et hmoi. quoz vsus plus cōuenit medicine q̄ dietē. parū em̄ nutriūt qz saporem nō habent delectabilem et substantiam habēt fluxibile. humiditate sua et frigiditate sua sitim mitigāt. calorem et coleram extingunt. flegma augmētāt. et quotidianas febres generāt. et oēs alias flegmaticas frigiditas scz et humiditas nutriūt vel prouocant passionēs. Sapor itaq; insipidus causatur ex frigiditate et humiditate in substantia mediocri ad cuius cōpletōem sic et in alijs quatuor cōueniunt elemēta sed nō equali pportōe quia aqua et aer p̄cipaliter. terra secūdario p̄dominatur. ppter fortiozem ergo frigiditātē et mediocrem siccitātē ptes ignee et aeree resoluntur in aqueas et in terrestres. sed qz resistit dominū humiditatis nō potest cōpingi ex siccitate terrea ipsa substantia mediocris cū dñio frigiditatis et humiditatis q̄ sūt p̄cipia istius saporis q̄ abusiue sapor insipidus nomiatur. **H**ec igit d̄ saporibus simplicibus q̄ ad eozū differētias et n̄as dicta iaz sufficiant. q̄ oīa de dictis ysa. cōstā. gal. et alioz autorū medicin ebreuitur s̄ excerpta **S**unt at̄ q̄dam cōpositi saporēs sic et mixti sunt colores parit̄ et odores et hi saporēs scdm diuersas p̄positionēs diuersimode opāt qz alio mō sapiūt in solidis. alio mō in liquidis aliter ī sensibilibus et aliter ī inaiatis. de quibus ī naturis et pprietatibus rerū et corporū aiatorū et inaiatorū in libris p̄cedentibus est ostensum **D**e liquoribus tñ in quibus fundati sunt saporēs aliqua arbitroz hic supplenda que in libris superioribus casualiter sunt omīssa.

De liquore.

Capitulum. ij.

Liquor est liquidus humor in plantis et animalium corporibus per digestionem generatus. eliquatus violentia vel natura de substantia corporis mixti vel expressus. Quilibet autem humor non vocatur liquor sed solus ille qui artificialiter vel naturaliter liquatur de plantis et rebus animatis. vt lac et vna de animalibus vinum et oleum de arboribus. mel de floribus. siccera de fructibus. ceruisia de granis. orizacra de pomis siluestribus et granatis. Et inter hos liquores quidam sunt compositi et quidam simplices. nam compositi dicuntur qui conficiuntur ex diuersis qui pariter cōmiscētur. Simples vero sunt qui ita permanent sine cōmixtione aliqua prout a suis subiectis primitus produciuntur. nullus tamen liquor est simplex absolute prout solam aquam que simplex dicitur prout in elementari permanet puritate. Alij autem liquores omnes sicut et humores ex quatuor elementis constituuntur. simplices tamen dicuntur quod cum alijs non miscentur. Simples etiam dicuntur in quibus simplices elementorum qualitates ex prima compositione dominantur. et quod a terrestri feculētia naturaliter vel accidentaliter plus colantur. Scdm autem varias commixtiones liquorum et qualitatem elementorum predominantēs cōplexiones varios sortiuntur odores pariter et saporēs. Nam illi liquores in quibus p̄dominat calidū cum humido sunt dulciores. in quibus autem calidū cum sicco sunt acutiores. in quibus vero preexistit frigidum cum sicco sunt acetosiores et stiptiores. sed in quibus frigidū cum humido sūt gustui insipidiores vt patet ī p̄tisana et hmoi. Quidam autem liquores de quibusdam arboribus incisis corticibus p̄ attractionē caloris solaris sponte egrediuntur vt balsamus et terebintina lacrima que calore prius mundant et in mirre substantia indurantur. Quidam vero de fructibus arborum per expressionem colliguntur vt vinum oleum sicera et hmoi. Quidam vero per exulsionem ignis liquidiores partes quorūdam lignorum in extremitatibus educētes magno artificio acquiruntur vt colophonia. pice liquida. oleum iuniperi et similia. Quidam autem ex herbarum succis exprimuntur vt opium aloē et hmoi qui postea calore ignis vel solis desiccant. Et quidam ex rore celi extrema florum perfūdētes et se circa eorum superficiem inuiscātes apum ministerio componuntur vt mel. Et quidam ex

venis terre hauriuntur vt aqua salinativa. ni-
trofa. aluminosa et hmōi. de quibus arte vel na-
tura fit sal. vitrum. alumen et hmōi. De his oī-
bus liquor differentijs. p̄prietatibus et causis
sufficiēter dictum est supra in li. xvij. de herbis
z arboribz et earum succis. et li. xv. de venis ter-
re. et li. viij. de passionibz aeris vbi tangitur de
natura manne et mellis que dicuntur de aere ge-
nerari. De melle tñ aliqua sunt hic dicenda. et
de lacte et sero butiro que de animalium vberis
bus emunguntur de quibus superius ē omisus.

De liquore in speciali. primo de melle. .liij.
Capitulum.

Mel vt dicit ysid.

li. xx. dicit a mellisse grece id est api-
bus latine. Sic em̄ greci apes vo-
cant. nam apum solertia mirando nature artifi-
cio parant mella que primitus d̄ roze aeris sūt
creata et in arundinū folijs adiuuenta. Unde
et virgilius. Proterius aerei mellis celestia do-
na. Unde adhuc in india et in arabia inueniū-
tur in similitudinem salis ramis et folijs depen-
dentia vt dicit idem. Gardum tamen est ama-
rum absinthij causa cuius copia illius regionis
apecule natriuntur. Dicunt autem medici qui
de rerū tractant naturis precipue Sali. q̄ mel
pueris et iuuenibus et perfectis viris in quibz
abundat calor. cibus est inutilis et nociuus. seni-
bus autem qui parua vita laborant et frigore
dicit cum vino veteri et cibus calidis cōuenire.
Hucusqz ysi. li. xx. c. j. Est itaqz melliquor dul-
cissimus a materia purissima arte medicinali ge-
neratus. cui tamen et ex calore apis mellis sub-
stantiam componentis. et admixtione alicuius
calidi se cum mellis substantia admixcentis acu-
men cum dulcedine est admixtus. Unde z mel-
lis dulcedo ceteris est magis calida sed minus
humida vt dicit ysa. Deligitur cum sit habēs
multum caloris et aereitatis et minus terrestris-
tatis et aqueitatis. p̄pter siccitatem tam terre q̄
ignis. multū hñs siccitatis et acuminis et min⁹ fri-
giditatis et humoris. et ideo iudicatur mel ca-
lidum et siccum in fine secundi gradus. Tamē
qz substantia eius est vicina temperamento et
mediocritati. multum est mundificatiuum. la-
uatiuum et subleuatiuum. et suo calore grosso-
rum humorum in corpore incisuum et humo-
rum putridorum expulsuum. Quia em̄ mel ca-
lidum acuminis est propinquū et ideo intestino-
rum est pungitiuum et ad feces expellēdas cō-
motiuum. Item talis dulcedo sicut mellis mul-

tum est habens acuminis et caloris non tamen
oppilat meatum splenis et epatis. sicut et illa in
quibus pura dulcedo inuenitur vt dicit ysaac.
ca. de quatuor differentijs dulcedinis et saporis.
Est itaqz mel ratione equalitatis et tempera-
menti multum nature conueniens et amicuz
sui. ad membra multum assimilatiuum. perditio-
rum restauratiuum. debiliū membrorum cō-
fortatiuum. sua grossicie nociuorum fluxuum
interceptiuum. et latitudinis porozum restricti-
uum. nature bene temperato custoditiuum. et
humorum paratorum ad fluxum nimium co-
hibitiuum. nihilominus est mel nociuorum hu-
morum laxatiuum. nam contrarias habet qua-
litates in effectu. et hoc fm̄ contrarias materie
dispositiones in quas agit. nam nimis laxas re-
primit et constipat. nimis duras diuidit et rela-
xat vt dicit ysaac. Est autē mel conseruatiuum.
mundificatiuum. amaritudinis temperatiuum
et ideo ponitur in medicinis ad conseruanduz
et ad mundificanduz. et ad amaritudinē specie-
rum temperandum vt dicitur in antidoto nico-
lai. Tamen mel crudum non multum bene de-
spumatum valde est ventosum et inflatiuum.
rugitus in ventre generatiuum ī malos humo-
res facili⁹ conuersiuum. splenis et epatis visco-
sitate sua oppilatiuum. colere inflammatiuum. et
febris diurne inductiuū. ypocōndrioz extensi-
uum. yliacis et colicis nociuum. Mel igitur vt
dicit cōstan. et ysa. in die. diuersas habet acti-
ones. quia in quibusdam salubre est et sanita-
tis custoditiuum. quibusdā x̄o stipticum est et
morbozū generatiuum. et est veneni occultatiuum
quia quanto magis rufum tanto magis est cali-
dum et acutum et humorum magis incisuum
penetratiuum et colatiuum. quanto magis est
album minus est calidum et acutum. et tāto me-
lius quanto dulcius purius et odorabilius in-
uenitur.

De fauo.

Capitulum. liij.

Hālius a fouēdo

est dicit⁹. nā fauus d̄ mel mixtū cuz
cera. infra eī cellulas d̄ cera miro ar-
tificio compositas apes mel recolligunt. et eius
liquoris substantiam intus fouēt. et sic dicit⁹ fa-
uus quasi fouus sine fouens eo q̄ mel foueat z
contineat intra se. Vel fauus a fauore ē dicit⁹.
nam valde fauorabilis gustui est z delectabilis
ad edendum. Unde fm̄ ysid. libro. xx. Fauus
a fagin grece dicit⁹ qz magis comedit q̄ bibit.
fagin em̄ grece est comedere latine. Quidā tñ
vocant mel fauuz a cera eliquatū z optime de-

puratum in quo summā dulcedinē gustus ex-
peritur. Fanū mellis petit ⁊ requirit maxie ani-
mal quod ab amore mellis melota dicit. vñ a
melle melus vel melota dicitur vt dicit bugui.
Similiter vrsus sup oīa mel diligit et p fauis
extrabēdis nō sine sui discrimine in arbores al-
tas scandit. Aliquoties aut inter fauos vt dic-
arif. li. viij. in profundo aluearis generantur qui-
dam vermes parui sicut aranee. et quādo cre-
scunt faciunt texturam circa fauos. et domināt
sup totū aluear et ideo putrescit mel ꝛ. Item
ibidē. bonū est mel qd extrahit d noua cera. nā
mel qd diu manet in cera antiqua fit rubeus. et
corruptio illi⁹ mellis est sicut corruptio vini in
vtribus. et propter hoc debet extrahi. et ē mel
bonū quādo est simile auro vt dicit ides. Item
dicit idem q apes sedent sup aluearia et sugūt
qd est supfluum in fauis. et dicit q si nō face-
rent hoc. corrumperet illud qd est in fauis ⁊ ge-
neraretur aranea et sedent sup fauos et solici-
te custodiūt ne illa aranea inualescat. ⁊ si inue-
nerint eam fit eis cibus. aliter aut omēs morerē-
tur.

De mulso. **Capitulū. liiij.**
Mulsum est potō
vel poculū ex aqua vel vino et mel-
le cōmixtū qd greci mellicratū vo-
cant. sicut et ydromel qd ex melle et succo ma-
ci anoz ē cōmixtū sic ⁊ rodomele dicit eo q succo
rose mel miscetur.

De medone. **Capitulum. lv.**
Medo vel medus
quasi melus dicitur. Et ē potus cō-
fectus ex melle et aqua optime cōfe-
ct⁹ et decoctus. q si crudus fuerit et mel minus
despumatū inflatōem generat i ventre et rugi-
tus ac durissimas torsiones. et qz defacili resol-
uitur in fumos caput petit et diuersas ei inge-
rit passiones. Bene hō decoctus et defecat⁹ gu-
stū delectat. vocem clarificat. arterias guttunis
et cānales pulmonis mundificat. cor letificat et
cōfortat. corp⁹ nutrit et impinguat. epaticis tñ
et syleneicis et calculosis minus cōpetit. quia
meatus stringit ⁊ oppilat. qñz em mirto ⁊ alijs
herbis aromaticis cōditur vt sanior reddat et
odoratior et diuturnius custodiat.

De clareto. **Capitulum. lvj.**
Claretū ex vino
et melle et speciebus aromatis ē cō-

fectum. **Q**az species aromaticæ in subtilissimā
puluerem cōteruntur ⁊ in sacco lineo vel munda-
to cum melle vel zucara reponūtur. vino autē
optimo perfunduntur et reperfunduntur. quē
admodum fit lixiua. et tam diu renouatur per-
fusio donec virtus specierum vino incorporet
et optime clarificetur. vnde a vino cōtrahit for-
titudinem et acumen. a speciebus aut retinet aro-
maticitatem et odorem. sed a melle dulcedinez
mutat et saporem.

De pigmento. **Capitulū. lvij.**
Pigmentū vt di-
cit bugui. dicitur quasi pilis mentū
quod scz in pila est contusum. nam
in pila species aromaticæ agūtur ex quibus ar-
te pigmentaria quedā delicata pocula et electu-
aria cōficiuntur. vnde et pigmentarij dicunt q
species vendūt. cōterunt. cōficiunt et compo-
nunt.

De oximelle. **Capitulū. lvij.**
Oximel dicit aci-
dum mel eo q ex aceto ⁊ melle eius
materia conficiatur. Nam pūo ace-
tum cum herbis necessarijs et radicibus diureti-
cis diu decoquitur. colato aceto mel purum et
optime defecatū additur. et ad lentum ignē vs-
qz ad spissitudinem iterum decoquitur et bulli-
tur ac depuratur cum albugine oui cum aceto
distemperato et in oximelle parum decocto. nā
omnes immundicias mellis et herbarū ad se at-
trahit albumen oui et supernatando vsqz ad
oximellis superficie secum ducit quas immun-
dicias cum penna pigmentarius seu medicus
caute remouet et deponit. et sic oximel in pixi-
de munda reponitur. Datur aut cum aqua ca-
lida ad materie compacte digestionem mollifi-
catōz. diuisionē. mundificatōz. poroz aptōez. ⁊
opilatōnū dissolutōem. posset em medicina de-
facili inducere periculū si nō ppararet ad faci-
lem eductōem et cū oximelle nō pcederet dige-
stionē. Consimili arte et ad cōsimiles vsus de-
aq et zucara cū diuersis spēbus fit syrop⁹ nūc vi-
olaceus ⁊ laxatiuus. nūc roseus ⁊ cōstipatiuus
nunc simplex. nūc cōpositus.

De cera. **Capitulum. lix.**
Cera est fex mel-
lis in cui⁹ substantiā liqz melleus ab
apibus est collect⁹. Corripit aut ipz
mel vt dicit arif. li. iij. qñ nimis diu cū cere feci-

bus admiscetur. et ideo qui vult mel in sua puritate reservare debet ipm tepeltive a cere substantia separare. Habet aut hoc cera ppium q inter oim liquorum feces superenatat et cuz calefcit ad fundum no descendit sed potius qrens superficiem sursum tendit. 7 hoc faciunt ptes ignee et aeree que i eius substātia dominantur. **¶** Cera in aqua calida resoluta deorsum premit aquā et p eius superficiem se diffūdit. nā multum habet aeree levitatis rōne cui⁹ sic ascēdit. Cera aut quāto est recēti⁹ tāto est odoratio⁹ ducili⁹ purio⁹. et ad diversarū impressionū et figurarū susceptōem aptio⁹ 7 tā forme susceptē q scripture in ea impressē est durabilio⁹. 7 talis cera virginea appellat. Et insup cera multis vsibus necessaria atz apta. valet em in medicinis in cōfectionibz varijs et vnguētis. Nā virtutem habet calefactivā. resolutivā. apertivā maturativā. attractivā. euaporativā et cōsumptivā. valet etiam ad lumis nutrimentū. et ideo cera servit in deoz templis et aris et in mensis dominoz. **¶** Cera vella cereis dicitur cerimonie q in temploz cerimonijs cerei offerebatur et adhuc offerunt vt dicit hug. vnde qui serviunt de candelis cereis in ecclesia dicuntur ceroferrarij. sicut qui serviunt in regū et pontificū aulis primicerij nominantur vt dicit idē. Sigillis etiam cereis sse muniuntur 7 signantur ac secreta occultantur. privilegia cōfirmantur. Tabule cera simplici vel colorata replentur et ornant i quibus variarum literarum characteres stili officio vel inscribuntur vel etiam cōplanantur. **¶** Panni quoqz linei ad vsus varios incerantur. **¶** Libros etiam involutos tutos reddit ne aqua vel pluvia pfundunt. nam cera quandā habet vinctuositatē per quā humida fugat. et p pānoz poros stillicidia penetrare nō pmittit. in calore liquefcit et deficit. frigore ho indurefcit. humidis et humefactis cedit. siccis ho et asperis inherescit. et ideo humectant sigilla ne adhereat cera illoz literis et figuris.

De cereo.

Capitulum. lx.

¶ Cereus per derivatōs a cera a qua format ē noiat⁹ vt dicit ysid. li. xx. de q dā ait sic. hic cera nocturnos pstabo cereus ignes. Subducta luce altera sum tibi lux &c. Nā ad hoc ē vs⁹ cereoz vt ex eoz lumie ea q sūt i tenebris appareāt 7 lucefcāt i cereo. In cereo at tria attēdūt scz materia. vsus. et dispositio siue forma. **¶** Materia ho triplex ē. nā p materia bz licnum siue

lignū vt dicit ysid. ipam cerā atz ignē. **¶** Lignū qui et licnus dicitur filum et stupemum 7 totius cerei substramentū. cera q circūvoluit est lumis nutrimentū. **¶** Ignis qui supponit siue sic accenditur vtriusqz est finis et cōplementū. nā agēs in licnum mediāte cera cōvertit vtrūqz in suam similitudinem. vnde et indispersi natura mirabilem inter se habent aptissimāz vnionē. **¶** Forma et dispositio eius pyramidalis a lato incipiens et circūferentialiter cōvertēs. **¶** Usus ei⁹ ē vt illuminationis gratia candelabro affigat vel clientuloz vel ceroferrarioz manibus ante dominos deferatur.

De lacte.

Capitulum. lxxj.

¶ Hic est liquor dulcis et cādidus in māmillis p actōem caloris ex sanguie generat⁹. **¶** Al vt dicit Ari. li. xvij. Lac ē sanguis decoctus digestus nō corrupt⁹. **¶** Nā em fetus ppter magnitudinem nō potest nutrir p vmbilicū pparatur ei lac a natura ex sanguine menstruo repulso ad māmillas vbi digerit 7 decoq⁹. 7 ex albedie glādularū māmillarū i cādoris specie trāsmutat vt dicit Arist. li. xix. Eadē ē ei materia mēstrui sanguis atz lactis et iō nā creat lac ppter cibū nati q cibāt extra. nō ergo d⁹ esse lac an tēp⁹ p⁹ nec p⁹ multū nisi accidat p nām. In illo ei tpe ppletur lactis digestio i aialibz q hnt tpus vnicum staturū ad pariedū s i mliensbz diversificat. et ppter hoc d⁹ eē bonū lac necessario p⁹ sex menses. 7 ē lac dulce qn ē bñ digestū 7 fuit necessariū ppter cibū aialis q ē dulcis. cibus em oim aialium nō ē nisi dulce 7 valde digestū vt dicit idem ibidē li. xvij. Itē dicit Arist. li. vj. aialia ouātia nō hnt lac neqz māmillas. 7 i oi lacte est aq⁹ sitas tenuis 7 ps grossa q casens d⁹ et lac quātūcūqz ē spissū tāto case⁹ 7 lac aialiū carētū dētibz superi⁹ coagulat lac ho aialis n hntis dētes i vtraqz mādibula nō neqz ei⁹ sepū. 7 lac hmōi aialis ē dulce et tenue vt lac cameli 7 eq⁹ et post asine. Itē idē ibidē. in quibusdā regioibz nō expectatur capraz impregnatio s accipit vitica 7 cum ea fricatur māmilla 7 exibat primo sanguis. deinde quasi sanies. et post lac bonū nō peius lacte impregnatarū et nullū lac ē in māmillis mariuz generaliter qzuis aliqñ accidere videat aliter. **¶** Quedā aut herbe hnt humorē lacteū vt titinallus et quedā arbores vt fic⁹ cui⁹ lacte vt dicit Arist. lac aialiū coagulātū est. 7 lac canū spissū est oim aimaliū preter lepoz et porcōz. Est at maxime spissum in partu s post subtiliat. vt dicit Arist. li. vj. in fine. vacca ante partū nō habet

lac sed post bonum habet sed cū primo coagu-
latur fit quasi lapis. et hoc accidit quando cū
aqua cōmiscet vt dicit idē ibidē. **I**tem idē li. ix.
qñ puer nutrit lacte calido dentes eius citi^o ori-
untur. post ptum aut et mūdificatōz lac mulie-
ris multiplicat. et qdā mulieres hñt solum lac ī
cono māmillarū. et quedā in alijs ptibz ipsarū
et qñ lac nō bene digerit coagulat et māmille
indurescūt qm̄ tota māmilla est valde mollis ⁊
si supuenerit aliquis pilus accidit magna in fir-
mitas et dicit pilosa et nō cessabit dolor quo-
usqz exeat pil^o cū lacte. aut quousqz putrefiat
et exeat. ⁊ dum lac exit nō inuenit generalit^r mē-
struū. **Q**uedā hō lactātes menstruāt cū fuerit
eaz sanguis humid^o. et qñ pueri lactātur san-
guine grosso et multo accidit eis spasmus et si
fuerit lactans corporis fertilis tunc nocet mul-
tudo lactis et mulier nigra nutritibilis et me-
lius habet lac q̄s alba. vt dicit idem. **C**onsumi-
les proprietates lactis et multas alias recitat
ysa. in diet. vbi sic dicitur lac inquit generaliter
diuiditur tripliciter. aut em̄ est dulce exiens no-
niter a māmillis. aut est acidum sine acre iā diu-
mulum. aut est inter vtrūqz mediocre. **D**ulce
aut est magis sapidum vicinum sanguini ⁊ ami-
cum in ipm̄ defacili cōuersiuū. et ideo laudabi-
le est ipius nutrimentū. **E**st aut cōpositū ex tri-
bus substantijs in virtute et actōne varijs ⁊ di-
uersis vna subtiliatina et mundificatina. altera
hō grossa et oppilatā. tertia est mollificatina ⁊
extenuatina nam sub aquosa et serosa acuta ē
et subtiliatina. grossa ⁊ caseosa. frigida ē ⁊ gros-
sa et ideo opilatina. butirosa hō est vinctuosa ⁊
mollificatina. vnde lac cum sua substantia aq̄-
sa et acuta est grossoz humorū incisiuū et sub-
tiliatiuū viscerū lauatiū. intestinoz mordica-
tiuū. ventris solutiū et fecis defacili expulsiuū
corruptoz humorū interi^o in corpe ⁊ exterius
absteriuū. venaz penetratiū oppilationū sple-
nis et epatis apertiuū. et maxime si fuerit ex ani-
malibz calide cōplexiois vt ex camelis et tle lac
est ydropicorū iuuatiū vt dicit idem. et seqtur
Lac itaqz laudabile et suis tribz substātjs tem-
peratū. sua aquositate ē mēbroz mūdificatiū
sua butirositate ē venens repugnatiū. et mē-
broz humectatiū. sua caseitate cibarioz exo-
rificō stomachi ad fundū repressiuū. **E**st ⁊ alia
laus lactis. qz si tēpate mūdato prius corpe ac-
cipiat corpis ē laudabilē nutritiuū. ⁊ sue sub-
stātie sanguinē assimilatiū. **S**i aut a corpe nō
mūdato vel tpe nō cōgruo accipiat ī malos hu-
mores q̄s inuenit est cōuersiuū. et ipoz augmē-
tatiū. in fumos calidos resoluit et sic erit do-

lois capitis causatiū. et si febris materiā inne-
nerit erit caloris febrilis inflamatiū. vel si calo-
rem naturalem inuenerit debilem defacili ace-
scit ⁊ fiet in stomacho acetosum. nam qñ est hu-
mor nūm^o et pūns calor acetositas vel putredo
fleumatis generat. et ideo lac nō est frequēter
sumendū nisi corpe existente temperato ⁊ sto-
macho inuito. nam si corpus a putridis hū-
ribus et colericis fuerit vacuum et depuratum
si lac bene digestum fuerit multum et bonū pre-
bebit corpe nutrimentū laudabilē generabit
sanguinem. carnem augmentabit. humectabit
corpus et exterius in superficie faciet tenex atqz
pulchz vt dicit idē. **I**tem dicit idē. **R**ursus lac ī
quit bibētes ieiunos esse cōuenit et calidum eē
quando vberibz est vicinum nec est aliquid co-
medendum quousqz lactis substantia digerat
oportet etiam vt labor et motus nimius cauea-
tur quousqz descendēs ad decoctōnis locū di-
geratur. qz ex inordinato motu et calore nimio
subito generato eius vinctuositas in fumū no-
cium resolveretur et grossiori pte. remanente
indigesta multiplex corruptio generaret vt di-
cit idem. **E**lectū aut lac vt dicit debet habere q̄
tuoz qualitates. colorem. odorem. liquorem ⁊ sa-
porem. **C**olorem albillimum clarum a citrinita-
te et rubore et liuiditate maxime alienū. odorem
gratum ab horrore et grauitate remotū. **L**iq̄-
rem inter subtilem et grossum medium cui^o me-
diocritatis signum est si gutta sup vnguem po-
sita remanet cōtinua et nō liquefat cui^o guttu-
le forma inferi^o ē lata et superi^o ē acuta. **S**apo-
rem habet acceptabile quādo nec amaritudie
nec faldie nec acedie ē admixtū. **I**n oēs aut
istas differētijs lactis femineū magis credit eē
temperatū. qz omē lac naturā et cōplexionē aīa-
lis cui^o ē naturalit^r imitat. et iō qz hūana cōple-
xio maxie ē tempata iō et muliebre lac maxie ē
tempatum ppter qd maxie est nutritiuū hūme-
ctatiū et asperitatis anguloz oculi potissime
mitigatiū. **E**t quicqd de bonitate lactis sup-
dictū est totū cōcurrit in hoc lacte.

De lacte camelino. **C**apitulū. lxxij.

Lac camelinum

Lac animalis calida cōplexione. cete-
ris est magis calidum et plus subti-
le et minime vinctuosum et mīme nutritiuū diu-
reticū et opilationū apertiuū et iō ydropicorū
et opilatione est potissime iuuatiū. **R**am ca-
melus nature est calidissime propter qd calor
dominans sanguinis attrahit vinctuositatem.
Cuz igitur lac nihil aliud sit q̄ sanguis secūdo

decoctus sapor. sanguis cameli falsus ē et acutus et ideo humoris ē incalescens subtilitatis et grossici attenuatus. Quere supra de camelo in tractatu de animalibus.

De lacte vaccino.

Cap. lxxij.

Lactis vaccini lactis camelino est oppositum. Nam vacca non habet tantum caloris ut sanguis attrahat vinctuositate. et ideo eius lac fit valde vinctuosum. et maxime nutritiuum. plus enim nutrit lac vaccinum quam pecorinum cum sit magis calidum quam vaccinum cuius ratio est ut dicitur idem quod cum lac vaccinum non tantum habeat caloris quantum pecorinum pura vinctuositas sibi sufficit et tota illa remanet in lacte et exuperat caseitatem. et ideo magis nutrit quia substantia vinctuositatis nutritibilior est quam caseata. quia calidior et humidior et calori sanguinis vicinior. facilius in sanguine mutatur. et illa ut dicunt antiqui melius et citius nutrit quam citius et facilius in sanguinem commutatur ut dicitur ibidem. lac tamen pingue melius nutrit quam ipsa pinguedo que calidior est quia substantia lactis habet aquositate liquidam subtilitatem interiora corporis penetrantem. Sed sola pinguedo aereitate sua supernatatur et propter humiditatis sue substantialis grossicie cito coagulat et induratur. et ideo lac vaccinum sua aquositate ad interiora penetrat sua vinctuositate calorem naturalem roborat. caseitatis sue paucitate naturam multum non aggravat. sed potius adiuvat et sustentat ut dicitur idem. Alio ergo modo est lacte utendum ad nutriendum quia tunc tribus eius substantiis pariter est utendum. Alio modo ad mundificandum et calorem mitigandum quia tunc serositatis liquidam est a butirositate sequestrandum. Alio modo ad calefaciendum et humectandum et tunc butiri vinctuositate est utendum. Lactis enim usus consideratur secundum subtilitatem et grossici et mediocritatem ut dicitur idem. Subtilitas autem attenditur in substantia et in actione. In substantia illud melius quod complexionibus humane vicinior est ut lac femineum quod tanto est vtilius quanto mamille est vicinior. efficacius est enim contra venena. contra renem et vesice mala. contra pulmonis vulnera simul. si multum aerem non tangat et eius virtute aeris qualitas non immutat. Subtilitas vero in actione quam eius butirositas cum caseata separatur. et aquositas tunc cum acumie augetur ut patet in camelino quia melle nutrit. calore tamen suo et subtili liquore ydropicis subuenit et succurrit. lac vero grossissimum est vaccinum et melle ceteris liquidum et aquosum. minus acutum et minus butirosus. Unde bene nutrit. stomacho convenit.

membra confortat. calorem epatis et stomachi refrigerat. corpus impugnat et augmentat. vulnera intestinorum et matricum sanat. Est autem tanto melius et salubrius si lapidibus fluuiatibus accensis et intus extinctis tota aquositas pro parte maxima consumatur.

De lacte caprino.

Cap. lxxij.

Lactis caprini inter predictas differentias tenet medium. quia in suis tribus substantiis post femineum esse dicitur potissime temperatum. et ideo contra pulmonis vulnera et renem ac vesice vicia cum zucara multum confert. Eius serum a caseo et butiro separatum maxime est colatiuum mundificationis et colere repressiuum. Lac autem caprinum pro se multum bibitum in stomacho defacili coagulatur et ideo ne noceat cum modico mellis et salis gemme temperetur et nunquam coagulabitur et si incipit coagulari in stomacho dissoluetur. Et quia capre pascuntur siccis et ramorum extremitatibus earum lac minus est aquosum et magis stipticum et stomacho congruum. Nam lac ex pascuis diuersificatur. Nam que pascuntur teneris et recentibus herbis lac faciunt aquosum et subtile et stomacho esse nocuum. Que vero herbis laxatiuis. lac faciunt modificationis et nervorum purgatiuum et esse nocuum et laxatiuum.

De lacte pecorino.

Cap. lxxij.

Lactis pecorini magis est calidum et siccum quam vaccinum minus habet butirositatis et plus caseitatis et ideo minus nutrit nec corpori ita convenit ut vaccinum. Demonstratur autem hoc ex gravitate sui odoris. Nam ut dicitur Galenus. lac pecorinum in odore est gravius quam vaccinum et ideo magis flegmaticum. magis autem nutrit quam caprinum sed minus quam vaccinum. Unde minus est temperatum quam caprinum.

De lacte asinino.

Cap. lxxij.

Lactis asinini est temperatum et nutritiuum resumptiuum veteris tamen resolutiuum et nervorum immolitiuum et membrorum siccitate et calore induratiuum humectatiuum. pectoris iuuatiuum et tussis et anhelitus difficilis mitigatiuum. vulnerum renum et vesice curatiuum.

De lacte caballino.

Cap. lxxij.

Inc caballinum

vicinitatem habet ad camelinum in subtilitate et acumie et calore. i apo itematibus matricu est iuuatiuum. apertiuu et menstrualis fluxus prouocatiuu si causa mensurorum calida sit et sicca. qua proprietate habet illud lac ab omni lacte alio separatam vt dicit ysa.

De lacte porcino.

Capitulum. lxxij

Inc porcini s'm

ysa. est subtile et aquosum qz ex sua frigiditate incoctum remaneret indigestum. et ideo si s'm medicinam accipiat paruum aut nullum confert iuuamentum s' si s'm cibum cum succo ordei sit coctum bonu generat humidum nutrimentum vt dicit idem.

De lacte animaliu.

Capitulum. lxx.

Inc animalium

partiu valde vicinu e subtile et aquosum. qz aquei humores adunantur in animalibus tempore partus quia os matricis clauditur et lac aquosis humoribus commiscet. et ideo eo tempore est nociuum. vomitus et fastidii. puocatiuum asperitatis remolitiuum et villorum stomachi lubricatiuum ventris laxatiuum durum ad digerendum et stipticum et in stomacho coagulatiuum et pessimarum infirmitatum generatiuum et ex fumo ascendente cerebri percussiuum. et doloris capitis causatiuum. fetoris dentium et anhelitus inductiuu. Unde si lac fuerit corruptum vel plus debito assumptum vel alio modo vel tempore qz expediat sit acceptus multarum infirmitatum est generatiuum malorum humorum et lubricorum est nutritiuu. bonorum humorum est corruptiuu. arenarum in vesica et in renibus adunatiuum et putrefactiuu. caloris naturalis debilitatiuum et innaturalis caloris ac febrilis inflammatiuum. gingiu aru et dentiu infectiuu. pustularum pessimarum et scabiei in puulis causatiuum rugitus et venenositatis excitatiuum oppilat omniu renis et epatis effectiuu. stomachi grauatiuum et lubricitate sua cibarioz ante digestionem expulsiuum. et sic lienterie inductiuu. Has et multas alias inducit lactis corruptio passiones. sed hec de lacte bono et malo nunc dicta sufficiat.

De sero.

Capitulum. lxx.

Serum est lactis

ps aquosa a lactis alia pte p coagulum sequestrata. nam coagulum pres butirosas et caseosas simul iungit et ab eis quod liquidum est et aquosum diuidit et discernit. Cuius effectus supius recitatur. habet enim virtutem putredinis lauatiua. nam intestina lauat et vulnera intestinoz de sanie mundificat pectus purificat. sitim sedat acumen colere rubee mitigat scabiem et impetiginem mundat. splen et epas deopilat. Quere supra in primo s'm ysa.

De butiro.

Capitulum. lxxj.

Butirum a buen

do id est p'fundedo est dictum vt dicit hug. sua enim vinctuositate et humiditate hys imbueret et p'fundere corpa que contingit nam butirum est flos lactis. multumque huius caliditatis et humiditatis cum d'no acritatis ratione cuius habet multum vinctuositatis. est enim butirosa substantia naturaliter calida et humida viscosa et vinctuosa huane complexionis vicina vt dicit ysa. vni sepe comestum stomachi est humectatiuum v' tris solutiuum maxie si reces fuerit. et ideo antiqui vt dicit idem assimilauerunt butirum oleo mixto pinguedini dicentes quod si quis acceperit valet scrotui de pectore et de pulmone maxime si ibi fuerit apostema. quia proprie est maturatiuum et humorum dissolutiuu et sup'fluorum pectoris mundificatiuum maxie si cum melle vel zucara comedat. Hys tunc minus est maturatiuum et recreatiuis amplius iuuatiuum vt dicit idem. subdes ibidem. Butirum repugnat venenis. membra humectat. asperitatem oculorum eius lotura mollificat et emundat apostema dissoluit et maturat. Vulnera pulmonis gutturis et pectoris mire sanat. renem et intestinoz morbusuras mitigat nervos induratos et contractos seu spasmatos mollificat atque laxat vt dicit idem. Dicit autem auicenna. quod contra venena interius sumpta singulare presidium est. si intoxicatus butirum in lacte calido resolutum bibat in magna quantitate. nam vinctuositate sua oppilat meatus ne ad cor ascendat subito vis veneni. Preterea venenositatem totam ad se trahit et ipsam inuiscat. per vomitum euacuat. de corpore. et educit vt dicit idem. Fit autem sic flos lactis. siue superpenatans pinguedo. recolligitur in vase mundo et cum quodam lato ligno rotundum et perforato diuissime percutitur per violentiam et mouetur ex quo motu calor naturalis in substantia lactis excitatus et confortatus totam vinctuositatem in simul recolligit. que sua leuitate

superficiem petit. serosa vero aquositas cū par-
tibus caseatis inferius descendit et butiro tāq̄ sub-
stantie nobiliori cedens fundū petit et illa butirosa
substantia que enatat in superficie recolligit et ad
vsum varios et necessarios in vase mūdissimo re-
seruat. qđ quāto recētior tāto est saporosior. et gu-
stui delectabilior inuenit. Est autē in principio
molle et liquidū sed paulatim calore nāli hūmi-
das partes inualefcere et eas cōsumente mediocri-
ter indurescit. Unde hūmida et mūde reficit et nutrit
et pulmēta loco saginis vel olei bene cōdit. Sa-
lis autē aliquātulū vt melior cōseruet et vt ei po-
tētia hūmiditas siccitate salis tpe insup vt ei sa-
porositas augmētet. Nā gustu ī sapore ē magis
gratū qm̄ mediocritē ē salitū. Nā nimis antiq̄
ei sapor cū odore diminuit et graue odore et
sapore gustui horribilē trāsmutat et tūc nō valet
ad cibaria cōdienda. Valet tñ ad varia medi-
camina et vnguēta. qz sepe accidit id quod non
cōuenit gule cōgruit tñ nihilominus medicine
alicui.

De caseo. Ca. lxxij.
Caseus vt dicit isid.
li. xx. a carendo est dictus eo qđ tam-
diu in vase p̄mitur quousq̄ sero ca-
reat et a lactis aquosa substantia separetur. Un-
de dicitur caseus quasi carēs eo qđ qñq̄ est siccus hu-
more carēs seu liquore vt dicit idēz. fm̄ Aug.
vero caseus a cadēdo est dictus eo qđ defacili ca-
dit et recedit. cadit et labitur inter digitos faciē-
tis. Est autē caseus sex lactis. nam vt dicit ysa.
caseata substantia lactis frigida est et grossa et ad
digerendū dura. tarde enī descendit de stoma-
cho et magis attinet siccitati qđ solutiōi et est
grauis stomacho et epati renibus et spleni maxie
si illa loca fuerint opilatōibus p̄parata et calcu-
los in renibus generat. et ideo propter ista mala ac-
cidentia dicit cōstan. qđ omnis caseus vniuersaliē
est malus. tamē caseus qui lacti est vicinior min-
us est nocius. Unde distinguit ysa. inter recētes
veterē et mediocrem. Recens caseus qz adhuc re-
cens nō malos generat humores. qz adhuc reti-
net partē dulcedinis et aquositatis ipsius lactis
et ideo ad digerendū est facilior et ad nutrien-
dū laudabilior. et ventris solubilior et maxime
si nō fuerit salitū. qz salsedo ibi sapore aufert et
dulcedinē. nam nimis salsus nimis est desiccati-
uus et stomacho ē nocius. carēs omni sale ma-
gis est nutritiuus et corporis humectatiuus et
magis carnis augmentatiuus. stomacho tñ est
nocius et defacili in fumositates resolutiuus si
stomachus fuerit calidus. Si vero fuerit frigidus

in acetositate est defacili cōuersiuus mediocri-
ter ergo salsus melior digerit et minor stomacho ē no-
cuius. sine sale enī defacili est acetosus. minor ve-
ro salsus stomachi fit morosius et sanguinis in-
censiuus.

De veteri caseo. lxxij.

Vetus autem ca-
seus est acutus et valde siccus ad nu-
tridū grossius et ad exeundū de
stomacho nimis durus. qz si lactis aquositas ē
acuta. acumē tñ et siccitas coaguli ei dominatur
Unde et subtilitatem exit et idē superfluitas cor-
poris non ita inde subtiliatur sicut alijs subtilia-
tibus. Unde duobus modis nocet corpori. quia
eius corruptio et grossicies nutrimenti superflui-
tatem ingrossat et corrupit stomacho nocet qđ
per acumen coaguli repugnat omnibus alijs in-
uantibus et in nutrimentum peius ipsa inuuantia
traducuntur. Unde si in corpore inuenerit gros-
sos humores in renibus et in vesica lapides parit
grossos enim hūmores calidos et intensos coadu-
nat et cōpingit. Est ergo vitandus ita vetus. nul-
lum enim confert iuuamen neq̄ nutrimentum
nec obedit digestionem nec bonum generat san-
guinem nec ventrem humectat nec vrinas pro-
uocat. Sed inuentam humiditatem constringit
et desiccatur. omnis itaq̄ caseus vetus durus sic-
cus et spongiosus pre siccitate. et porosus ad rē-
pendū facilis. nihil habēs vinctuositatis et hu-
miditatis corpori est nocius. minus autē est
malus vinctus caseus vel assus qđ ocularis et po-
rosus. nam constrictio substantie est signus hu-
moris et vinctuositatis. Qui autē porosus est
minus est malus qm̄ est recens qđ cum nimis est
vetus. quia vt dicit dias. caseus recens hume-
ctat ventrem. vetus stringit. maxime elixat vel
si ab aqua abstractus assetur et maxime si ante prā-
dium assumatur. meatum enī stomachi sua gros-
sicie obturat et cibum descendere ad intestina nō
permittit. post prandium autē sumptus ciba-
ria cōprimunt vt torcular et ad locum exitus des-
cendere compellit. Caseus inter veterem et no-
uum medius multus est nutritiuus propter ei-
saporositatem et grossiciem. et quia calore natu-
rali velociter induratur. quanto autē calor na-
turalis ei dominatur magis tanto plus et forti-
us indurescit et magis membrīs inherescit. Huc-
usq̄ ysa. in dietis. fm̄ autē dias. et arif. libro iij.
quando rrit in lacte multum casei plus erit cibi.
Est autē caseus fm̄ dias. veneno contrarius
Nam grossicie sue et butirositate opilat meatum
venarū et nō permittit ad cor ascēdere vim ve-

neni. Caseus enim recens appositus calidus ex-
trahit venenum a moribus venenatis et huius
signum est. quia appositus super morsus rabi-
di canis aut serpentis totus candor casei conuer-
titur in liuorem. Valet etiam contra antracem et
alia apostemata venenosa vel extra suppositus
vel comestus. In multis etiam alijs conuenit me-
dicine ut dicit idem.

¶ De coagulo. lxxiiij.

Quagulus est lac

¶ In quorundam animalium stomachis
inspissatum cuius virtute lac aliorum
animalium coagulatur in qua parte butirosa cum
caseata aggregata pars serosa et aquea a parti-
bus alijs sequestratur. ut dicit arif. li. iij. Quan-
to inquit lacte spissius tanto caseati et coagu-
latius. sed lac animalis carentis dentibus in su-
periori mandibula coagulatur. Lac vero anima-
lis habetis in utraque. non sic. nec eius sepius. Item
ides dicit. Lac coagulatur ex coagulo et lacte fi-
cui quoniam lac ficui aggregatur in lana deinde ab-
luitur illa cum modico lacte et citius illud lac ad-
miscetur cum residuo et sic totum coagulatur. Item
ibidem coagulum non inuenitur nisi in ventre su-
gentium adhuc ruminantium. in illis qui non ha-
bent dentes in utraque mandibula nisi in lepore
quantocumque autem plus vetustatur erit melius
et valent contra fluxum ventris maxime leporis
parui et cerui ut dicit idem arif. Item libro. xvj. dic-
t accidit lacti quod coagulatur per coagulum quo-
niam coagulum est in lacte in quo est calor spiri-
talis. et ideo adiuvat et sustentat lac sicut maris
sperma sustentat menstrualem sanguinem femi-
ne in matrice quoniam natura lactis et sanguinis
menstrui eadem sunt ut dicit idem ibidem. De
coagulatione dicit ysa. s. de caseo. Coagulus in
quit coagulatur virtute sui acuminis et caloris
atque siccitatis sibi dominantis quibus sua humi-
ditas finitur. et quous coagulus sit in omni caseo
minus sentitur in recenti propter multitudinem
sue humiditatis. Coagulus itaque in stomacho
lactantis animalis et ruminantis inuenitur cum quo
sal admiscetur. et sic super ignem in fumo desicca-
tur et induratur. cuius modica particula cum in
paucio lacte tepido resoluta est cum residuo la-
cte admixta totum coagulabit quod est coagu-
labile et condensat. Unde patet quod consimilis vir-
tus latitat in substantia coaguli qualis inest sub-
stantie seminis masculi. ut dicit arif. auicen. ysa.
et alij et hec dicta de liquoribus nunc sufficiant.

¶ De diuersis humoribus. lxxv.

Qunt autem que-
dam virtutes tam humoribus quam li-
quoribus et rebus alijs inherentes de
quibus hic breuiter aliqua inferemus nam secundum
diuersas complexionem et virtutes diuersis rebus
dominantes diuersimode reperiuntur operati-
ones ut est virtus apertina maturativa mundi-
ficativa etc. apertina itaque virtus operatur per ca-
lidum et siccum cum subtili substantia ut patet
in cepis vel succo porri et in alumine et huiusmo-
di. ex quorum confectione aperiantur ora vena-
rum et emorroides prouocantur ut dicit constans.
Rarefactiua virtus operabitur per calorem et
humorem. nam calor rei substantiam penetrat
et dissoluendo humiditatem sibi obedientem ape-
rit et dilatat ut patet in malua et sambuci media-
no cortice et huiusmodi. que bullita in oleo cutem
rarefaciunt et extendunt ut dicit idem. Opilati-
ua virtus operatur per frigiditatem et humidi-
tatem cum obtusa substantia ut patet in draga-
to albumine oui et pulleio. nam hec viscositate et
obtusitate substantie poros replent et frigidita-
te constringunt. Inspissatiua virtus operatur per
frigiditatem et humiditatem ut patet in mandrago-
ra que imposita super cutem ipsam inspissat ut di-
cit idem. nam frigiditate constringit partes humidi-
tatis liquidiores. Unde humiditas petens cen-
trum reddit substantiam compactiore. per sequens spis-
siozem aliquam autem operatur per calorem et humidi-
tatem. nam calor consumit partes liquidiores qui-
bus consumptis partes terrestres redduntur spis-
siores. Induratiua virtus operatur per frigidita-
tem et siccitatem quia utraque qualitas mouedo
ad centrum totam substantiam reddit duriore. quoniam
autem operatur per frigiditatem et humiditatem fri-
giditate partes liquidas constringente. ut patet
in gelu et in glacie. quoniam est per calidas et siccas
partes terrestres compingendo et per consequens
indurando ut patet in latere et in luto asperati-
ua virtus operatur per caliditatem et siccitatem cum
grossa substantia. Nam calor quod est subtilius
eleuat et mouet ad circumferentiam. et illud acuit in
centrum. quod vero grossius et siccius tendit ad cen-
trum et sic fit tota substantia inequalis que inequa-
litas est causa asperitatis propter hoc operatur
asperitatem in humido frigiditas coartando et
constringendo partes rei circumferentiales ad
mediam non permittendo partes liquidiores se dif-
fundere ad extremum. propter quod partes superiores
quibus dominatur frigiditas acute et aspere ex-
teri se sui ostendunt. quod secundum diuersitatem materie ira-

7 est virtus ouatiua taz in reptilibus quibusdā
 q̄s in volatilibus. sed de generatiua 7 nutritiua
 7 alijs sibi subministrantibus sufficienter supe-
 rius dictum est li. iij. de generatione hominis in
 li. xviij. de generatione animalū generali. 7 deo
 de eis est super sedendum. Virtus autē p̄creādi
 oua est in animalibus annulosi corporis vt in serpe-
 tibus araneis scorpionibus 7 similibus 7 in na-
 tantibus vt patet in cancris sep̄ijs 7 alijs infini-
 tis. 7 volatilibus 7 in omnibus bipedibus. quia
 vt dicit arif. li. v. Bipedia inquit nō generant a-
 nimalia p̄ter hominem.

De ouis 7 eius pprietatib. lxxvij.

Primo igitur de
 predictis animātibus semen decifuz
 in quedaz corpuscula parua mollia
 humida 7 substantia albida coagulatur 7 trans-
 formatur ex quibus per operationez diuersa a-
 nimantia p̄creantur. 7 talia corpuscula oua sūt
 dicta eo q̄ sunt vuida. i. eo q̄ intrinsecus humo-
 re sint plena vt dicit Isid. li. xij. Nam humidum
 est quod exterius humorem habet. vuidum q̄d
 interius. quidam tamen vt dicit idēz patāt ouū
 grecam habere originez. Illi enim dicunt o a v
 littera ablata. Oua autem quedam inani v̄to
 concipiuntur sed non sunt generabilia nisi que
 fuerit masculino concubitu concepta 7 semina-
 li spiritu penetrata vt dicit idem. Duorum autē
 tantam vim dicunt esse vt lignum eis perfusus
 non ardeat. nec vestis quidez aduratur vt dicit
 idem. Admixta quidem calce glutinate ferunt
 vitri fragmenta vt dicit idem. Oua igitur p̄mo
 gignūtur. deinde calore materni corporis forma-
 tur 7 animantur vt dicit Isid. fm̄ autem arif.
 li. iij. 7. v. Quāt volucres 7 pisces 7 serpentes. s̄
 multum differunt in bonitate 7 malicia 7 quāti-
 tate substantia. 7 in qualitate 7 in forma oua tā
 volucrū q̄s piscū 7 serpentum. Quant autē ge-
 neraliter aues in fine veris 7 in principio estatis
 vt dicit arif. li. v. p̄ter q̄s auis. marina que dici-
 tur alceon qm̄ illa auis ponit oua in principio hy-
 emis 7 cubat. xiiij. diebus ante q̄s pulli cōplean-
 tur. viij. diebus ante principū hyemis. viij. post
 sicut dicit simonides in li. suo. Et dicit Isid. de
 hac aue lib. xij. in litore stagni oceani alceon in
 hieme niduz facit. viij. diebus 7 ouat 7 excubat
 super oua qua excubāte septez diebus quiescit
 mare silentibz ventis 7 cōtinua septem dierum
 trā q̄llitate mitescit pelagus natura rerū eius fe-
 tibus educandis exhibente obsequiū. idē dicit

pli. 7 basilius i hexameron 7 ambro. Alie tamē
 aues ouant bis in anno vel pluries vt yrūdines
 sed prima oua corūpūtur p̄pter byemē oua
 vero posteriora cōplentur. Aues vero domesti-
 ce vt ibidem dicit arif. ouāt tota estate sicut gal-
 line 7 columbe 7 precipue quando bene pascun-
 tur 7 locus earum est calidus. Itēz dicit arif. li.
 vj. quedam aues ouant toto anno p̄ter q̄s du-
 obus mensibus tropicorum. s. in iulio 7 in decē-
 bri vt galline quarum quedam ouant bis qua-
 libet die 7 que multum ouant cito moriūtur. co-
 lumbe autem qm̄ q̄s decies ouat i anno sed pau-
 caponit oua. 7 aues curuorum vnguium sunt
 paucorum ouorum. Et quedam ouant i nidis
 7 quedam in arboribus concavis 7 quedam in
 foraminibus terre. 7 cauernis 7 quedam i aruis
 7 in rupibus 7 quedam in arenis vt strucio que
 non fouet oua sua nec cubat super ea sed calore
 solis completur 7 animantur in arenis 7 quedā
 oua fouentur in nidis factis in arborum ramis
 7 quedaz in petris altissimis 7 quedam in arun-
 dinetis sicut oua anium aquatiliū. Dicit etiā
 arif. libro. vj. oua aniuū sunt dura exterius. Et
 quedam sunt duorum colorum quia citrina in-
 terius 7 alba exterius. Oua anium alba si auia-
 lium diuersificantur ab ouis aliarum aniuū que
 in sicco nutriuntur. quia citrinum est in istā ma-
 gis q̄s in duplum ad citrinum anium que nutri-
 untur prope ripas. Variantur etiam in colore
 nam columbarum sunt alba sicut gallinarum. 7
 aniam palustrium sunt glauca 7 quedam sunt
 sicut picta. vt oua nisi. Diuersificantur oua in
 figura qm̄ q̄dā sunt acuta 7 quedam lata p̄p̄
 vero exit latum postea acutum. oua vero longa
 capitis acuti producunt mares. habentia vero
 loco acuminis rotundam producunt feminas.
 In calidis autem regionibus ponuntur in fimo
 ad solem 7 complentur vt in egypto. 7 in qui-
 busdam locis in plumis calefactis sicut in qua-
 dam ciuitate. Quidaz potator composuit oua
 sub puluinarū 7 dixit q̄ continuauit. potuz quo
 usq̄s ex illis ouis pulli extraherentur. Aliquan-
 do etiam ponuntur oua in vasis calidis 7 extra
 hantur ab illis pupilli vt idem ibidem recepto
 tamen seruine maris in matrice simul cum se-
 mine femine commiscetur. in principio appa-
 ret album deinde fit rubeum in modum san-
 guinis. post totaliter fit citrinum. deinde paula-
 tim operante natura remanet citrinum in me-
 dio. 7 album in extremo. et cū complebitur exi-
 dit et tunc mutatur a mollicie in duriciem quia
 in exitu coagulatur et perfectissime induratur.

unde oua quae diu sunt in ventre sunt citrina quaedam pellicula albida inuoluta. Sed quoniam sunt formata et completa indurantur et illa durities testam nuncupatur et est idez testam in coagulo oui quod est embrio vel folliculus in corpore pueri iam concepti sed propter fortitudinem vel intensiorem caloris in corpore auis dominantis plus induratur et hoc fuit necesse propter interioris liquiditatis conservatorem. Quant autem multe aues oua venti sicut faciunt galline et anseres ut dicit aris. ibidem li. ij. et hoc accidit ex superfluitate humoris seminalis in corpore femine superabundantis et sunt oua veteri pura et insipida humidiora alijs et sine dura testam et posita sub gallina non alterant sed remanet album album et citrinum citrinum. Talia oua inveniuntur in gallinis et anseribus pavonibus et columbis. Formatur pullus in ovo et completur citius in estate quam in hyeme. quia oua galline fundantur in xvij. diebus in estate. et in hyeme in xxv. et quoniam tonitrua veniunt in hora cubationis oua corrumpuntur. similiter quoniam frequenter nuda manu tanguntur. Galline etiam veteres ouant in principio veris. et oua galline iuuenis sunt minoris corporis et vniuersaliter si galline non cubauerint super oua sua infirmabuntur et corrumpuntur. et ouum galline completur post coitum in xj. die. Et quedam aues in coitu non seruant sexum sed saltat femina super feminam. et masculus super mare ut patet columbe. et talis coitus facit odorem fetidum et oua non pullificatiua. sed sunt sterilia quemadmodum oua veteri ut dicit aris. In ouis autem galline post tres dies cubationis apparere signa pulli. et tunc ascendit citrinum versus acutum ad illud locum a quo incepit scissura et apparet quasi gutta sanguinis in albumine oui et est principium seu materia ipsius cordis ut dicit supra tractatu de auium generatione pulli quere ibi. Item oua in quibus sunt duo vitella faciunt gemellos pullos et pura et subtili tela diuiduntur ab invicem hec vitella ut ibidem dicit aris. et aues quae comedunt carnes non ouant nisi semel in anno propter yrudines quae bis ouant. aquila enim ouat tria oua et etiam eijcit a nido et cubat super oua xxx. dies. Hucusque aris. li. vj. Item idem li. xvij. auium genera oua percreant completa dure teste nisi accidat occasio pro infirmitate. Item aues multe generationis faciunt sepe oua veteri quod non contingit auium boni volatuum neque curuorum vnguinum quoniam aues multorum ouorum sunt multe superfluitatis. superfluitas autem auium vncorum vnguinum transit in plumas et in vngues et in alas. et ideo earum corpus est parum durum et acutum et macilentum. et propter hoc non sunt tales aues multorum ouorum neque multi coitus. Aues enim corpulente propter corpulentiam et calorem veteris ouant multoties. similiter

aves pro corporis sunt multi coitus et multorum ouorum sicut patet in quibusdam gallinis quae quanto sunt magis pure tanto erunt plurimum ouorum quia cibum talium transit in creatorem ouorum. Item oua veteris erunt in auium boni volatuum quia superfluitas carum est pauca et ideo ouant oua pauca. oua veteris sunt plura ouis pure nientibus generationi pullos. et sunt minoris quantitatis quam non sunt completa vel propter multitudinem suam et sunt minoris delectationis quam comedunt quoniam in omni re delectabilis est quod est digestum et dulcius quam indigestum et quedam aues quoniam olfaciunt mares et audiunt voces suas implet ouis quia sunt multo cibi et multe superfluitatis et caloris. et ideo fortiores appetit et ideo spermatisant et cito ouant quia superfluitas illa transit in ouorum naturam vi caloris. Item generatio auium ex ouis erit quoniam femina sederit super oua et calefecerit ea non quia pullus in ovo et propter completum sine nutrimento. et ideo natura posuit cibum suum interiorem in ovo et indiget oua propter debilitatem suam calefactione et ideo oua cito complentur in diebus calidis. quoniam tempus calidum iuuat digestionem creatorem. Est autem albumen materia et sustentatio pulli vitellum autem cibum pulli et nutrimentum eius et propter hoc albumen et citrinum disiecta sunt quadam tela propter naturam diuersitatem et naturam albuminis est quasi contraria naturae vitelli vel citrini et propter hoc congelat citrinum tempore frigoris et postquam fuerit calefactum fiet humidum. albumen autem non congelat ex frigore sed sit magis humidum et quoniam assatum fuerit erit durum. et apud generationem pulli inspissat quoniam sustentatio pulli est ex eo quod per umbilicum accipit pullos cibum ex citrino et citrinum in tempore illo est multum quoniam erit humidum et defacile convertibile in cibum hucusque aris. li. xvj. De ouis autem dicit ysaac in diet. Oua autem inquit quae generantur ex aialibus sanis et temperatis sunt nutrimenti laudabilioris que vero ex crassis sunt maioris nutrimenti et saporosioris. Similiter de coeuntibus cum masculis cum calore maiorem habent coeuntia quam non coeuntia. si militer generata de iunioribus quia in eis habetur plus caloris. Nature autem ouorum generaliter sunt temperate et mediocres et humane complexionis plurimum vicinantes albumina tamen sunt frigidiora ad vitellorum comparisonem quod testatur aquea saporositas. et ideo in odore sunt vitellis grauiora et sunt etiam indigestibiliora. maxime de veteribus volatilibus autem de masculis non coeuntibus vitella sunt temperata calori vicina. et ideo ad digerendum sunt meliora et faciliora confortantia membra et ab eis tardius dissoluenda. Varias autem odorum nutrimentum secundum diuersitatem aialium ex quibus generantur quia generata de subtili aiali et temperato ut ex perdice vel gallina ad nutriendum sunt laudabiliora et sunt

facile digestibilia. a mēbris facili⁹ dissoluuntur. **U**n ad regimē sanitatis meliora sunt q̄ ad mēbra cōfortāda. Que autē generāt de grossis aia libi ad digerēdū dura sunt 7 nutrimēti illaudabilis sicut oua strutōis anseris 7 pauonis que sunt multi nutrimēti 7 dura ad digerēdū 7 grauis odoris maxime de veteribz vel de carentibz masculis. 7 q̄ digerūt a mēbris tardi⁹ dissoluuntur. 7 iō pl⁹ valēt ad mēbra cōfortāda q̄ ad regimē sanitatis. Generata autē de quibz minoribz sūt leniora. de veteribz grauiora. de mediocribz t̄pantiora. q̄ caloris sūt p̄fectionis 7 minorū humiditatis. 7 iō valēt ad regēdā sanitatē 7 ad mēbra cōfortāga. Qua autē quāto sūt recētiora tanto sunt meliora. 7 quāto magis vetera tāto min⁹ bona. **V**ariā^r etiā p̄ artificii quadruplici^r. Aut enī sunt assata. aut elixa in iure. cocta. aut frīxa. sed assata sunt elixis grossiora. 7 ad dirigēdum duriora. q̄ focus eoz humiditatē subtilē p̄sumit 7 desiccāt. Assata sub cineribz calidis peiora sunt q̄ que sup̄ carbones sunt discoopta. q̄ cū calor ignis in cineribz ea circūtegat fumositatem eoz superflūā euaporare nō p̄mittit. si per carbones vero posita fumositatē resudando emittūt 7 mūda fiunt. **E**lixā autē in aqua meliora sūt q̄ assata q̄ aque hūiditas calori ignis i desiccāda sua hūiditate substāiali repugnat. 7 iō minus fiunt desiccatiua 7 caloris naturalis refrigeratiua. **E**lixā autē cū corticibz sunt peiora q̄ grossiciei 7 fumositati repugnāt cortices exterius 7 nō p̄mittūt sup̄flūā exalare. 7 iō generāt v̄tositatē inflatiuā 7 grauitatē stomachi et totius vētris. **I**n aqua vero fracta calor aque t̄pate penetrat 7 grossiciei suā subtiliat 7 aufert eis grauitatē odoris. **U**nde 7 ceteris sunt laudabiliora. sed t̄n sola vitella plus sunt desiccatiua 7 min⁹ solidatiua. **I**ndurata vero 7 desiccatiua sunt 7 stomacho dura existētia venasq̄ tarde penetrantia. b̄n t̄n digesta multū cōfortant. sed si remaneāt indigesta stomachū grauant et intestina. mollia t̄n 7 parū coagulata min⁹ sunt desiccatiua. 7 magis digestabilia. cito venas penetrantia. pect⁹ humectātia. t̄n parū sunt membrorū cōfortatiua. **I**nter dura autē 7 mollia i suis actōibz 7 passiōibz sunt mediocria. **F**rīxa autē oua ceteris sunt peiora q̄ in stomacho morantia in fumositatē 7 corruptōez sunt magis mutabilia quicquid ibi ciborū inuenerint corrupentia. grauitatē in stomacho generantia fastidia peiora facientia q̄ alia oua maxime si sint frīxa. in vitellis autē inter assata 7 in aqua fracta sunt mediocria. hucusq̄ ysa. **Q**ua etiā nō solū sunt vtilia ad cibū imo sūt necessaria i multiplici me-

dicina. **S**unt enī humectatiua mitigatiua pectoris 7 gutturis lenitiua. mēbrorū cōfortatiua resumptiua 7 perditorū restauratiua virtutis iuatiua generatiue. combustionis 7 arsūre sanatiua. **R**ax ex vitellis ouorum assatis fit oleū optimum cōbusturis. **S**unt ouorum vitella atracis et venenosi apostematis curatiua. **R**ant vitellum crudum oui cum sale mixtū sanat atracem vt dicit constan. ouorum autem albumina sunt caloris mitigatiua. tumoris repressiua fluide hūiditatis restrictiua. calide arterie 7 podagre iuatiua. quando autem putrida et corrupta sunt maxime sunt nociua humorum corruptiua. 7 suo fetore nausēe 7 vomitus prouocatiua 7 defacili sunt mortis illatiua.

De ouis aspidum. .lxxvij.

Oua aspidū sunt parua 7 rotūda. liuida crocea. limosa. viscosa interius fetida ac summe venenosa. quibusdam neruulis pariter conglobata. quorum venenum summe est mortiferum contra quod remedium non inuenitur vt dicit plinius. **C**ontigit autem vt dicit idem ouum aspidum aliquando ab alio venenoso vt a rubeta inueniri 7 ab eo foueri. 7 ex tali fomento vermem procreari qui visu 7 flatu perimit moze basilisci siue reguli omne viuū. maliciam vermī taliter procreati primo sentit vermī qui euz fouet nam in primo eius ortu quando se fouentes aspiciat patrem se generuntēz interimūt 7 occidūt vt dicit idem. 7 hanc proprietatem videtur tangere. ysa. xlix. c. vbi dicit q̄ qui comederit oua aspidum morietur 7 quod confectum est ex ouis 7 nutritum erumpit in regulum vt dicit glo. ex ouis aspidis generatur regul⁹. 7 ex indeis venenosis nascetur antichristus.

De ouis aranee. Capitulu. lxxix.

Oua aranee sunt multa 7 modica. liuida paruis maculis aspersa diuisa 7 ab inuicem separata venenosa mollia 7 viscosa q̄ si casu aliquo fuerint perdita aranea protinus querit ea 7 suis additamentis interioribus 7 rostro repositat ipsa. **E**x vnico autem ouo multe 7 innumerabiles aranee generantur ita paruule q̄ vix videntur 7 tamen statim quando ouum exeunt telas texere incipiunt ita subtiliter q̄ nature ingeniositas pariter 7 virtus possunt merito in taz paruo opusculo admirari. quere supra de aranea. libro. xvij.

De ouis aquile. Capitu-
pulum. lxxx.

Oua aquile sicut
et accipitris sunt pauca quia nisi ra-
ro ternarium numerus non excedat
et sepe aquila eicit terciū de nido quia diffi-
culter cubat super oua vt dicit aris. libro. xv. In
nido autem suo collocat quandam gemam cuius
ouis suis quam putant magi valere contra to-
nitrum et ideo dicunt aquilam ponere lapi-
dem cum ouis ne a tonitruo corumpantur vt
dicit plinius.

De ouis anserum. Ca. lxxxj.

Anserina oua ma-
gna sunt et dura ad digerendum. et
difficilius cubantur et tardius com-
plentur q̄ oua gallinarum.

De ouis anetarum. Ca. lxxxij.

Retina oua ouis
gallinacis sunt maiora. sed nō sunt
ita saporosa nec ita bene nutritibilia si-
cut oua gallinarum.

De ouis alaudarum. Capitu-
lum. lxxxij.

Oua autem alau-
de sunt modica. colore varia cuban-
tur super gleba et ibi tenentur se-
pius ea reptilibus et mustelis.

De ouis bubonū. Ca. lxxxiiij.

Oua bubonis sūt
parua et maculosa fragilis teste insi-
pida multum habentia de albumi-
ne et minus de vitello. Venantur autem de die
monedule oua bubonis et comedunt ipsa et ipse
de nocte comedit oua monedule. et ideo conti-
nue pungnant inuicem pro ouis suis vt dicit a-
ristoteles libro. viij.

De ouis coruorum. Capitu-
lum. lxxxv.

Oua corui vt di-
cit aristoteles libro. vi. sunt multa et
cubantur solum a femina et mascu-
lus interim desert ei cibum. et eicit aliqua pro-
pter multitudinem. Quat autem coruus et pul-
lificat in medijs estus feruoribus contra natu-
ram aliarum auium. Unde petronius. Coru-
maturis frugibus oua desert etc.

De ouis cignorum. Capi-
tulum. lxxxvj.

Oua cigni sūt mul-
ta et magna oblonga dure teste nō
multum grati saporis et grauis odo-
ris sunt dure digestionis magis q̄ oua anseris.

De ouis cocodrillozum. Capi-
tulum. lxxxvij.

Oua cocodrilli
sunt maiora ouis anseris et fouetur
in terra vicissim nunc a masculo nūc
a femina vt dicit plinius libro. viij. Sunt autē
oua illa venenosa et interius q̄si saniosa olfactui
et gustui horribilia et ad comedendū mortifera.

De ouis columbarum. Capi-
tulum. lxxxvij.

Oua colūbe sunt
minora q̄ galline alba rotunda ali-
quātulū oblonga saporosa calida et bñ
nutribilia. Sunt autē oua colūbe duo et ex vno
generatur masculus et ex alio femina et masculus
cubat super ea de nocte et femina de die vt dicit
aristoteles libro. vi. Pultriciens autem ouant i
anno quia decies et maxime in calidis regioni-
bus vt in egypto. quere supra libro. xij.

De ouis colubrorum. Capi-
pitulus. lxxxix.

Oua colubri sunt
multa sicut et aliorum serpentū val-
de rotunda subalbida vel hūida mol-
lia saniosa coniuncta et mortifera et venenosa.

De ouis draconum. Ca. xc.

Oua draconis sūt
maxima maiora longitudine q̄ oua
cocodrilli vel strutionis vt dicit pli-
nius. Est autem animal ouans interius sed non exte-
rius sed intus complentur et formāt fetus. Quā
draconū oua sunt pauca q̄ aliorum reptiliū
sed sunt maiora sanguinolenta et saniosa virule-
ta mortifera et venenosa.

De ouis herodiorum. Ca. xcj.

Oua herodii sūt
parua varia oblonga sicut oua acci-
pitris siue nisi et sunt pauca quia om-
nis auis curui vnguis est fortis volatus et pau-
ce humiditatis et superfluitatis. et ideo paucorum
ouorum vt vicit aris. li. xvij.

De ouis formicarum. .xcij.

Oua formicarum sunt valde paruula albida et rotunda que extra corpus paulatim recipiunt in locis calidis muscidis incrementa quousque plenarie compleantur que si aliquo casu mota fuerint de suo nido vel dispersa a formicis recolliguntur et ad suos nidos referuntur. odorifera sunt et medicinalia ut dicit pli. Unde et nisi sibi medentur comestis ouis formicaru ut dicit pli.

De ouis gruum. .Ca. xciiij.

Oua gruis medicocriter sunt magna pallida dura et insipida grauis odor et ingrati saporis dure digestionis. .xciiij.

De ouis griffonum.

Oua griffis ouis aquile sunt maiora. duriora sapore et odore grauiora. qualitate sunt calidiora et sicciora et etiam numero pauiora quia ultra duo nunquam parit quia valde est difficilis cubationis ut dicit arif.

De ouis gallinarum. .xcv.

Oua gallinarum sunt ceteris tepiora nutrimento hominibus conuenientiora. ut supra dictum est. oua tamen veteri sunt insipida et illaudabilia nutrimento de hoc quere supra. ca. et li. xij.

De ouis byrundinum. .xcviij.

Oua byrundinum sunt plura. nam ut dicit arif. aues cuius corporis multe sunt ouationis ut dicit arif. nulla autem auis carne comedens ouat bis in anno preter byrundines que ouat bis et aliquando bis pullificat. oua autem prima aliquando corrumpunt propter hyemem. posteriora vero complentur ut dicit arif.

De ouis cancrozum. .xcviij.

Oua cancrozum primo generantur intra corticem et ventrem inter caudam et dorsum intrinsecus deinde emittuntur exterius et sub cauda recolliguntur et ibi turgescunt et rotundantur et crescunt donec compleantur pereunt autem quando semine masculi non perfunduntur ut dicit arif.

De ouis locustarum. .xcviij.

Oua locustarum intus generantur et sunt plura et minutissima que effusa super frondes et gramina in aere corrupto calido et humido in infinitum aliquando multiplicantur.

De ouis lacertarum. .xcix.

Oua lacertarum sunt similia ouis serpentium. Sed sunt minora viscosiora et sunt venenosa. sed minus quam serpentium ut dicit pli.

De ouis milui. .Ca. c.

Oua milui sunt pauca puacrocera et maculis resplenda. ouis ceteris auium siluestrium magis terrestria atque sicca. sapore insipidissima in odore grauiora.

De ouis merguli. .c.

Oua merguli sunt puamulta. calida varia tamen et albarum differentia ab ouis anatum stagnorum et fluuiorum.

De ouis nisi. .Ca. c.

Oua nisi sunt paruula varia calida et sicca et quandoque parit nisi oua venti quando nimis impinguatur.

De ouis coturnicis. .c.

Oua coturnicis sunt similia ouis corui et dicitur quod valent epilepticis et caducis. ut dicit pli.

De ouis onocratulorum. .c.

Oua onocratuli sunt similia ouis anseris sed minora sunt et insipidiora et in odore grauiora et in colore minus alba et ad digerendum duriora.

De ouis pauonum. .cv.

Oua pauonis sunt grossa et dura teste et xxx. diebus cubat super oua sua et tunc scinduntur et ponit xx. oua et parum minus. et abscondit oua sua femina propter masculum qui si inuenit ea fragit ut dicit arif.

De ouis perdicis. .Ca. cvj.

Oua perdicis sunt similia ouis colube in tepamento et in

plexione 7 i magnitudine 7 furat' al' alteri oua
sua. s' hec frans fructu n' h3 quia cu' pulul' voces
audierint. pprie genitricis. matre q' eos fouerat
dereliquit 7 ad ea q' eos genuit reuertit' vt di-
cit *Isi.* **De ouis passeru.** .cvij.

Oua passeris sut valde pua 7 minu-
ta 7 bis i ano ouat 7 pullificat preci-
pue qn' pma oua corrupit' vl' can' a
liq' amittit'. Sut aut' calidissima renu' iflatina 7
libidis excitata sic 7 eozu' cerebella vt dic' *psa.*

De ouis quisquile. .cvij.

Oua q'sque sut pua 7 rotunda miora
s' p' dicit' 7 maiora q's alaude. Et e' q's
q'la anis modica a sono voc' sic dea
carnosa penosa minor' volat' q's alauda. 7 nidi-
ficat sub gleba sic alauda. 7 ei' ouis ifidiat' mu-
stela. 7 i'o ponit oua i' diuersis loc' 7 super q'da
cubat mascul'. 7 sup' q'da femia. s' p' educto'es
pulloz de eis parum sollicitatur.

De ouis nuatricis. .cix.

Oua nuatricis. i. cuiusda' serpētis ve-
nenosi aq's ificiet' sut sic oua colubri
s' miora 7 i macul' ifpersioza. 7 sut vi-
ruletioza 7 pnciosioza. Nuatrix aut' foues oua
iux' aqua vel fote veneno eas infic' 7 corrupit' de
q' lu. Nuatrix violatoz aque *zē. qre. xij. li. Isi.*

De ouis strucionu. .cx.

Oua struco'is sut
maxima rotunda valde alba dure te-
ste iflipidi sapor' 7 granis odor'. qn'
antez venit hora vt oua pariat ad stellas pla-
des oculos leuat. n' eni oua ponit nisi i' ortu illi'
psellaro'is. An' visa stella circa mesem iulij are-
naz fodit vbi ponit oua suo sabulo teges ea et
cu' ea reliq'rit statim obliuiscit' vbi ea posuit nec
ad ea redit vltra s' calor sol' i' arena illa excoquit
7 ex eis pulliculos pcreat 7 pduc'. si tn' fr acta te-
sta pullus educt' fuerit mat' ipm recognoscit 7
7 que i' ouo cotepserat. egressum recolligit atq's
nutrit. Oua struco'is i' ecclesijs suspēdūt ad or-
natu' ppter eoz magnitudinem 7 raritate.

De ouis turturu. .cxj.

Oua turturis si-
millima sut ouis colubaz s' aliq'ntu-
lu' miora. 7 ouat i' vere duo oua. 7 n'
plus ouat nisi oua pma corrupat' vt dic' *arif. li.*
rvij. ouat 7 cubat sup' dura ligna vt columba 7
p' cubare 7 ouare vsq's ad. xv. anos vt dic' *arif.*

De ouis vpupeparum. .cxij.

Oua vpupe sunt

sicut oua perdicis. Sed miora 7 duriora 7 as-
pectu deformiora 7 gustui insipidiora 7 odora-
tui grauiora inter stercoza 7 imunda fouet' 7 cu-
bant' 7 hec oua magis 7 maleficia vt dicunt sunt
vtilia ad sua maleficia exercēda vt dic' *pli. li. xix.*

De ouis vulturum. .cxij.

Oua vulturis sut
magna sic aq'le 7 pauca q' difficiliter
cubat sup' oua sua. Sut at' subniq' macul' ifper-
sa dure teste. mali odor' 7 i'grati sapor'. 7 aliq'n
eijcit aliq' de ouis suis sic aq'la q' n' defacili p'ot
nutrire pullos suos vt dic' *arif.* Hec o' ouis 7 o'
mo ouat o'is 7 eoz qlitabz 7 differētijz deca' ia
sufficiat. **De nuero p'ode' 7 mesura.** Et p'
de vnitare. **Ca. cxij.**

Hic predicās pro-

petates rebz isertas vltio visuz e' mi-
hi vtile isere q'da pauca 7 leuia de p-
petatibz 7 differētijz nueroz mesuraz p'oderu'
7 sonoz. na' vt dic' *Isi. li. iij.* Ro' nueroz n' e' pte-
nēda. In mltz. n. sacre script' e' loc' elucz q'stu' mi-
steriu' obtinet ro' nueroz. n. n. frustra dictu' e' oia
fecisti i' nuero p'ode' 7 mesura sic dic' sapiēs. c. xj.
na' senari' q' ex suis ptibz e' pfect'. mudi p'fcoem
desigt'. 7 sic d' alijs nuer' e' itelligēdu'. Nihil eniz
scire possum' sine nueri disciplina q' p' ea horas
tpm discernim' qn' d' mesu' circulo disputam'
du' spaciu' ani recedunt' agnoscim'. p' nuex siq'de
istruim' ne i' copoz' p'fudam' tolle iqt' nuex i' rebz
7 oia pereunt. adime p'potu' 7 totu' ignorātia co-
plectit'. nec differunt hoies a ceter' aialibz q' rōez
calculi 7 coputatōis adhuc ignorāt vt dic' *Isi.*
ibide'. Idē etiā sētiēdu' d' pncipio arismetice qz
nuq's sciet' qd' sit triāgul' i' n'ario. nec q'drāgu-
l' sine q'tnario 7 sic d' alijs. An' notū e' q' sine p-
gnitōe nueri nulla scia mathematica possidet'
vt ibide' dic'. Quer' at' vt dic' idē e' mltitudo ex
vnitatez aggregata. na' vnitas radix e' 7 semen
nueri siue mat'. n' ples siue nuer' qz vnitas inge-
nita e' n' hns nuex a q' exeat s' oiu' nueroz e' ou-
go a q' ois nuer' effluit 7 emanat. na' vnu' e' radix
mltitudis 7 mltiplicatōis 7 e' simplia' 7 sublimi-
us 7 vtuos' oiu'z s' eo p'teoz vt dic' *arif. 7 au.*
j. li. c. ij. na' cu' vnu' sit radix 7 ougo mltitudis oia
sub se p'tinet 7 oia sut i' eo vt i' suscipiete. vt dicit
idē. c. xxxij. Na' vnitatez p'petas e' mltitudo inē-
efficē 7 illā retinē 7 ei e' dare ac i' oibz ei' p'tibz
existē 7 p'tinē simplr vt d' *li. iij. c. ij.* Itē cu' oiu'z
reru' vnitas sit ougo quāto pl' res appropinqe
vnitati tāto pl' appropiquat vnitati vt dic' idē.
c. ij. Na' vnitas se habet ad modū forme. duali

tas aut per modum materie. Et ideo quanto plures
accedit ad unitatem tanto plus accedit ad simpli-
citatem et quanto plus accedit ad simplicitatem
et unitatem tanto plus adesse quia esse non est pri-
us unitate ut dicitur li. ij. c. ix. **¶** Nec diuersificat
unitas nisi propter materiam cum sit sustentatrix
omnium et retentrix ut dicitur li. v. ca. xxj. tanta. n.
sans unitatis est apud sapientes quod a multis gra-
dicebatur esse unitas in numeris procedens ab
unitate et dixerunt quod unitas est principium cuiusli-
bet continui et discreti ut dicit auicenna. li. ij. c. j. **¶** Est
unitas itaque commendabilis quia a nullo nume-
rabilis oritur sed a se ipsa principiatur a qua om-
nis numerus oritur. ad quam omnis numerositas tamquam
ad radicem propriam et originem reuocatur ut dicit
idem. **¶** Item ratione simplicitatis. quod unum est quod
non diuiditur ut dicit idem ca. ij. **¶** Verissime inquit
unum est quod nec actu diuiditur nec intellectu et
talis unitas est principium numeri ut dicit idem
ibidem. **¶** Item dicit idem unitas est in qua non est mul-
titudine quod utique intelligitur de unitate prima et
simplici ad quam omnia quantuicunque disparia redu-
cuntur. **¶** Nam unum multipliciter dicitur ut possit pa-
tebit. **¶** Item ratione perfectibilitatis. nam particularia
quelibet in se perfecta sunt quam ad unitatem sunt re-
ducta. **¶** Nam totalitas et perfectio debet uni ut di-
cit aristoteles. v. phi. c. iij. quod perfectum sufficit ad esse unum
ut dicitur in li. de celo et mundo ca. ij. **¶** Item ratione sin-
gularis dignitatis. **¶** Unum enim per se est aliquid existens
solitarium ut dicitur in li. meth. ca. xvj. et ideo al-
gazel. dicit super. iij. meth. ca. xv. quod causa unita-
tis est unum essentialiter et primo et magis dignum
¶ Est autem unum siue unitas multiplex ut dicit alg.
est unum simplex. et unum est secundum quid. unum simplex
dicitur unum in quo non cadit multitudo nec actu
nec potentia. **¶** Est unum simplex in quo non est actu
multitudo quous sit potentia ut lectus et membris
in quo non est multitudo actu. **¶** Unum autem secundum quod
dicitur multipliciter. scilicet unum genere ut homo et
bos. unum specie ut sortes et plato. unum accidente
ut nix et cerusa. unum proportionem ut auriga et nau-
ta. et unum in subiecto ut dulce et album in aliqua
substantia una. **¶** Aristoteles autem in primo phi. c. v. dicit
quod est unum accedente ut duo accidentia in uno sub-
iecto. et est unum per se multipliciter. ut unum in
continuatione quorum terminus unus. et unum specie
vel forma ut sortes et plato in homine. unum ge-
nere ut homo et bos in animali. et unum in diffini-
tione ut illa quorum una est definitio. et unum indi-
uisibilitate ut punctus. et unum numero ut singu-
lare. et unum simplicitate ut essentia. et unus totali-
tate siue perfectione ut circulus. et unum materia ut
omnia corporalia. **¶** Bernardus autem distin-

guit. ix. modos unitatis ad eum generem. est enim uni-
tas naturalis et gratuita et est super utriusque consti-
tuta. **¶** Unitas autem naturalis est in quadruplici dif-
ferentia quedam est per aggregationem rerum diffe-
rentium et distinctarum unitas collectiua. ut multi
lapides faciunt unum aceruum. et quedam est per col-
ligationem partium formaliter differentium sine par-
tium etherogenearum et est unitas constitutiua. ut
multa membra unum corpus. et quedam est per coniu-
ctionem differentium sexu in generatione. plures et sic
est unitas coniugatiua. quam. scilicet. vir et mulier sunt duo
in carne una. et quedam est per unionem naturarum
differentium convenientium in unitatem personalem
et hec est unitas nativa quam anima et caro sunt ho-
mo unus. **¶** Unitas autem gratuita similiter quatuor
habet differentias quarum prima est potesta-
tiua qua homo virtuosus stabilitur in se et inue-
nitur anima indiuisus. **¶** Secunda est consentanea
ut per caritatem multorum in domino est anima una
et corpus unum. **¶** Tercia est votiuua quam anima cum
deo habet per omnia conformitatem et votis eius
adherens unus spiritus est cum eo. **¶** Quarta di-
gnatiua qua limus nosse dei verbo est assum-
ptus ad persone diuine unitatem unitus. super na-
turalem et gratuitam consubstantiata est unitas
trinitatis quam quidem unitatem oportet esse so-
lam et singularem ut in ea sit status et quies om-
nium unitatum. **¶** Ex predictis patet quod totalitas et per-
fectio debetur unitati ut vult aristoteles. v. phi. quod
enim totum. id est. perfectum non est non dicitur unus
uniuersaliter ut dicit idem. **¶** Sunt autem unum nume-
ro quorum materia est una. sed forma sunt unum
quorum vltima perfectio est una et totalis. **¶** Unus
genere quorum forma predicamenti est una. unitas
autem que est principium numerorum non est una
materia sed numero ut dicit aristoteles. ibidem. et est res
simplicissima que primo subsistit et per illas omnes
aliter. **¶** In omnibus generibus unum est principium
quod est in illis particulare ut in coloribus est albe-
do. et in neumatibus tonus siue sonus etc. ut dicitur
x. libro meth. c. ij. et ideo unitas numeralis in qua
oritur et ad quam resoluitur omnis numerus di-
uine unitatis est expressiua similitudo et figura.
nam ut dicitur. iij. meth. c. ij. primum in gene-
re substantie et indiuisibile est motor primus eter-
nus. scilicet. deus. absolutus ab omni materia qui non
solum est principium primus tamquam motor sed
tamquam forma et finis et actus vltimus ei non admis-
cet potentia omnino etc. **¶** Unum ab ipso deo uno pro-
cedit in substantia omnis creatura effectiue et ex-
emplariter. sicut ab unitate procedit omnis nu-
merus originaliter. et ad ipsum velut ad finem omnia
referuntur. sicut ad unitatem primam omnes numeri

resoluantur vt idē sit finis omnium qui est principiū deus qui benedictus in secula seculorū.

De binario. Ca. cxv.

Divinitatem autē addita vnitāte dualitas pcreatur que post vnitātē omnium numeroꝝ precipuū & secundarium tenet locū s̄m. Ii. & h̄ numerus qui binarius dicitur ab aliquibus infamis dicitur. quia ab vnitāte per binarium separatur. Unde nota dicitur esse diuisionis. s̄ vt dicit auḡ. in. vj. musice. Si vituperabilis ē q̄ ab vnitāte primo recedit. laudabilis ē quia ab vnitāte exiens ternario appropinquat & accedit.

De ternario. Ca. cxvj.

Ternarius est numerus ex vnitatis additōe ad binarium generatus. & est ternari⁹ inter numeros sacratissim⁹. quia in ipso tot⁹ trinitatis vestigium inuenit̄. q̄ sicut prima vnitās primi principij representat vnitātē sic ternari⁹ personarum in deo exprimit trinitātē. filij. s̄ a patre generatōem & spiritus sancti a patre per filij p̄cessionabilitatē. In ternario siquidem adhibuit arif. magnificare deum sublimē & gloriosum vt dicitur in li. de celo & mūdo. c. ij. nam beatam trinitatem clamat & predicat quelibet creatura q̄ facta est a deo trino & vno in numero pondere & mensura. vt dicitur li. sap. xj.

De numero quaternario. cxvij.

Additione vnitatis ad ternariū quaternarius surgit. qui & a figura quadrata nomen sumpsit vt dicit Ii. forma autē q̄drangula maxime stabilis est atq; firma. & iō maxime stabilitatem signat vniuersalis ecclesie & firmitatem fidelis anime tam in virtute q̄ in sciētia & doctrina que cōprehendit euz omnib; sanctis que sit longitudo latitudo sublimitas & pfunditas.

De numero quinario. cxviii.

Additione autē vnitatis ad quaternariū surgit secundus numerus impar. s̄. quinari⁹ qui inē impares in binario distās a ternario est secundus. & illos iō sepe designat q̄ ad trinitatis fidez doctrinā & sciam supaddit. & tñ q̄uis instructi sint p̄ fidē & p̄legē nihilomin⁹ tñ quinq; fatuis & gignib; & q̄nq; iuga boū emētib; p̄p̄at q̄ i q̄nq; carnaliū sensuū voluptatib; adhuc detinet̄.

De senario. Ca. cxix.

Sextus additōe quoque vnitatis ad quinariū crescit senarius qui prim⁹ numerus est p̄fectus qui ex partib; suis aliquotiens simul aggregat⁹ reddit eandē summā quod in monadib; numeris non inuenitur nisi in senario. nec in decadib; nisi in. xxvij. & ideo dicit boeti⁹. li. j. ca. xviii. q̄ senarius est numer⁹ emulator virtutis q̄ nec superflue p̄gredit̄ nec diminue remittit̄. s̄ inter equales partes tenet mediū nō habēs sup̄fluiū neq; diminitū. naz senarius cōtinet in se p̄tem sui mediam. s̄. ternariū. & terciā. s̄. binariū. & sextā. s̄. vnitatem. sex autem vnitates faciunt senariū & duo ternarij senarium & tres binarij eundem reddūt numerū. & iō iste numerus perfectionez gratie & virtutum signat in scriptura.

De septenario. Ca. cxx.

Septenarius qui dem qui ex additōe vnitatis ad senariū & inter impares est tercius super ex crescentiam gratie designat septiformis. que semper crescit & proficit in tenentibus fidem beatissime trinitatis.

De octonario. Ca. cxxj.

Octonarius autē qui crescit per additōez vnitatis ad septenariū cōponitur ex duob; partib; equalib; s̄. ex duob; quaternarijs vel ex duob; imparibus inequalib; s̄. ex quinario & ternario signat supadditōez beatitudinis & glorie i patria. q̄ succedit illis q̄ habuerūt septiformē gratiā h̄ i via. vbi paritati meritoꝝ respōdebit paritas premioꝝ. & imparitati tormētoꝝ & afflictionū imparitas gaudioꝝ & p̄ticulariū cōsolationum. nam gaudiū martirū alijs parib; excedet gaudiū p̄felloꝝ & virginū cōiugatoꝝ vt stella differt a stella i claritate. prima corin. xv. & iō p̄p̄t̄ inequalia merita & gaudia diuerse & dispares dicuntur in domo patris luminum mansiones. Job. xv.

De nouenario. Ca. cxxij.

Nouenarius autē qui crescit p̄ additōez vnitatis ad octonariū & cōpōit̄ ex triplici ternario et immediat⁹ se h̄z cū denario solū i vnitāte differēt ab eo. statū & gloriā rep̄ntat triplici hierarchie angeloz q̄z q̄libet p̄ueniētā h̄z & p̄formitates cū scā trinitate & immediat⁹ se h̄nt ad deū ceterz creaturis.

De denario. cxxij.

Denarius aut qui per excreſcentiã vnitatis excedit no uenarium eſt limes ⁊ terminus omnium ſimpliciũ numeroꝝ. **D**imũ aut omniũ cõpoſitorum reſentat merito ipſum: chriſtũ deum qui eſt alpha ⁊ o. finis. ſ. ⁊ principium. nõ ſolum creaturã principũ ſimpliciũ verum felicitas ⁊ beatificatio eſt hominũ ⁊ angelozum. **D**enarius itaq; numeruſ eſt primũ limes numeralis ſine eius additione vel replicatõe vltierius numerus non aſcendit. qui decies in ſe ductus numerum reddit perfectum. ſ. centenariũ qui de leua tranſit in dexteram: vt dicit beda. **E**t iã dictis patet q; numeroꝝ alius eſt digitus alius articulus. alius cõpoſitus. digitus continet numeros ſimplices ab vno vſq; ad decẽ. Articulus cõtinet. x. ⁊ reliquos denarios. **C**õpoſitũ amplectitur digitum ⁊ articulum vt. xj. xij. xij. ⁊ ſic de alijs vſq; ad. xx. qui eſt ſecundus articulus. ſic. xxx. ⁊. xl. ⁊ ſic de alijs vſq; ad centũ. ⁊ decies centum reddũt. **D**. In quo patet dignitas denarij ſine cuius replicatione ad millenariũ nõ puenitur. **R**ecipit autẽ numerus quãtitatem ⁊ aceruus ex vnitatibus profuſus multiplicem diuifionem. **N**umerozum alius par alius impar. numerus par eſt qui in duas partes equales diuidi põt. vt. ij. iij. vj. viij. **I**mpar numerus eſt qui equis partibus diuidi non põt vno vel deficiente vel ſuperhabũdante. vt. iij. v. vij. ⁊ reliqui vt dicit **I**. **P**ar autẽ numerus ſic diuiditur. q; alius eſt pariter par. alius pariter impar. aliũ impariter par. ⁊ impariter impar. **P**ariter par numerus eſt qui ſim parem numerum pariter diuiditur quouſq; ad indiuiſibiles perueniat vnitate. **V**erbi gratia. lxij. habet medietatẽ. xxxij. hic aut. xvj. ⁊ iſte. viij. octo aut. iij. ⁊ hic binariũ. ſ. ij. binarius aut vnitatem habet que indiuiſibilis ⁊ ſingularis eſt. **P**ariter impar eſt numerus qui in equas partes recipit diuifionem ſed partes eius remanẽt indiuiſibiles vt. vj. x. xij. xvij. xxx. l. mox enim vt tales numeros diuiferis incurres numerũ que diuidere nõ poteris iẽqs partes. **I**mpariter par numerus eſt cuius partes equaliter diuidi poſſunt ſed vſq; ad vnitatem nõ pertingunt vt. xxij. hi immediate diuiſi. xij. faciũt ruruſ in aliam medietatẽ. vj. deinde aliam medietatem. iij. ſed vltierius ceſſat diuifio ⁊ inuenitur terminus indiuiſibilis ante vnitatem. **I**mpariter impar eſt qui ab impari numero impariter numerat vt. xxv. ⁊. xlix. qui diuiſi vt impares numeri ab imparib; ⁊ paribus diuidunt vt ſepties. vij. faciũt. xlix ⁊ quiquies. v. xxv. **I**tẽ

parium numeroꝝ; ali; dicũtur ſuperflui ali; diminuti. **S**uperflui ſunt quozum partes ſimul ducte plenitudinem ſuã excedunt vtputa duo denarius. habet enim partes quinq;. duodecimam quod eſt vnũ. ſextam duo. quartã quod tria. terciã quod quatuor. dimidia quod ſex. vnũ enim duo ⁊ tres ⁊ quatuor ⁊ ſex ſimul ducta xvj. faciũt ⁊ longe duodenariũ excedunt ſicut ⁊ ali; ſimiles plurimi.

De numero diminuto. .ccxiiij.

Diminuti ſũt numeri qui partib; ſuis cõputatis minorem ſummã efficiunt. vtputa denarius cuius partes ſunt tres. decima qd e vnũ quinq; quod eſt duo. dimidia quod eſt quinq; vnũ enim ⁊ duo ⁊ quinq; ſimul ducta octonarium faciunt denario longe minorem. ſimilis hiſ eſt octonarius ⁊ ali; plurimi qui in partes redacti infra conſiſtũt. perfectus numerus qui ſuis partib; adimpletur vt ſenariũ habet tres partes. ſ. ſextam terciã ⁊ dimidiam. ſex enim ſunt vna terciã. ij. ⁊ dimidia. ſ. tres ⁊ he partes in ſummã ducte. ſ. vnũ. ij. ⁊. iij. ſenarium perficiũt ⁊ cõſummant. **S**unt autẽ perfecti numeri intra denarium ſex. infra centenariũ. xxvij. infra millenarium. cxxvij. ⁊ infra. x. **D**. cccc. xcvj. ⁊ hi numeri perfecti ſemper in. vj. vel in. viij. terminantur. **H**ũ alternatim vt dicit boetius. perfectos autẽ numeros raro inuenies defacili numerabiles q; vt dicit idem pauci ſunt nimis conſtanti ordine. **P**er creati. ſuperflui autẽ ⁊ diminuti ſunt multi et inordinate diſpoſiti ⁊ nullo certo fine generati. **I**mpares autẽ numeri ſic diuidunt. **A**li; ſũt ſimplices. ali; cõpoſiti. ali; mediocres. **S**implices ſunt qui nullam aliaz partem habent niſi ſolam vnitatem vt ternarius ſolam terciã. ⁊ quaternarius ſolam quintam. ⁊ ſeptenarius ſolam ſeptimã habens que vna pars ſola eſt. **E**t cõpoſiti ſunt qui non ſola vnitate metiuntur. ſ. etiam alieno numero procreãtur. vt. ix. ⁊. xv. ⁊. xxj. ⁊. xxv. **D**icimus enim ter trini et ſepties trini et ter quini. et quiquies quini. **M**ediocres numeri qui quoda; modo ſimplices et incõpoſiti eſſe vidẽtur. **A**lio vero modo cõpoſiti vt verbi gratia. ix. xxv. nouenarius enim dum non comparatus fuerit primus eſt et incõpoſitus quia non habet numerum communem niſi ſolum monadicum. **A**d. xv. vero comparatus. ſecundus eſt et incõpoſitus. quia in illis cõmunis eſt numerus p;ter monadicum id eſt ternarius numerus qui nouenarium conſummant vt ter trini et ter quini.

De secunda diuisione totius numeri.

Capitulum

.ccxv.

Hic modo diuiduntur numeri. quia omnis numerus aut consideratur per se aut ad alium. per se est numerus qui sine relatione aliqua dicitur. ut. iij. ad. iij. v. vi. et consimiles. Ad aliud est numerus qui relatione ad alios comparatur. ut verbi gratia. iij. ad. ij. dum enim quaternarius ad binarium comparatus fuerit duplex dicitur et multiplex. similiter. vi. ad. iij. et vii. ad. iij. et x. ad. v. Iterum tres ad unum triplex. sex ad. ij. et nonem ad. tria. Equales autem numeri dicuntur qui secundum quantitatem sunt equales. ut. ij. ad. ij. et iij. ad. iij. et x. ad. x. c. Inaequales qui ad invicem inaequalitates demonstrant. ut. ij. ad. ij. et iij. ad. iij. et x. et uniuersaliter quando maior minori et minor maiori comparatur dicitur inaequalis. Maior numerus est qui habet in se illum minorem numerum ad quem comparatur et parum plus ut quaternarius habet in se ternarium numerum et eius alias partes duas. et sic de alijs. Minor numerus est qui continetur a maiore ad quem comparatur cum aliqua parte sua ut ternarius ad quaternarium continetur ab eo cum duabus partibus suis. Multiplex numerus est qui habet in se minorem numerum bis aut ter aut quater aut multipliciter. ut duo ad unum dum comparati fuerint dupliciter et tres ad unum tripliciter. quatuor quadrupliciter et sic de alijs. Contra submultiplex numerus est qui intra multiplicem numerum multipliciter continetur ut unus a duobus bis continetur. a tribus ter. a quatuor quater. a quinque quinquies. et sic de alijs. Supparticularis numerus est dum fortior continet in se inferiorem numerum ad quem comparatur similiter et unam partem eius. Ut verbi gratia ternarius ad binarium comparatus continet in se duo et alium unum qui est media pars duorum. similiter quatuor ad tres comparati continent in se tres et alium unum qui est tertia pars trium. sic quinque ad quatuor. continet quaternarium et alium unum qui est quarta pars quaternarii. et sic de alijs. Suppartiens numerus est qui inferiorem numerum totum continet et super hoc alteras eius partes duas aut tres aut quatuor aut quinque aut alias. Verbi gratia quinque comparati ad tria. habet quaternarius ternarius et super hoc duas partes eius. scilicet duo. Sex ad quatuor comparati habent in se. iij. et alias partes eius. scilicet duo. Similiter. ix. ad quinque comparati habet in se quinque et alias eius partes. scilicet iij. Subsuppartiens numerus est qui continet sub numero suppartientem cum aliquibus partibus suis duabus. aut tribus aut pluribus suis. ut verbi gratia tria continentur a quin-

que cum alijs duabus partibus suis. et quinque a. ix. cum alijs partibus suis. et sic de alijs. Subsupparticularis numerus est qui continetur in inferiori numero cum aliqua parte sua. ut media aut tertia aut quarta aut quinta. Verbi gratia. duo ad tria. tria ad quatuor et quatuor ad quinque. et sic de alijs. Multiplex subparticularis numerus est qui comparatus ad inferiorem numerum continet in se totum inferiorem numerum multipliciter cum aliqua parte eius. Verbi gratia. quaternarius comparatus ad binarium in se continet bis binos. id est quatuor et unam partem eius. Et ix. comparati ad quatuor continet in se duos quaternarios et unitatem que nonenarij est pars una. Submultiplex supparticularis numerus est qui comparatus ad inferiorem sibi numerum continet eum multipliciter cum alijs partibus eius. ut octonarij comparati ad ternarium continet in se bis tertium cum alijs partibus eius. Similiter. xiiij. ad. xij. comparati continet in se bis senos. scilicet xij. cum alijs partibus eius. Sic. xvij. ad. vij. sic xxij. ad. ix. continent in se bis nouem cum alijs tribus partibus suis. Submultiplex suppartiens numerus est qui ad fortiozem sibi comparatus continetur ab eo multipliciter cum aliquibus partibus suis. ut tria comparata ad octo continet bis cum duabus partibus suis. Similiter quatuor ad undecim comparati continent bis cum tribus partibus suis. ut dicitur Isido.

De tertia diuisione totius numeri.

Capitulum

.ccxvj.

Tercio modo diuiduntur numeri secundum Isid. aut sunt discreti aut continetes. Discretus numerus est qui discretis monadibus continetur. ut verbi gratia. iij. iij. v. vi. et c. Continetes vero numerus est qui punctis monadibus continetur. ut ternarius numerus in magnitudine intelligatur. Et diuiditur hic numerus in linealem et in superficialem et in solidum. Est autem linealis qui incipiens a monade linealiter scribitur usque ad infinitum. Unum alpha describitur per designationem linearem. quia hec littera unitatem signat apud grecos. Superficialis numerus est ita qui non solum in longitudine sed in latitudine continetur. ut trigonus tetragonus seu quadragonus pentagonus vel circularis. et ceteri qui sunt in plano pede. id est in superficie continentur. Et ideo figure sunt hic ponende. per exemplo. nam trigonus numerus taliter ordinatur. Quadratus vero numerus est ita. et tetragonus dicitur pentagonus siue quinqueangulus est ita. circularis numerus est ita. Sphericus vero numerus est et circularis. quando circulari numero a se multiplicato surgit et in se reuertitur. Verbi gratia quando quinque quinquies. hoc circulus dicitur in seipsum multiplicatus fuerit in seipsum circulariter redit et spera fa-

cit. qz quinquies. xxv. faciunt generaliter. cxxv.
Solidus ho numerus e q longitudine. altitudine.
latitudie ptinet. **N**aturam numeralē z nu-
meroz multiplicē diuisiones simplicibz pposui
simpliciter intueādas. put pz in xbis beati Iſi.
cuius verba p oia sum secut. **E**t qbz pz manife-
ste q sub numeroz diuersitate diuersimode la-
tent misteria diuersaz intelligentiaz in canone
scripture diuinitus aspirate. et iō dicit **B**oe. li. j.
ca. j. scia numeroz maxima ē inter mathemati-
cas scias a sapientibz attendenda. qz de omnibz
natura existentibz de quibz habet differere phia
pualet p omnibz arithmetica disciplina. qz sine
numero nec litera lfe p iungit. nec sillabe sillabe
recto ordine copulat. **S**ic nec subiectū a p di-
cibili discernit nec a p clusione in silogisticis in-
ter prima media z vltima distinguit. vbi primi
secūdi et vltimi siue terci j rō non habet. z iō vt
dicit **B**oe. oēs scias pcedit scia numeralis. qz
sine ternario nō subsistit triangulus nec sine q-
ternario tetragonus siue qdrangulus z sic de ce-
teris. **S**ic etiā in musicis ē videre. qz musica est
modulatio numeroz noibz ānotata. vt dic idē
boe. vt pz i diatesserō i dyapēte z dyapason. z
in alijs psonatijs musicis que sine numero pce-
dente nō denominant. sicut nec astrorū cursus
nec ortus syderū vel occasus. nec tpm nob pa-
teret varietas vel successus si nō numerali adiu-
torio regeremur. **O**mnia etiā creata rōe nume-
rali sunt formata vt dicit idē. **E**t etiā rōis nūe-
ralis fuit exemplaritas in animo p ditoris. **U**n-
sub certitudine nūeri creati sunt z distincti tres
trini ordies angeloz sub septenario z ternario
distingunt virtutes et potētie omnium rōnalium
et spiritalium animoz. **V**irtute et scia numerali
colligatur elemēta z vt ita dicā. numeroz p iun-
ctōne fungunt vniuersa tā spūalia qz corpalia
rā celestia qz terrena. nec habēt numeri compo-
sitōez inter se et pportōnem ex alijs qz ex seipis
vt dicit **B**oe. **N**ā in substātia numeroz inue-
niunt par et impar ex quibz pstat oīs numerus
q diuina quadā potētia. cū disparia sunt z con-
traria. tñ ex vna genitura. s. ex monade oriunt
z in vnā ppositōem et in pportōis similitudinē si-
ne medio p iungūt. **U**n pz q oīs numerus impa-
ri vel sub pari pprehēdit. **E**st aut par numerus
q p i duo eqlia diuidi vnitāte nō interueniēte
Impar ho ē q nō p i diuidi i duo eqlia vnita-
te intercedēte. **U**el fm pictagore disciplinam.
Par numerus ē q p i sub eadē diuisione diuidi
in minima z i maxia. minima quidē quātitate. iō
ē diuisiōe. maxia at spacio z magnitudine vt si
diuidas **A. i. L. z. A.** maximū spaciū ē. **L.** mini-
ma ho quātitas. a. diuisiō. nō cū diuisum est nisi

sel z nulla p i fieri minor diuisiō q i duas ptes
Nā quāto aliqs par numerus i ptes ptes diuidi-
tur: tāto magnitudo plus minuit. vt pz i arbo-
re secta i ptes ptes. s. numerus diuisionis siue qn-
titas mltitudis plus auget. **C**uius rō est vt dicit
idē q magnitudo p i minui z diuidi in infinitū.
sed numerus crescit et progreditur in infinitū
Et iō paris numeri diuisiō ē fm magnitudines
maximā: s. fm quātitate discretā minimā. **I**mpa-
r ho numerus cuius numeral diuisiō ē i duas
ptes vel p tulas inequales. **P**ar at numerus
quāqz diuidit in duas ptes eqles et quāqz ineq-
les. quā ho i ptes diuidit eqles si vna ps diuisi-
onis ē par z reliqua erit par. vt quā. viij. diuidit
in. iij. z. iij. z. xij. in. vj. z. vj. z sic de alijs. **S**i ho
vna pars diuisionis equalis fuerit impar et re-
liqua necessario erit impar vt quando sex diui-
duntur in. iij. et in. iij. et decem in. v. et. v. et. xij.
in. vj. et. vj. **U**nde in equali diuisione nec pa-
ritas imparitati. nec paritati imparitas admi-
scet pter qz solū in binario q pnceps pitatis est
z nō recipit ineqle diuisionē. qz pstat ex dupli-
ci vnitāte z ex prima duoz paucitate. **Q**uā ho
par numerus diuidit i ptes ineqles. si vna ps di-
uisionis est par: z reliqua erit par. vt si diuida-
tur denarius in. viij. z in. ij. vel in. vj. z in. iij. **E**t
sic quando. vj. diuidunt in. iij. z in. ij. et. viij. in.
vj. et in. ij. **E**t si vna pars diuisionis fuerit
impar alia pars necessario erit impar. vt si di-
uidat denarius in. iij. z. vj. **E**t. viij. in. iij. z in. v.
z sic de alijs. **R**eqz vnqz fieri p i vt si vna ps di-
uisionis par fuerit. alia impar valeat inueniri. aut
cū vna sit impar alia par possit intelligi. **I**mpar
aut numerus sp diuidit p ptes ineqles z semp
vna ps diuisionis paritati. altera imparitati de-
putat. vt. vj. si diuidas in tria. z. iij. altera por-
tio par. altera impar inuenit. **E**t s generalit in
oibz imparibz inuenit. **E**st aut vnitāte genitric
oīs plalitatatis z cā impitatis. nā si impari addi-
deris vnitāte necessario parē numerus genera-
bit. z si de pitate. vnitāte tempseris. mox impa-
rē numerus pcreab. **O**im et numeroz circa se po-
sitorz z naturali dispositōe sibinnicē p iuctoruz
medietas est vnitāte. **V**erbigrā si dicat. j. ij. iij.
vntas addita binario fac binariū inf vnum. z
duo eē mediū. **I**f si dicat. j. ij. iij. vntas addita
binario fac ternariū eē mediū inf binariū z qter-
nariū. **S**il si dicat. iij. iij. v. vntas addita ter-
nario fac qternariū inf. ij. z. v. eē mediū z sic de alijs
ascēdēdo pcedēdū ē. **D**e p tibus at z spēbz nūe-
ri par piter z impar sup dicit ē. **I**stoz at na-
merozum singulas procreaciones. proportio-
nes. conuenientias et differentias prosequi eēt
longum. ideo. de numerozum proprietatibus

hec sufficiat. Hoc solū aut sciamus q̄ medium inuenire in numeris difficile ē vt dicit *¶* Si. quia numeros eē infinitos certissimū ē. q̄ quātūcūq; aliq̄ p̄traxeris 7 finē faciendum putaueris p̄ additōis vnitatem totū numerū parē vel imparē plongabis. Rōem aut 7 pprietatē mediū numeralis sic aduertere poteris. primo iunge extrema 7 diuide et inuenies mediū. verbiḡa. pone. p̄ extremis vj. 7 xj. simul iūge. xvij. p̄tre eq̄līter 7 enit. ix. 7 ē analogicū in arismetica vt medius numerus quot monadib; supat primum totidē supetur ab extremo. supat em̄ nonē sex ī trib; 7 totidē ab vndecim nouenarius supatur vt dicit *¶* Si. li. iij. vnde superius posita sunt excerpta.

¶ De mensura et pondere. *¶* Ca. cxxvij.

Mensura 7 ponde

Mensura sepissime locū obtinet in scripturis quoz rōes 7 pprietates ortū habēt a geometrica disciplina. nā vt dicit *¶* Si. lib. iij. Geometria ē mēsurādi scia que cōtinet in se lineamenta et spacia sine interualla figuras et magnitudines 7 in figuris numeros ac dimensiones. vt patet in circulis triangulis quadrangulis pentagonis 7 alijs infinitis de quib; omnib; nō ē p̄ntis negocij. multa diffinire sed pauca tangere p̄pter simplices. de quibus facit *¶* Si. mentōem dicēs sic. Geometrie quadripartita est dimensio in planum. in magnitudinem numerabilem. in magnitudinem rōnalem. 7 in solidas figuras. Plane fugure sunt que longitudine et latitudine p̄tinent. que sunt iuxta platonē numero quāq;. Numerabilis magnitudo que diuidi pōt h̄m numeros qui in arismetica edocētur. Magnitudines rōnales sunt quaz mensurā scire possumus p̄ iudiciū rōnis sicut irrationales quaz mensure quātitas cognita nō habetur. Figure aut solide sunt q̄ longitudine latitudine 7 altitudine p̄tinent vt ē cubus. Sunt at̄ plane figure plures spēs vt dicit idē. q̄ prima plano pede ē circulus qui vocatur circūducta in cuius medio p̄ctus est quo cūcta p̄uergūt 7 p̄ctum illū geometrici centrum vocāt plano pede. ita *¶* Quadrilatera figura ē in plano quadrato. que sub q̄tuor rectis lineis iacet. ita *¶* Dianatheton grāmātō figura ē plana ita *¶* Ortogoniū. i. recti angulū figura plana ē. i. triangulus 7 h̄z angulū rectū ita. *¶* Hypsopleros figura ē plana 7 recta subter ī solidū p̄stituta. ita *¶* Spera ē figura ī rotū dū formata que in cūctis ptib; in solidū ē equalis. ita *¶* Cubus ē figura ppria solida q̄ ī

longitudine. latitudine 7 altitudine p̄tinet in solidū. *¶* Cilindrus ē figura q̄drata b̄ns supius semicirculū. ita *¶* Conon ē figura q̄ ab amplo in angustū finit. ita *¶* Piramis ē figura que ad modum ignis ab amplo in acutū p̄surgit. ita *¶* Cit̄ aut h̄ disciplina primo p̄cto cui⁹ ps nulla ē. Inter oīa q̄ mēsurari p̄nt ē mīmū dimēsiue 7 tm̄ maximū potestatiue. q̄ omnū lineaz ē principiū a quo om̄s incipiūt et p̄grediunt̄ 7 in q̄ oīa finiunt̄. Secūdo vnitur linea q̄ ē recta longitudo sine latitudine eque ex equo iacet in suis p̄ctis. q̄ a p̄cto incipit 7 in puncto finitur. Sup̄ficies h̄o ē longitudo cū latitudine. Sp̄ssitudo aut h̄z tri naz dimēsiōnē. s. latū. longū 7 p̄fundū siue altū. Ex istis trib; dimensionib; p̄sistit omne corp⁹. s. ex longo lato 7 p̄fundo. 7 ex his trib; p̄tingit omne corpulentā substātiā habere pondus numerū 7 mēsuram. poteris aut h̄m artem numerādi mediū geometricum inuenire. nā eius extrema multiplicata tātū faciūt quātū 7 media duplicata. Verbiḡa. vj. 7 ix. multiplicata faciūt septuagesies dipōdi⁹. media h̄o. s. viij. 7 xij. multiplicata tātū faciūt. vt dicit *¶* Si. li. iij. circūp̄ta q̄ ē linea in puncto vsq; ad p̄ctū et centrū in equis spacijs circūducta. Hec aut ē figura simplicissima capacissima ab omni angulositate remotissima exteri⁹ euera. interi⁹ p̄uera. motui aptissima. 7 reuolutōni p̄grua. cuius circūferentia a suo punctali centro ē remotissima inter om̄es figuras p̄fectissima. Omnes figuras et figurabilia ambiēs omnia potestatiue intra se p̄tinent 7 a nullo extra p̄ter q̄ a se ē cōtenta. vt patet in circulo celi q̄ ambit oīa 7 nō ambif. p̄tinet omnia 7 nō ab alio extrinsec⁹ p̄tinet. vt dicit *¶* Sid. sicut infra. x. ē oīs numerus ita infra circulū omnū figuraz claudic̄ ambitus. ita *¶* Et vt breuiter dicā circuli p̄fectōez 7 rōem circulares quadā naturali emulatōe oīa mirabiliter imitātur. nā circularē formā celū sibi vēdicat 7 motū sic planetarū orbes in se circulariter reflectunt. sic syderū cursus annoz 7 mēsiū et diuersorū t̄pm anfractus a se incipe 7 in se redire continue p̄cernunt. Sic elemēta inuicē agūt et patiunt̄ 7 que p̄ corruptōem desinere vident̄ p̄ generatōem iterz p̄uertunt. Sic 7 p̄tini marū flux⁹ 7 refluxus fluunt 7 resuūt 7 cū desierint iterz oriunt̄. Sic herbe 7 arbuta fructus et semina vice reciproca a se exeunt 7 ī se p̄uertunt. sic celestes spūs a deo exeunt p̄ creatōez 7 in deū moūentur. p̄ affectōez. a deo emittunt̄ p̄ formatōez 7 ad deū reuertunt̄ p̄ gratiarū actōnem. Sic et anima rationalis ab aristotele cōpatur circulo

rone sue pfectois 7 capacitatis. omnium em figurarum ysuperimetrarum. i. equales ambitus habentium maximus e circulus. 7 ideo totus mundus spericam habet formam. qui ad hoc creatus est vt eum capiat aia p intellectum. **U**niversitatis pditor. s. deus in circulo designatur. nam vt dicit termegistus. monas monade genuit et in se suuz reflectit ardoz. i. amoz. na pater generat 7 genuit ab eterno filius. 7 p filium spirat spiritus sanctum qui e ardoz. i. amoz vtriusqz atqz nex. nam deus pater ab eterno se intelligit pfecte et intelligendo pfecte se diligit. que dilectio vltra se ad aliud non extendit. **S**ed potius ad intelligetem et intellectum id est patrem et filium a quibus procedit ipsa dilectio ad modum circuli se reflectit. **U**nde idem est deus i essentia pater intelligens. 7 intelligendo filium gignens. et filius a patre genitus 7 intellectus 7 amor a patre p filium pcedens 7 in vtriusqz se reflectens scilicet spiss sanctus. **E**x quo patere potest qd pfectio e in diuinis psonis. qz earum psonalitas trinitatis numerum non excedit. ideo etiam secundus philosophus interrogatus quid est deus: sic respondit. deus inquit est intellectualis circulus. cuius centrum vbiqz est circumferentia aut nusqz. **E**x quo patz qd ratio circuli relucet in qualibet creatura.

¶ De figura trianguli. .ccxvii.

Triangulus e figura habens tres angulos equales duobus rectis. quid aut sit triangulus rectus als determinatur. **C**ompatur aut illi anima vegetabilis que habet tres potentias in se. s. generatiua. nutritiua 7 augmentatiua triangulo qui primus e omnium figurarum geometricarum. sicut vegetabilis e prior omnium aiarum habens in se ternarium potentiarum. **E**st aut triangulus inter figuras angulares primus. qz solidam habens longitudinem. altitudinem et latitudinem. 7 io omnis figura habes plures angulos vt tetragonus. i. quadrangulus. pentagonus etc. tot in se pcludit triangulos quot linee ab angulo in angulum ptrahunt. vt patet in quadrangulo qui duos ptingit triangulos si ab vno angulo ad alium angulum oppositum linea deducatur. vt hic **7** si ab alio angulo linea ad oppositum ptrahatur quatuor triangulos ptingit. vt hic **7** sic in omnibus figuris alijs. tot em de diuidunt trianguli quot ipam figuram angulos habere ptingit. vt quadrangulus quatuor deductis lineis triangulos quatuor ptingit et pentagonus. v. et exagonus. vj. et eptagonus

vij. et sic de alijs. vt dicit Boetius. li. ij. arismetice ca. vj. **A**tuero triangula figura sic p angulos diuisa in alias figuras no resoluit nisi in seipam. i. tres em triangulos diuidit. vt pz hic.

Adeo em e hec figura latitudinis princeps vt ceterae superficies in hac resoluant. ipa no quonia nullis e principijs obnoxia neqz ab alia latitudine sumpsit initium in seipam soluat. vt dicit ibidem idem. **N**ulla pot excogitari figura angularis que no habet ortum 7 principium a triangulo. na triangulus omnium aliarum formarum et figurarum e primum elementum. 7 hoc patet in numeris. **¶** Quia quaternarius nascitur ex ternario qd triangulus e siue trigonus. 7 ex vno qui potestate trigonus e generatur. **¶** Nam hanc dignitatem habet vnitas que mater e omnium numerorum vt i se vim obtineat no actu sed potestate omnium numerorum que ab ipa generantur. vt dicit idem Boetius li. ij. c. xvij. sic et pentagonus ex quaternario sic se posito et vnitate que vicem supplet trianguli generatur 7 sic d omnibus alijs numerabilibus. figura pot ostendi qd sp ex figura triangula quilibz numerus generatur. sicut ibi in terminis Boe. determinat manifeste ponens exemplum in tetragonis. pentagonis. exagonis. eptagonis. 7 in alijs multis. habet et aliud singularis proprietatis figura triangularis quia omnis alia figura sibi potest ee basis et ex base supposita pot surgere figura triangularis. quia omnis alia figura pyramidalis habens in se formam triangularem tot in se ptingit triangulos. quot ptingit angulos in seipam basis. verbigratia. si ponatur quadrangula p base pot semp surgere figura pyramidalis. tot in se cotines triangulos quot in se tetragonus. i. quadrangulus dinoscitur ptingere. vt patet in hac figura.

Similiter si basis fuerit pentagona pyramis surgens triangularis. v. triangulos representare poterit supra basim. vt patet in figura pyramidalis posita super basim pentagonalem.

Sic etiam supra basim exagonam potest surgere pyramidalis figura sex continens triangulos manifeste. 7 sic de alijs. **I**pa etiam figura trianguli poterit pyramidis esse. basis vt dicit idem 7 in ipso triangulo pyramidalis triplex triangulus fm tres angulos poterit inueniri. vt patz hic

¶ Mira itaqz videtur diuina dispositio in omnibus. **S**ed potissime in numeris 7 figuris. de alijs aut figuris tam numeralibus qz geometricis. modo videt supersedendum ppter difficultatem 7 infinitam figurarum diuersitatem. s. aliquarum consideratio maximam cofert utilitate theologicis discipline. vt pz i qdrangulo qd e

inter figuras 7 numeros solidissim⁹. equis late-
ribus distinctus. 7 euangelicā repñtans doctri-
nā. que p. iij. ptes orbis immobile obtinet veri-
tatē atq; firmam. vt dicit Beda super Gene.
Angulus aut multarū figurarū ē p̄mune sub-
iectū qz omnes p̄dicte figure sub diuersitate an-
gulozū terminant. Est aut angulus duarū line-
arū alternus p̄tactus. fm̄ modū aut p̄tingendi
se variat angulus qz nūc rectus nūc obliquus.
vel reflexus nūc acutus nūc obtusus. **M**arina
aut virtus p̄sistit in angulo recto qz in ip̄o tota
virtus que p̄sistit in lineis a basi p̄fluentib; ad
angulū fortificatur p̄pter linearū p̄cursum p̄ter
7 p̄tactū. vt patet in oculo qui oia cōprehēdit
sub angulo. nā radij qui linealiter veniunt a re-
visa faciūt vnā pyramidē cuius conus ē in pu-
pilla et basis in re visa 7 bi radij inangulantur ī
centro pupille 7 p̄ angulū illū pyramidalē for-
matur visus vt dicit autor p̄spectiue. quere su-
pra li. iij. de natura visus. 7 li. v. de materia oculo-
z. **P**artes itaq; opposite inter se et abinui-
ce se pate in angulis p̄ueniūt 7 p̄ter in vnū finiuntur.
Dauca itaq; de natura figurarū 7 angulo-
rū. exempligratia sunt hic dicta. vt sciamus qa
illoz rō ē necessaria ad diuersa misteria diuine
pagine p̄gnosceda que sub numeroz et figu-
rarū methaforis mltiformiter sunt velata. **N**ā
sicut circulus signat aiām rōnalem et triangul⁹
aiām vegetabilē sic quadrāgulus animā sensi-
bilē. **R**am sicut quadrangulus linea ducta ab
angulo vsq; ad angulū opposituz duos p̄tinet
triāgulos. sic anima sensibilis duplicē in se ha-
bet triangulum potentiarū seu virtutuz. nā ani-
ma sensibilis p̄ter tres potētias vegetabilis hz
virtutē apprehēsiuam p̄cupiscibilē 7 irascibilē.
qz aiā sensibilis ē vegetabilis et nō ecōuerso. et
sic de alijs figuris diuersē rōnes mystice 7 spiri-
tales eliciuntur 7 spiritalia corp̄alibus adaptā-
tur. **S**ub istis aut figuris cōprehēdunt mēsu-
rarū 7 ponderū rōes.

De mensuris corpoz mensurabilium.

Capitulum

.cxxxix.

Est autem men-
tura vt dicit **I**sid. li. xvj. c. penl. res
aliqua mō suo vel tpe circūscripta.
Et hec ē aut corpis aut tpsis aut spacij localis.
Corporis mēsurā ē vt hominū seu lignoz alia-
rūq; rerum corp̄alium breuitas vel longitudo.
Omne em̄ corpus dimensionē habet p̄prias 7
mēsuram. p̄pue aut mēsurā ē vocata eo qz fru-
ges et liquores ceteraq; sicca et humida ea me-
sunt vt mod⁹ vna amphora 7 sextan⁹. **D**e

surarū aut minima ps ē cocleariū qd ē dimidia
ps dragme. pōderās siliquas. ix. qui triplicat⁹
p̄culā facit. **N**ā p̄cula dragma vna et dimidia
adimplet. **L**atus aut pondus p̄tinet. x. drag-
marū. quibus si quinq; addideris dī orisalus.
Acitabul⁹ quarta ps ē emine. xij. dragmas cō-
tinēs. **C**otula ē emina cōtinēs ciaros. vi. que iō
cotula dī. quia cote greco sermone incisio dicit
et emina sextarij in duo equalia incidetur 7 co-
tula noiatur. **E**mina at̄ appēdit librā vnā. que
gemīata sextariū facit. **E**st aut sextarius mēsu-
ra duarū librarū. quibus assumptis bilibris no-
minatur. assumptus aut quater greco sermone
fit cenix. quinquies aut p̄plicatus quinarē siue
gomoz facit. adijce sextū. p̄gium reddit. **N**ā cō-
gus sex metitur sextarijs a quo sextarius nomē
sumpsit. **C**ogius a cōgiēdo. i. p̄ augmētum cre-
scēdo vocatur. **U**nde 7 pecunia gratia benefi-
cij data p̄garianum ē vocata. **A**nusquisq; ei im-
patoz fauorē populi captās adijciebat ad men-
surā vt in donis largioz videret. **C**ogianū aut
ē specialiter mensura liquidoz. cuius rem et no-
mē simul a romanis impositū inuenimus. **M**e-
treta liquidoz ē mensura. a metrō greco sit vo-
cata 7 ē cōmune nomē ad omnes mēsuras liq-
da p̄tinētes. **M**odius ē dictus eo qz ex suo mo-
do sit p̄fectus. **E**st aut mēsurā librarū. xliij. id ē
sextarioz. xxiij. 7 iō opatōnum p̄fectarū di typ⁹
ē 7 figura. **V**igintiduo opa fecit deus infra opa
vi. dierum. nam primo die fecit deus. vii. s. ma-
teriam informē. āgelos. lucem siue ignem. celos
supiores. aquam terram 7 aerem. **S**ecunda fir-
mamētum solis. **T**ercia die quatuor. maria se-
mina. sationes 7 plantaria. quarta die fecit tria.
scz. solem. lunam 7 stellas. quinta die tria. scz. pi-
sces. reptilia 7 volucres. **S**exta die fecit. iij. be-
stias. iumenta. reptilia terre et homines. 7 facta
sunt vigintiduo rerū genera in dieb; sex. **E**t vi-
gintidue generatōes sunt ab adam vsq; ad ia-
cob. ex cuius semine nascitur omnis gens isra-
hel. **E**t. xxiij. sunt libri veteris testamenti vsq;
ad bester. **E**t. xxiij. literarū elementa quib; tota
tradit diuine legis disciplina. **H**is igit̄ exem-
plis modius mēsurā vigintiduo sextariozū
p̄tinet fm̄ moysi traditōem. 7 est modius a mo-
do dictus quasi mensura moderata. vt dicit **I**sid.
Satum genus ē mēsure iuxta mores. p̄intie
palestine. vnum et dimidium modium capiēs
vel p̄tinens. cuius nomen est ex hebrayco sum-
ptum. **S**atum em̄ apud eos sumptio siue leua-
tio nominatur eo qz qui metitur eādē mensu-
ram sumat atq; leuet. **S**atum tamē aliquādo
ponitur p̄ modio. xij. sextariozū. vt dicit idem.

Batus est mēsurā capiens sextaria. l. 7 ē batus i liquidis sicut in siccis choros 7 ephi. **A**mphora ab ansis ē vocata quibz hinc inde lenat. 7 recipit frumēti vel vini modios ytalicos tres. **C**adus ē amphora p̄tinens tres urnas. **U**rna at ē mēsurā quā quidā vocāt quartariū. 7 ē pp̄ie dicta urna que p̄ p̄dendis defunctorz cineribz adhiberi solet. **D**e quo poeta lucanus. **C**elo te gitur qui nō habz urnā. **A**rtabo mēsurā ē ap̄d egyptios. lxxij. sextarioz composita. sic dicta ex numero. p̄pter. lxxij. linguas gentiū que orbem implerunt. **S**omoz ē mēsurā. xl. modioz. vt dicit **I**si. vel d̄r mēsurā. iiii. modioz vt diē glo. sup̄ **E**xod. c. xvj. **C**horos ē mēsurā. xxx. modioz. 7 ē sic dictus a coaceruatōe. coaceruati enīz modij. xxx. instar collis vident̄ 7 onus cameli efficiunt̄. **B**uculusqz **I**si. li. xvj. **S**unt et m̄lta alia mēsurarū genera quoz noīa nō sine grādi mysterio sacre scripture sunt inserta. nā qdlibet vasculū rerū mēsurabiliū sub mēsurā nomine p̄tinetur. vt patet in diuersis exemplis. **A**cetabulū enī d̄r vasculum in quo vinū deo offerendū in sacrificio p̄bari debuit an eēt purū vel corruptū. **C**as aut̄ vbi p̄babat̄ 7 acceptabat̄ acceptabulum dicebatur. **V**asculū in quo acetosū 7 corruptum ponebatur acetabulū vocabatur vt diē **I**si. li. x. **A**mpulla ē modica liquoris mēsurā quasi ampla bulla. similis enī ē in rotunditate bullis que ex spumis aquarū fiūt 7 ex venti subtractōe excidunt̄ subtilitate nō modica 7 inflantur. **A**labastrū ē vas vnguētariūz a suo genere sic vocatū. quia ex sua pp̄ietate omnia vnguēta intus posita p̄seruat̄ diutissime incorrupta. vt patet supra in tractatu de lapidibus. **A**rcā vas ē repositoriū 7 mēsuratiū in q̄ res repositae a visu arcent̄ ne passim ab omnibz videant̄. **I**nde etiā dicit̄ arcanū. i. secretū qd̄ a cognitōe multitudinis ex industria ē artatū. **A**mphora ē determinata mēsurā ab ansis siue auribus nominata. vt patz supra. **B**atus ē mēsurā rebus liquidis mēsurādis fm legis p̄tinentiam deputata. **B**achia est mēsurā bachi. i. vini vsibus generaliter deputata. **C**alix determinata ē potus portio et mēsurā. a calo quod ē lignū dicta. quia talia vasa prius d̄ viminibus ligneis cōponebant̄ sicut et calathi. **C**atbinūz ē vas fictile cibus vel potibus deputatum. 7 dicitur melius neutraliter q̄ masculine. sicut 7 salinum. i. salis vasculum sicut ibidem dicit̄ **I**sid. **C**acabus est vas coquinariūz diuersis vsibus 7 decoquēdis carnibz deputatū. idē et vas cotula nominatur. **C**adus idem est quod doliū par-

num. p̄tinēs modios tres. vt dicitur supra. **C**alathus autem ē vasculum vimineum vnīs 7 fibribz deferendis appropriatum. **C**ribrum est vasculum rotundum multis foraminibus oculatum sic dictum quasi curriterū eo q̄ in eo currat triticum vel frumentum. **N**am in cribro cōcutitur triticum vt a lapillis et paleis sepetur. **N**am grana que sunt parua transeunt per foramina. paleis in cribro remanentibus ac lapillis. **C**ista arca ē modica. **U**nde diminutiue dicitur cistula 7 cistella a coltis canne vel viminis quibus textitur nominata. **C**ophinus ē vasculum ex virgultis contextum ad deferendū stercola deputatum. sicut d̄r in ps. manus eius in cophino seruiert. **C**elata sunt vasa aurea vl̄ argentea signis euidentioribz intus vl̄ extra expressa. a celo dicta quod est genus ferramenti. quod vulgo cilionem vocant. vt dicit **I**si. **C**imbia sunt poculorum genera in extremitatibz oblonga et in medio lata ad modum cimbe nauis **C**oclear est instrumentum modicum mēsurae ovis p̄porcionatum quo varia ciborum genera et maxime liquida oī manus officio deferuntur. hinc est illud dictuz marcialis. **S**um coeleis habilis et nec minus vtilis ovis. nūquid scis potius cur cocleare dicor̄ **I**si. **D**iscus idem est quod scutella lata et rotunda a do 7 esca sic vocata. dicitur aut̄ discus quasi dans escas. id est appositōes a quo discubentes dicti sunt. **D**olium vas ē p̄cauū a dolādo sic vocatum q̄ pluribus sit asseribus artificiose pariter colligatū. **E**micadium est vas olearium p̄tinens dimidium cadum. **E**nophorum est vasculum cōtinēs vinum. eno enīz vinum dicitur. de quo dicitur. **V**ertitur enofori fundus sentētia nobis. vt dicit **I**si. **E**missis ē species poculi siue vasculum quod ebibitur vno spiritu. id est haustu. vt diē **I**sid. **F**iala est dicta a vitro. naz filin grece vitrum dicunt. et est vasculum inferius latum habens collaz strictum in quo vinum discernitur potissime per colorem. **P**hilatrium est parū vas vitreum vel cristallinum in quo sanctoruz reliquie p̄seruant̄. **P**hilacterium aut̄ aliud est scz membrana vel breuitellus in quo indei scribebant legem vt religiosi viderentur iuxta illd̄ dilatant enim philacteria suaz. **F**iscus saccus est publicus quem habent exactores. et in eo mittunt publicum debitum quod redditur regibus. iuxta illud. quod non accipit christus capit fiscus. **F**iscella ē vasculum modicuz ad modum alueoli ex viminibus contextum et bitumine vel pice circūlinitū sic fuit vas in q̄ repon-

batur moyses qñ flumini exponebatur. **B**anata ē scutella maxima p̄caua et p̄funda sic dicta quasi cauata g. p. c. l̄ra posita. vt dicit **Ysi.** **G**azophilatū ē vas repositoriū. archa. s. vbi colligunt ea que ad indigētū curā in tēplo offeruntur. 7 ē archa illa sic dicta. quasi gazarū. i. diuitiarum custodia. nā p̄bilaxe grece custodire d̄r latine. vt dicit **Ysi.** vñ gazophilacia fuit archa vel domus reseruās cōmunes oblatōes omniū sicut musac regū 7 corban sacerdotum. vt dicit glo. sup. iij. li. regū. ydria vocat̄ vasculū. aque vsibus deputatū. ydor em̄ in greco. aqua dicit̄ in latino. **C**amisstrum ē vasculum ex viminibz siue cannis arūdinis p̄textum fructibz deferēdis deputatū. **C**arculū ē p̄simile vasculū ex virgis albis 7 flexis artificialiter p̄paratum. **L**ampas ē vas vitreū. tenue. subtile. fragile. planū. p̄spiciū. dyaphonū supius patulū rotūdū. inferius aut̄ strictū 7 oblongū igni nutriēdo deputatū. 7 d̄r a lambo lambis. eo q̄ ad nutriēdam flammā oleū lambere videatur. vñ omne vasculum in summitate lucens lampas dici p̄ōt. vt dicit **Hug.** quere supra in li. xv. de metallis. 7 i capi. de vitro. **L**aterna d̄r eo q̄ sit in ea interius lux inclusa. fit ei ex vitro vel ex cornu lucido siue q̄cūqz p̄spicuo recluso intus lumine. vt venti flatus adire nō possit. 7 ad lumē vndiqz p̄bēdū facile vtiqz circūferat̄. vt dicit **Ysi.** **L**ucerna a lino est dicta. **U**nde breuis est sillaba lu prima. **U**nde p̄sius. **D**isposite pingue nebula vomere lucerne. **S**i ei lucerna a luce diceret̄ falsus eēt versus. vt dicit **Ysi.** **L**icen^o at̄ qui et lucinus ē dicitur candela ē lucerne. vt dicit idem. **L**agena ē vasculū viniferū a lagenis grece sic vocatū vt dicit **Ysi.** lagena aut̄ vulganter vocat̄ berillū siue costrellū. cuius diminutiūz d̄r lagūcula quā nos dicimus barisellū. s̄m aut̄ naturā lagenae vel bariselli mutat̄ sapor et virtus ipsius vini **U**nde si lagena fuerit corrupta vinū fit corruptum. **O**ptime aut̄ lagene sūt de thamarisco a quo vinū p̄trahit saporē. 7 virtutē hz oppilatōnes splenis dissoluēdi vt dicit **Cōstan.** **L**anatorū siue labrū d̄r vas plūbeū siue ereū. aquarū ad ablutōem manū fistulis 7 p̄ductibz receptiū. 7 d̄r labrū n̄ solū qz ad lauādū ē sc̄z vtz etiā a labio labrū d̄r. qz eius orificiū rep̄asus solet fieri ad modū labij 7 reflexus. **L**anatoria etiā talia lures dicunt̄ in. iij. li. **R**egū. c. vj. in q̄ bus sacrificia templi a sacerdotibz lauabantur. **L**enticula ē vas oleariū ex ere vel argento factū a liniendo dicit̄. **O**leo em̄ sacro in talibz vasculis reseruato reges 7 sacerdotes linebantur vt dicit **Ysi.** **A**ebes ē vas eneū ad vsū coque

di carnes p̄paratū. **U**nde ex frequēti vsione nigredinē p̄trahit 7 immūdiā 7 indiget frequēti cōfricatōe 7 extersione. ex vicio aut̄ metalli lebetes sicut et caldaria inficiūt cibaria diu in eis reposita nisi ab eis citius extrahātur. **L**oculus ē vas repositoriū in quo pecunia quasi in priuato loco reseruatur. 7 eidē qd̄ bursula v̄l marsupii vt dicit **Ysi.** **M**arsupii ē vasculū repositoriū. s. sacculus nūmoz. 7 ē a marsippa in greco in latinū deriuatū. **V**ulgariū ē vas in quo pecorū lac mulget̄. vt dicit **Ysid.** **M**ola ē scutella maxima. p̄funda a rotūditate sic p̄mitus nominata. **N**ā omnia rotūda dicunt̄ mala ap̄ grecos. **M**ola modica cāpanella dicit̄ a nola ciuitate campanie sic dicta vbi primitus ē inuenta et ē modicū vasculū sonoz. dicit̄ tintinabuluz sicut id qd̄ sepius collis canū 7 pedibz auium ē suspensuz vt dicit **Hug.** **O**lla ē dicta eo q̄ ebulliat i ea aqua igni subiecta. vt vapor alti^o emitatur. **U**nde 7 bulla dicit̄ eo q̄ intus que in aq̄ venti spū eleuant̄ sup̄ aque superficie distendente vento p̄ mozas aliquā sustētant̄. **P**arapsis ē quadrangulū vas 7 quadrilaterū dicit̄ quasi paribus absidis. **P**atena ē que sit disp̄alis et parentibz lancis oris. vt dicit **Ysi.** **P**atera genus ē fiale sic dicta eo q̄ ea potare solem^o. **E**t quia sit patens dispersis labijs. vt dicit **Ysid.** **P**oculū a poculādo ē nominatū. **E**st ei omne vas in quo ē bibendi p̄suetudo. **P**atella dicit̄ quasi patula olla. os enīz habet magis patens q̄z olla. nā orificiū s̄m latitudinē fundi habet latū 7 ē vasculū eneuz vel ferreum multis vsibus necessarium. **P**eluis ē dicta eo q̄ pellis man^o vel pedis in pelui abluī p̄suevit. **P**ixis ē vasculum a buxo. vnde factū pixis ē vocatum. nā qd̄ nos buxum greci pixi vocāt. fit aut̄ pixis nūc d̄ metallis. nūc de eboze. nūc de lignis. 7 ē vasculū varijs vsibz deputatū 7 maxime literis deferendis p̄seruādisqz electuarijs. odoribz. liquoibz. pulueribz 7 vnguentis. **Q**uisquiliarium ē vasculū vel quodcūqz receptaculū vbi quisquilie id ē frumētōz purgamenta reseruānt̄. vt dicit **Ysi.** **S**artago a strepitu soni ē vocata. quia in eo ardet oleum. est em̄ genus patelle in quo cū pinguedine butiro vel oleo fit fritura. **S**iphō vas ē appellatū eo q̄ sufflando aquas fundat. nam talibus vasis fungunt̄ orientales. **C**urrūt em̄ cum siphonibus plenis aque quādo sentiunt domum ardere 7 extinguunt incendia. cum eisdem etiam mūdant aras aquis exp̄sis ad superiora. vt dicit **Ysi.** **R**apatorium ē vasculū in quo rapule siue rape terra effosse recipiūtur. custodiuntur vel etiam decoquuntur. vt dicit

idem. **C**iphus est vasculum ligneum vel argenteum siue vitreum in quo bibimus. vel de quo manus lauamus. ut dicit **Isid.** **S**itula a siti est dicta eo quod apta sit sitientibus ad bibendum vel quia aquas sitit. dum eas nunc recipit nunc effundit. dum ei una situla effunditur alia adimpletur. **S**itibrasia bursa est vel sacculus itinerantium in quo solent deferre panem et reponere ea que ad viaticum necessaria sunt in via. **S**porta est dicta in quo portantur panes et alia que domui sunt necessaria. vel sic dicitur quia ex sparto fieri consuevit. **S**corcia est vas olearium sic dictum. eo quod de corio sit factum. ut dicit **Isid.** **S**cutella a scuto per diminutionem est dicta. nam scuto puulo et rotundo similis est ut dicit **Isid.** **S**crinium est puula cistula corio et clamis circumtectata in qua pecunia et alia familiaria reseruantur. **S**alinum est salzica. id est vas aptum salis quasi salifica. ut dicit **Isid.** **T**risilis est quodlibet vas quod ex tribus sustentatur. ut dicit **Isid.** nam quod quatuor pedibus sistitur ab usine trisilis nuncupatur. **T**hurbulum est vasculum eneum vel argenteum siue aureum duplicatum. inferius clausum. superius vero multipliciter perforatum cremandi thuris et thurificandi officio deputatum. per cuius foramina superius fumus thuris ignis incendio resolutus in aere euaporat. **P**artes autem eius due. tribus cathenulis piter continentur. **V**entilabrum est vasculum siue instrumentum quo palea a tritico in vento ab invicem separentur. et habet ventilabrum istud proprium quod illud quod est leuius et vilius prius eicitur et quod est grauius intrinsecus occultatur. **V**ter est vas vinarium ex coriis animalium per artificium preparatum et id vter ab vtero est vocatus ut dicit **Costan.** **V**rna est amphora de quo supra eodem. **A**rcecolus ab vrna diminutiue est dictus et est vasculum nunc vinis nunc aquis effundendis communiter assignatum. proprie tamen solet vocari vasculum in quo ponitur aqua ad limbandum vinum in mensis et viniuius ditione a quo et orion dicitur secundum fabulas. quia deorum manibus infundit aquas in nuptiis philologie. ut dicitur in **Mac.** et in **Mar.** **S**unt et multa alia vasorum genera que secundum diuersas mensurandi capacitates in diuinis scripturis propter allegoricas significaciones sepius sunt inserta. sed proposita exempligra tamen sunt expressa. **S**unt insuper alie mensure spacii localis de quibus in **Isid.** narratur in hunc modum.

De mensura spacii localis. **C**api. cxxx.

Mensura inquit est quicquid pondere capacitare longitudine altitudine latitudine animo

quod finitur. **U**nde et maiores nostri totum orbem mensurauerunt in partes. et partes in puincias. et puincias in regiones. quas in loca. que loca in territoria. et illa in agros. et illos in centurias. quas in iugera. et illa in climata. et illa in actus et puincias. et passus gradus cubitos pedes palmos vncias et digitos diuiserunt. ita quod eorum solertia a maximo usque ad minimum nihil immensuratum penitus reliquerunt. **V**ocatur autem digitus pars minima agrestium mensurarum. **A**ncia est habens. iij. digitos. palmus quatuor. habet digitos. pes. xv. digitos. passus pedes. v. puincia pedes. xx. **D**icit autem puincia quasi portica a portando. quia omnes precedenti mensure in corpore sunt sicut palmus. pes. passus etc. sola vero puincia portat. est enim. x. pedum ad instar calami. **E**zechielis tempus mystice mensuratis. de quo habet **Eze.** xl. **A**ctus vocatur mensura latitudine pedum. iij. et longitudine. cxx. **C**lima est spacium quadrilaterum habens in omni latere pedes. xl. **A**ctus quadratus vndique finitur pedibus. cxx. ita actus duplicatus iugerum facit. et ab eo quod est iunctum nomen accepit. **I**ugerum autem constat longitudine pedum. cxl. et latitudine. cxx. **S**unt et multa alia mensurarum genera de quibus nil ad presens. ut dicit idem. **S**ed hic attendendum est quod stadialis ager habet passus. cxxv. id est pedes sexcentos. xxv. cuius mensura octies computata millenarium facit qui constat ex pedibus. xx. milibus. ut dicit **Isid.** ibidem. **C**enturia autem est ager ducentorum iugerum qui sic vocabatur a. c. iugeribus ab antiquis sed postea duplicata nomen retinuit semper primum ut dicit **Isid.** li. xv. i. c. penult. de mensuris. **M**ensure autem viarum diuersi modo nominantur a diuersis. nam latini vocant miliaria. greci stadia. galli leucas. egyptij signes ple pasangas. nec mirum quod singula spacia propriis continentur terminis et mensuris ut dicit idem. nam miliarium mille passibus terminatur quod mille passus continet. et pedum. v. milia. **L**euca finitur passibus mille quingentis. **S**tadium octaua pars miliarij est. constat ex passibus. cxxv. hunc primum hercule statuisse dicunt eo quod ipse tantum spacium sub vno spiritu cucurrisset. et ideo quia post tanti itineris spacium stetit. ipsum narrat. cxxv. pedum spacium stadii appellasse. ut dicit **Isid.** ibidem. **V**ia est spacium quo potest ire vehiculum. sic est dicta ab incursum et occursum vehiculorum. nam duos actus capit propter euntium et venientium vehiculorum occursum mutuum et recursum. **O**mnis autem via aut est publica aut priuata. publica est que in solo publico est que inter actus proprio passus. hec aut ad mare aut ad oppida ducit. que etiam via strata est dicta quasi vulgi pedibus trita. unde **Lucreti**?

Strataq; iam vulgi pedibus detrita viar. Ipa
 debz ee munda solida lapidibus strata. recta pa
 cifica. omnib; comunis. libera sine obstaculo et
 offensa. vt dicit idem lucretius. Priuata e via
 que vicino municipio data e. hec solet ee ppen
 diosa gratiosa. quia pedibus itineratium min⁹
 trita. ex vtraq; pte vie arborib; psita. Agger e
 media strate eminētia coaggregatis lapidibus
 ab aggere. i. a coaceruatōe dicta quā hystorici
 viā militare dicūt de qua dī qualis sepe vie de
 pressus in aggere serpsēs. Iter. neris. e via qua
 ab homine quocūq; in pōt. differunt aut iter 7
 itiner. Iter em̄ e locus transitu facilis 7 iō appel
 lamus iter. Itiner aut̄ e iter longe vie 7 ipe la
 bor ambulandi vt quo velis puenias. Semita
 aut̄ e mediū itineris a semi itu dicta. semita aut̄
 hominū. callis hō pecudū vel ferar. callis enīz
 e pecudū inter mōtes angustū iter et tritū a cal
 lo pecudū tritum 7 pduratū. 7 iō a callo e voca
 tum. Tramites sunt in agris transuersa itinera
 sic dicta eo q; ad rectā viam trāsmittāt. Diuer
 sum siue diuersorium e flexus viar. via. s. tēdēs
 in diuersa. Diuerticulum aut̄ e digressio a late
 re vie publice vel priuate. Biniuz e duarū via
 ru; principiū quarū vna tendit ad dexterā alia
 ad sinistrā et e locus vt sepius periculosus et su
 spectus. nā in binijs insidiant fures et raptores
 in binijs etiā expectāt vel cōueniūt meretrices.
 Est etiā locus ambiguus. quia que via sit tenē
 da sepius dubitat. 7 iō ponunt in binijs yma
 gines siue cruces vt sciant quā ptem vie tenere
 debeant trāseuntes. Competa e locus in q; vie
 pueniūt sicut triuie 7 quadriuie 7 e locus picu
 losus 7 dubius sicut biniū. Ambitus e inter vi
 cinorū loca et edificia locus duorū pedū 7 dimi
 dij ad circūeūdi facilitatē derelictus. 7 ab ambi
 endo. i. circūeūdo siue ab ambulando sic est di
 ctus. Orbita e vestigium rote canti sic dicta ab
 orbiculari figura rote que viam cōprimēdo ca
 uat et pfundat. Actus dī locus quo pecus agi
 solet. Clinosum e iter flexuosum. Vestigiū pe
 dis signū planta in terra vel in puluere impres
 sum sic vocatum. quia p vestigium vie preeun
 tium instigantur et imprimunt. Relinquūt at̄
 pedes animalū in suis vestigijs quoddā odo
 ris indicium quo a canibus venaticis 7 ab alijs
 feris sepius deprehēdūtur. qd̄ sciens leo delet
 sua vestigia cauda sua ne ab insequētibus co
 gnoscat. Hec de mēsurarū proprietatibus 7 dif
 ferentijs dicta sufficiant et que supius dicta sūt
 de *Si. li. xv. c. vlti.* sunt sumpta.

Ponderum etiaz

vt dicit *Si.* sicut et mēsurarū expe
 dit scire moduz. Cunctis em̄ corpo
 reis rebus nature potentia pondus dedit. suuz
 quoq; regit omnia pondus. et ideo pond⁹ a po
 nēdo e dictuz. Omnia em̄ ponit pondus 7 col
 locat in suo loco. quia nihil aliud e pondus nisi
 impetus rei tendentis ad locum suuz. Duplex
 aut̄ e ponderis principium effectiuuz. s. leuitas
 et grauitas. Unde leuitas in simplici materia 7
 subtili mouet sursum nec quiescit donec veniat
 ad locum suum. et iō ignis suo pondere mouet
 sursum nec quiescit donec veniat ad speram su
 am. Ecōtrario grauitas dominans in materia
 corpulenta et terrestri mouet deorsum nec qui
 escit donec centrum inueniat ad qd̄ tendit. et iō
 omnia grauia suo pondere centruz petunt. vñ
 omnis materia rara et subtilis duplicem habet
 causam leuitatis. Nam talis materie partes cū
 sint subtiles mouentur a centro ad circūferen
 tiam nec quiescunt quousq; tangant eā. Talis
 etiā materia ppter ptiū rarefactōem plurimū
 e porosa. 7 eius ptes subintrat h̄tus ignea que
 ptes terrestriores dissoluit et psumit. 7 sic totū
 corp⁹ leuigat et sursum ducit. Vñ calor maxima
 e causa et potissima leuitatis. sicut frigiditas e
 mor⁹ e a circūferētia vsq; ad centrū. eā e cōpa
 ctōis ptiū et coadunatōis 7 p psequēs grauita
 tis. Vñ omne corp⁹ quāto e solidi⁹ et cōpacti⁹
 tāto graui⁹. 7 quāto rari⁹ tāto leui⁹ inuenit⁹ 7 cū
 pondus respiciat tā leue q̄s graue rōe inclinati
 onis vtriusq; ad locū suū sibi a natura naturali
 ter deputatus. nomē tñ ponderis sibi vulgari⁹
 vendicat rō grauitatis. nā que descēdūt. pp̄ su
 am grauitatē dicūtur ponderosa. que hō ascē
 dūt sursum leuia dicunt⁹. 7 p oppositū ptra pō
 derosa vsualit⁹ diuidunt⁹. 7 iō dicit *Si. li. xv.* q
 pondus dictum est pensum eo q; in statera pē
 deat iā libramē. Scdm̄ aut̄ istū modū sumendi
 vsualiter sortit⁹ nomē pōderis aliqñ res in q; fit
 pōderatio. aliqñ res pōderata. aliqñ massa cir
 ca quam res pōdē indicāda pōderat⁹. Instru
 mētū itaq; in q; pōderatio fieri psueuit diuersi
 mode nūcupat. dī ei trutina q; h̄m *Si.* e gemia
 pōderū lanx eq̄li examē pedēs facta. pp̄ maio
 ra pōderāda vt sunt centenaria 7 talēta. sic mo
 mētana p pua modicaq; pecuniā appēdēda. sta
 tera a stādo e dicta eo q; duab; lācab; i vno me
 dio stilo librata equalit⁹ stet. lāces dicūt⁹ aut̄ ci
 phi enei duo tenuissimi in q̄z vno ponit pōd⁹

ponderas et in alia res ponderanda. e itaq; in-
 litum pondus quando ambe lances cuz suis po-
 deribus equaliter sibinvicem correspodet. Sti-
 lus aut sine lingua sequens lancem magis pon-
 deratem momētum statere nominatur. Filum
 medium quo trutine statera regit' 7 lances ade-
 quantur examen dr̄ vt dicit idem vnicuiq; aut
 ponderi certus e modus nominib; pprijs desi-
 gnatus. vt dicit Isido. Calculus ei dr̄ minima
 ps ponderis 7 e. iij. pars obuli pstant ex pōde-
 re duoz granoz lentis et vocabatur calculus
 ppter paruitatez. quia calculus e ita modic' vt
 sine molestia pculcetur. Siliqua. xx. pars e soli-
 di cuius nomē a fructu arborū natura sumpsit
 Obulus siliquis trnb; appendit'. fiebat em̄ olim
 ex ere ad modū sagitte. Unde 7 nomē accepit.
 sagitta em̄ obulus a grecis dicit'. vt dicit idem
 Scripulus sex siliquaz pondere cōstat 7 apud
 grecos dragma vocat' 7 e dictus sic diminutie
 a lapillo breui qui scripus vocat'. Dragma est
 octaua ps vncie 7 denarij pondus argēti trib;
 constat scrupulis. i. decē octo siliquis. Denarij
 at' e dictus quia pro decē minis reputat' vt dic-
 idem. Solidus est vocatus qz nihil ei deesse vi-
 detur naz veteres integrū solidū dicebant atq;
 totū. Rumilima idem e qd' denarius noie 7 ef-
 figie principis insignitus. nā ab inicio numisma
 numus argētens erat vt dicit ysi. Sextula idēz
 e qd' solidus sic dictus eo q' bis sex vncijs cōple-
 atur. Hanc vulgus aureuz solidū vocat. cuius
 terciā ptem tremissem vocāt eo q' solidum facit
 tremillis. Sextula bis assumpta duellam facit.
 ter posita staterē reddit vt dicit ibidē ysi. Sta-
 ter e medietas vncie appēdens aureos tres. vñ
 et vocatus est stater quasi e trib; solidis stet. h 7
 semiūcia dicit' qz semis habet de vncia. hic 7 se-
 missis qz ponderis semissis est. q̄i semis assis vt
 dicit idē. Est aut assis minimū in ponderib; sic
 vnitas in numeris vt dic' glo. ibi. Ronne duo
 passerēs asse veniūt. Quadrans quartā ptem
 vncie ponderat 7 dodrās dicit' in hebraico. Ci-
 clus ī latino sicel dr̄ ī hebreo. hñs apud eos vn-
 cie pondus. Apud grecos vero quēadmodum
 apud latinos ciclus quarta ps vncie e. et stateris
 medietas. dragmas appendens duas. vnde
 ciclus in litteris diuinis. vncia e. sed apud gen-
 tiles quarta ps vncie est dicta eo q' vniuersita-
 tez minimozū ponderū sua vnitatem vnciat siue
 vincit 7 cōplectat'. Constat aut ex dragmis viij
 id ē scrupulis. xxiij. qd' p legitimo pōdere ha-
 betur qz numerus scrupulozū eius horas diei
 et noctis metit' vel qz libram efficit duodecies
 cōputata. Libra. xij. vncijs pficit'. 7 ideo genus

perfecti ponderis reputatur. qz tot vncijs cōstat
 quot mensib; annus. Est aut libra dicta quasi
 libera quia cuncta intra se pōdera predicta cō-
 tinet et pcludit. vt dicit Isi. ibidē. Bilibris du-
 as ptinget libras. Est em̄ bilibris duplicata pri-
 ma. A. dragmis appenditur et e nomē grecum.
 Talentū summū pondus eē dr̄ apud grecos.
 nā nihil calculo minus siue asse. qd' em̄ fac' vni-
 tas in numeris hoc facit as siue calculus in pō-
 derib;. talento ho nihil e maius. Sed hoc pō-
 dus variatur inter gētes. Naz apud romanos
 talentū e. lxxij. libraz sicut plantus ostēdit qui
 dicit duo talenta eē. C. lviij. libraz. Est aut ta-
 lentū triplex. minimū. mediū 7 summū. e
 Librarū. mediū. lxxij. librarū pstat 7 illud talē-
 tum fuit talētū sanctuarij. Centenariū numeri
 nomē e 7 e summū eo q'. Librarū pondus pti-
 neat. qd' pondus ppter pfectōem numerice centē-
 narij instituerunt romani. Hucusq; Isi. li. xv.
 in ca. de ponderib; et mensuris.

De modulatiōne cantus. Capl. cxxij.

Sicut aut subse-
 runt theologice discipline ars nume-
 radi 7 mēsuradi sic eidē famulat' sci-
 entia modulandi. Nā musica que modulatiōis
 in sono et in cantu e pericia sacre scripture mi-
 nisterijs valde e necessaria. Nā ipse mūdus q'
 dā armonica pportōne fertur eē cōpositus. vt
 dicit Isi. li. iij. 7 celū ipm sub psonatiē modula-
 tiōe dr̄ circūagi 7 reuolui. nā musica mouet affe-
 ctus. in diuersos habitus prouocat sensus. In
 prelijs quoq; tube pcentus pugnātes accēdit.
 ac quāto vehemētiōz fuerit clāgor tāto fit ani-
 mus ad certamē fortioz. Siquidez et remiges
 cantus hortat' ad tolerādos quoslibet labores
 animū eī mulcet 7 singuloz opm fatigatiōnes
 vocis modulatio cōsolatur exercitatos quoq;
 animos sedat musica. sicut legit' de dauid qui a
 spū immūdo saulem arte modulatois liberauit
 Ipas quoq; bestias nec n̄ 7 serpētes volucres
 atq; delphies musica. puocat ad auditū. sic ve-
 ne sic nerui corporis 7 eoz pulsus sic omēs cor-
 poris artus virtute armonica pariter sociātur.
 vt dicit Isi. Dulce at. iij. sunt partes. s. armo-
 nica. ritbmica. metrica. Armonica ho e que di-
 scernit in sonis acumen et grauem fm arsim et
 thesim. s. eleuatōem 7 depressiōem a pportōna-
 lem soni 7 vocis mutatōem. 7 e armonica dul-
 cis cantuum psonantia. proueniēs ex pportōne
 debita in diuersis vocibus. flatib;. pulsib; siue
 sonis. nam vt dicit Isi. aut voce editur sonus.

sicut p fauces. aut flatu sicut p fistulam atq; tubam. aut pullu vt p cibaliū aut citbarā 7 hmōi. que pculsa sunt canora. Et dī armonia ab ad 2 monos. i. vnum quia ad vnam pcordiam tendunt in cantibus omnes voces vt dicit **Hug.** nā in omni melodia exigunt plures voces siue soni 7 bi pcorde. quia vbi ē vox vna tm aures nō placat sicut ē vox cuculi siue cantus vbi aut plurius ē dissona diuersitas nō delectant. quia talis diuersitas p discordiam nō cantū sed vlu latum pcreat. Sed vbi est vocum plurimarū 7 et diuersarū pcoris vniū ibi armonica pportio. et ē modulatio siue dulcis simphonia. **Uñ** **Si.** Simphonia inquit ē modulatiōnis temperamētum pcordiam sonis in grauibus et acutis. et p hanc armoniā voces acutiores 7 graui oēs pueniunt et cōcordant vt ita si quis ab eo dissonuerit sensus auditus offendat et talis cōcordia vocum dicitur eufonia que ē vocis suauitas que a suauitate 7 melle dī melodia cui cōtraria ē dyaphonia. i. vox dissonans siue discrepās 7 deformis ad melodiam. Ad armoniacā faciendam requirunt. dyascema dyesis tonus ypludius podorius. arsis. tēsis 7 suanis vox siue sonus tpatus. Dyascema itaq; dicitur voel spacium ex duobus vel plurib; sonis aptatum. **Diesis** dicitur spacium 7 deductio modulari de vno in alterum sonū. **Tonus** ē acuta enūciatio vocis. ē em armonie differentia et quantitas que in vocis accentu vel tenore p̄sistit. cuius genera in. xv. p̄ribus musici diuiserunt. ex quibus dicitur ypludius nouissimus. s. acutissim⁹. p̄dorius autē omnium ē grauissimus. vt dicit **Si.** **Arsis** ē vocis eleuatio. i. initiū cantus. **Thēsis** ē vocis positio 7 hic ē finis vt dicit **Si.** **Antecantus** ē vocis inflectio. **Ras** sonus direct⁹ ē vt dicit idem. et sonus p̄cedit cantū. **Om̄is** em vox ē sonus sed nō eōuerso. **Ras** sonus ē obiectū auditus. quia quicquid auditu p̄cipit sonus dī vt fragor arborū et collisio lapidum. strepitus fluctuum et ventoz. garrit⁹ auū. mugitus animalū. voces et clangores hominū. et p̄cussiones organoz. **Vox** aut p̄prie dī sonus ab ore animalis. platus. Et aere aut p̄culso et ad superficie dūi corpis allilo generat son⁹. cuius allisionis p̄cussio citius 7 facilis visu p̄cipitur q̄ eius sonitus audiat. 7 iō citius videt p̄cedēs conuercatio q̄ tonitruo aures hoīs p̄fundatur. **Vox** autē ē tenuissimus aer plectro lingue format⁹. Et ē quedā vox signatiua naturaliter vt garritus auū et gemitus infirmoz. 7 alia signatiua ad placitū vt vox hoīs articulata 7 ad aliquod verbū p̄ferēdum rōis impio lingue or

gano informata. **Vox** em verbi vehiculum ē. nec pōt p̄ceptū verbū in mente exterius exprimi nisi vocis adminiculo mediante proferatur. **Uñ** intellectus p̄mo verbū in mēte gignit. qd p vocem postea ore p̄mit. **Uñ** verbū a mente genitum et cōceptum p vocē quasi per organum se exterius ostendit. **Vox** autē disposita ad cātum et ad melodiam habet duas p̄prietates. vt dicit **Si.** suaves inquit voces sunt subtiles et spisse et clare acute et p̄spicue. **Subtiles** sunt in quib; spūs nō ē fortis qualis ē in infantibus et in mulieribus 7 in alijs nō habentibus neruos grossos et fortes 7 spissos. **Ras** subtiles corde emittunt voces siue tonos tenues et subtiles. **Dingues** vō 7 spisse sunt qñ spūs mltus egredit. vt ē vox viroz. **Clare** qñ bene tinnule 7 sonore omni raucedine imp̄mixte. **Acute** sunt valde alte. **P̄spicue** voces sunt que longius p̄rabunt ita q in p̄tinuo impleāt omnē locuz sicut clangor tubaz. **Dura** vox 7 rauca ē qñ violenter emittit sonū suū sicut tonitruum 7 sonus incudis qñ p̄cutit ferrū durum. **Aspa** vox ē rauca 7 que dispergit p̄ m̄ntos 7 dissimiles pulsus. **Leca** vox ē q cū mox emissa fuerit p̄tescit atq; suffocata. **Requaq; longius** producitur. vt patz in fictilibus. **Aimolēta** vox ē mollis 7 vox flexibilis atq; leuis. Et **H** ē dicta vinnolenta a vinnō **H** ē a titinno molliē reflexa. **Perfecta** aut vox ē alta suanis fortis 7 clara. alta vt ī blimi sufficiat. clara vt aures impleat. fortē ne trepidet 7 d̄ficiat. suanis siue dulcis vt auditū n̄ deterreat. **H** potius vt aures demulceat ad audiēdum 7 animos blandiēdo ad se alliciat et p̄fortet. **Si** ex his aliquid defuerit vox p̄fecta nequaq; erit vt dicit **Si.** **Est** prima armonia organica q̄ ex flatu p̄stat. qñ. s. aliqua instrumēta artificialiē p̄p̄ata flatu debito p̄suffilantur ex cui⁹ flat⁹ quātitate 7 organi varia qualitate diuersi soni artificialiē p̄creantur. vt p̄z in organis tubis fistulis 7 cōsimilib; que oīa varios sonos p̄munt. **Organū** ē generale nom̄ vasoz omnū musicoz specialiter tm p̄p̄iatum ē instrumēto ex multis p̄posito fistulis cui folles adhibētur 7 **H** solo musico instrumēto vtiē iā ecclia in. psis. in sequētis et ymnis. p̄p̄ abusu hystriōniū. eiectis alijs instrumentis.

De tuba.

Capitulū. cxxxiij

O **Uba a tirzenis**

primus ē inuēta. de quib; virgil. tirrenusq; tube mugire p̄ ethera clangor. **Utebant** autē antiqui tubis in p̄clis ad hostiū terrificatiōem. ad cōmilitonū animatōz

XIX.
ad equorum bellicorum in pugnam puocatōem. ad bellorum inuendā p̄gressionē. ad signādā i certamine cū victoria veneratōem ad fugiēdorū siue fugitiuorū reuocatōem. Item utebant tubis in festis et in puinijs p̄pter puocatōem. p̄pter exercitatōem ad de laudē et p̄pter leticie et gaudij p̄conizatōis et inuitatōem. p̄ceptū em̄ fuit in iudeis vt in bellis tubis sacris clangerent et est in initio none lune buccinarent et vt annū iubilicum qui annus erat remissionis tubarum sonitu p̄nunciarent. et gaudium ac quietē omnibus p̄mulgarēt. Est autē p̄prie tuba. vt dicit *Ibid.* li. xvij. instrumentum bellicis certaminibus adhibitu ad tenūciāda signa belloz vt vbi exaudiri p̄eco nō poterat p̄re tumultu sonitus tube clangentis attingeret. et dicit quasi toua. i. caua interiorius p̄caua et valde plana. p̄pter ampliores status receptōem. exterius autē ē rotunda. circa tubantis orificium valde stricta. Sed i p̄te anteriori multum ampla manu clangentis ad os ponitur. regitur. erigitur. deprimitur. et tenetur. cuius sonus varius ē vt dicit *Ibid.* nā interdū canitur vt bella p̄mittantur. interdum vt eos qui fugiunt insequantur. interdum vt exercitus intra se recipiatur.

De buccina. Capitulum. cxxxiiij.

Buccina dicitur quasi buccina. parua. s. tuba cornea vel lignea siue enea qua signū dabatur antiquitus p̄tra hostes. nā vt dicit *Ibid.* li. xvij. pagani agrestes ad omnē vsum pariter sono buccine puocabant. Vñ p̄prie buccina agrestibus signum fuit. de quo p̄p̄tius. Buccina cogebat p̄iscos ad arma quirites. Huius clangor buccinū dicit vt dicit idē. buccinis autē corneis utebant hebrei p̄cipue in kalēdis in memoriam liberatōis ysaac. p̄ eo cornuto ariete in sacrificio imolato. vt dicit glo. sup *Gen.*

De tibia. Capitulum. cxxxv.

Tibia dicitur eē dicta eo q̄ de cerninis tibijs et binulorū creditur primitus fuisse sc̄ta. Hinc tibicen dixerūt tibiariū cantus. Vel fm *Aug.* tibia dicit a tibiū qd ē scirpus vel calamus q̄ a quibusdā calamis tale instrumentum antiquitus fiebat. et hinc dicit hic tibicen. huius nis. ille qui tibia canit. Et fuit quondā instrumentū lugubre quo utebant hoīes in funeribus mortuorū. vt dicit glo. sup *Matth. ix.* cū audisset tibicines etc. id est carmen lugubre canentes.

De calamo. Capitulum. cxxxvj.

Calamus a calan

do est dictus. i. a fundendo voces. et ē generale nomē fistularū. Nā fistula ē dicta eo q̄ vocē emittat. nāz fos grece vox latine. stolia p̄o emissa. vñ fistula quali emittēs sonum siue vocē. Hac vtunt venatores. q̄ ei⁹ sonū cerui libēter audiūt. s̄ dum vnus venatoris fistulatōe ceruus ad auditum allicit mox de alio de quo nō p̄cauet sagittat. Vox autē fistule decipit volucres dum canēdo eaz simulat et fingit voces. Unde dicit. *Fistula dulce canit: volucrē dū decipit auceps.* *Fistula insuper delectat oues.* Et iō fistulis vtunt pastores dum vigilāt sup gregē suum. Unde et quidā nomē pan dicebatur eē deus pastoralis. qui primus dispares calamos ad cantū adaptauit et studio sa arte cōposuit. de quo *Virgil.* dicit. *Pan p̄mos calamos oues cōiungere plures.* Instituit pan curat oues ouiumq̄ magros et inde instrumentum fistularū ab eo inuentū pandorū ē vocatū. vt dicit *Ibid.* *Ahuc fistulis se excitant vigilēs et earū melodie suauitate ad dormiēdum citias et suauis prouocant in lectulis quiescentes.*

De sambuca. Capitulum. cxxxvij.

Sambuca ē gen⁹ ligni fragilis cuius rami sunt cōcaui et vacui atq̄ plani vnde tibie cōponunt et quedā species simphonie vt dicit *Ibid.*

De simphonia. Capitulum. cxxxviii.

Symphonia ē instrumentū musicū qd fit ex ligno cōcauo pelle p̄tenta in vtraq̄ p̄te sua quā musici hincinde virgulis feriūt. Fitq̄ in ea ex p̄cordia grauis et acuti suauissim⁹ cantus. vt dicit *Ibid.* *simphonia tū dicit collatio et p̄cordia quā rucūq̄ signorū. sicut chorus dicit p̄coris vnitas diuersarū vocū.* vt dicit glo. sup *Luc. xv.*

De armonica. Capitulum. cxxxix.

Armonica rithmica ē canora melodia ex pulsu et percussione neruorū et tinnitu metalloz generata. et huic armonie diuersa subiecerunt instrumenta vt tympanū. cymbalū. lyra. citbara psalteriū atq̄ sistrū etc.

De tympano. Capitulum. cxl.

Tympanū ē pellicis sine corū ligno ex vna p̄te exte-

tim e em ps media symphonie in similitudine
cribri 7 virgula pcutitur que admodu pcutitur
simphonia. vt dicit **Si.** cui si iuncta fuerit fistu
la dulciorē reddit melodiam.

De cithara. Capitulum. cxlj.

Cithara ab apol
line ē repta fm grecoꝝ opinione. est
aut cithara similis pectori humano
eo q̄ sicut vox ex pectore ita ex cithara cantus
pcedit. 7 iō sic ē appellata. nā pectus toxica lin
gua cithara appellatur. paulatim aut plures ei
species extiterūt. vt psalteria. lire 7 hmōi. 7 aliq̄
habēt formā quadratā aliq̄ue trigonalē corda
rū etiā numerus multiplicatus ē 7 cōmutatum
genus. veteres aut vocauerūt citharā fidiculā
vel fidicē. q̄ tā bene pcurrūt inter se corde eius
q̄ bene puenit inter quos fides sit. habebat aē
cithara. vij. cordas. vñ virgil. vij. sunt soni. vij.
discrimina vocū. Discrimina aut sunt dicta iō
q̄ vna corda vicine corde similem sonum red
dit. Ideo aut sunt. vij. corde. vel q̄ totā vocem
implēt. vel q̄ septē motibꝝ sonat celuz. Corda
aut ē dicta a corde q̄ sicut pulsus cordis ē i pe
ctore. ita pulsus cordaz ē in cithara. Has pri
mo mercurius excogitauit. idemq̄ prior i ner
uos sonū struxit. vt dicit **Si.** Corde aut quan
to magis sunt sicce et etiam magis tense tanto
amplius sunt sonore. plectrum aut dī instru
mentū quo tempantur corde 7 tenduntur.

De psalterio. Capitulum. cxliij.

Psalteriū a psal
tendo. i. a cantando ē nominatuz eo
q̄ ad eius vocem chorus psonādo
respondeat. Est aut similitudo cithare barbari
ce in modū delte litere. Sed psalterij 7 cithare
hec ē differētia. q̄ in psalterio lignū p̄cauū vn
de sonus reddit supius hz et deorsum ferūtur
corde 7 desup sonāt. cithara x̄o p̄cauitatem li
gni inferius habet psalteriū hebrei habēt deca
cordē. i. x. cordaz fm numerū. x. p̄ceptor. siunt
aut optime ei⁹ corde de arricalco 7 etiam de
argento.

De lira. Capitulum. cxliij.

Lira a varietate
vocū est dicta. eo q̄ diuersos sonos
efficiat. vt dicit **Si.** Liram primo a
mercurio fuisse inuētā dicit hoc mō. Cū regre
diēs nilus in suos meatus. varia in campis ani
malia reliquisset. relicta ē etiā 7 testudo. que cū
putrefacta eēt et nerui eius remansissent. exten
ti infra concham. p̄cussa a mercurio sonum de

dit. 7 ad eius spēm lirā fecit 7 tradidit orpheo.
qui hmōi rei maxime fuerat studiosus. **Uñ** di
cebat eadē arte nō solum feras s̄ etiā saxa 7 sil
uas cantus modulatoe applicuisse. **Hāc.** l. liras
ppter studij amorē 7 carminis laudem inter si
dera locatam eē musici fabulant. vt dicit **Si.**

De cimbala. Capitulum. cxliij.

Cimbala sūt que
dam musica instrumenta que p̄cus
sa inuicē se tangūt et sonum faciunt
et tinnitum. **De sistro. Capitulum. cxlv.**

Sistrum ē instru
mētū musicū sic ab inuentrice nomi
natū. **Rā** ysis regina egyptioꝝ si
strū inuenisse p̄batur. **Uñ** iuuenalis. **Ysis** et
irato feriat mea lumia sistro. Ideo muliēs hoc
vtūtur instrumento. q̄ eius inuentrix fuit mul
ier. **Uñ** et apud amazones sistro ad bellū fe
minarum exercitus aduocantur.

De tintinabulo. Capitulum. cxlvj.

Tintinabulum a
tintinādo ē dictū. Et ē pua nola vl
cāpanella. q̄re s̄ d̄ valis i lra. v. **H**a
bet aut campana h̄ p̄p̄iū q̄ dū resonādo alijs
p̄ficat ex frequēti ictu se p̄sumit. **Hec** et ml
ta alia deseruiūt musice discipline c̄ scia tractat
de vocibꝝ 7 sonis. **Cōsiderat** aut nihilomin⁹ re
rū naturāliū dispositōes 7 numeroꝝ p̄portōes
sic exēplificat boe. de nūero duodenario p̄pato
ad. vij. 7 alios nūeros int̄ medios di. sic. **Inueni**
m⁹ iqt h̄ oēs musicas p̄sonātiās. **Rā.** vij. ad. vij
7. ix. ad. xij. p̄pati sesquicūciā p̄portōez reddūt. 7
sil faciūt dyatesserō p̄sonātiā. **Sex** x̄o ad. ix. 7
vij. ad. xij. p̄pati reddūt sesq̄alterā p̄portōez 7
dyapēte efficiūt simphoniā. xij. x̄o ad. vij. p̄si
derati duplicē q̄dē reddūt p̄portōz. s̄ diapasō
simphoniā cātāt. **Octo** igr ad. ix. ipi s̄ se mediij
p̄siderati epogdonū iūgūt q̄ musica modulato
ne ton⁹ vocat q̄ oīm musicoꝝ sonozū mēsurā ē
cois oīm ei sonoz ē puissim⁹. **Uñ** nōnduz ē q̄
int̄ dyatesserō 7 dyapēte p̄sonātiāz ton⁹ d̄ria
ē sic int̄ sesq̄terciā 7 sesq̄alterā p̄portōz sola est
epogdol d̄ria. **Hucusq̄** boe. i. li. arismetrice. c.
vl. **Diē** et idē i. plogo. j. li. sic. **Musica** inqt q̄ p̄
oz sit nūeroꝝ vis ex h̄ p̄bari p̄t q̄ poza sunt illa
nat̄ aliē q̄ p se p̄stāt q̄ q̄ ad aliqd referūt 7 ipa
musica modulatio nūeroꝝ noibꝝ adnotatur vt
patet. dyatesserō ei 7 dyapēte 7 dyapason ab
antecedētis numeri nominibꝝ nūcupant. i. p̄ozū
q̄q̄ sonoz aduersū se p̄portio solū 7 n̄ alijs nū
eris inuenit. nā q̄ son⁹ i. diapasō simphonia. est

idem duplicis numeri pportioe. colligit q̄ dia-
tesseron ē modulatio epitrita. collatōe. i. sesqui-
tercia colligit vel componit quā diapente lym-
phoniā vocāt. hemiola mediante p̄iungit qui
in numeris epogdonus. i. supra. viij. d̄r 7 ē ton⁹
in musica vt dicit idē ibidē sesquitercia. pportō
in arismetica d̄r dyatesseron in musica 7 q̄ he-
mioia. i. sesquialtera pportio in arismetica. dy-
apente i musica. ē aut dyapēte 7 dyapason cō-
sonatiā quaz maior vox hz minorē notulā du-
plo 7 eius medietatē. Sesquitercius numerus
ē numerus numero comperatus habens terci-
am ptem minoris. Si ho habuerit. iij. sesqui-
quartus. 7 si. v. sesquiquintus et sic vlti⁹. An
sesquitercius ē qui minori p̄patus habz euz se-
mel 7 eius terciā ptem. verbiḡa si. iij. cōpares
tribus habebit in se quaternarius totū ternari-
um 7 ternarij terciā ptes. f. j. 7 si. viij. ad. vj. octo-
narius habebit totū senariū 7 terciā ptem eius
scz binariū. 7 si. xij. nouenario duodenarius cō-
tinebit totū nouenariū 7 eius terciā ptem. f. ter-
nariū. Sic si. xix. p̄parauens ad. xx. 7. xx. ad. xxv
7. xxij. ad. xxvij. 7 ita de alijs sic semp inuenies
Numerus ho sesquialter ē q̄n numer⁹ maior
p̄patus minori p̄tinet totalē numerū minorē
7 eius medietatē. Abigratia. ternarius p̄patus
binario habet in se duo 7 eoz medietatē. f. vni-
tatē. sic. vj. p̄tinet in se. iij. 7 eoz medietates scz
duo sic. ix. senariū in se claudūt 7 eoz mediā p-
tem. scz. iij. sic. xij. ad. viij. 7. xv. ad. x. 7 sic de alijs.
Hec siquidē verba in se sunt pfunda plurimū
7 obscura nisi his qui in arismetica instructi s̄t
7 etiā in musica disciplina. Quā arismetricis ge-
ometricis 7 musicis sunt voce plurima clarioza
que minus exercitatis in hm̄di penitus sunt ob-
scura 7 id̄ qui predictoz verboz 7 pportionuz
tā numeroz q̄s vocū 7 sonoz habere noticiam
desiderat arismetricoz et geometroz 7 musico-
rū industriā p̄sulere nō p̄temnat. tāta em̄ vt di-
cit. Si. in li. iij. ē virtus in numeris figuris. 7 mu-
sicis symphonijs q̄ ip̄e homo sine eis nō p̄stet.
Quia musica p̄fecta oīa cōprehēdit. Recolli-
ge itaq̄ ex p̄dictis q̄ ars musica siue armonia
p̄traria 7 disparata p̄ciliat. graua acutis 7 acu-
ta grauibz modificat 7 adaptat. affectōes con-
trarias et aduersas recōciliat. maliciosos animi
motus reprimit et refrenat sensus debilitatos
repat et p̄fortat. vnitates exemplaris diuini in
operibz cōtrarijs 7 diuersis maxime p̄conizat.
terrenis celestia 7 celestibz terrena posse vniri in
cōcordia manifestat. Letos animos magis leti-
ficat 7 tristes magis tristificat. qz vt dicit Aug.
ex quadā occulta aīe 7 armonie cōsimili p̄prie-

tate melodia animi affectōibz se cōformat. 7 in-
de ē q̄ dicit auctores q̄ instrumēta musica letū
reddūt letiozē 7 tristē tristiozem efficiūt. Resi-
duas armonie p̄prietates quere sup̄ in eodem.
vbi ista et alia verba Isidori recitantur.

¶ Conclusio libri.

Ista autem que
breuiter de rerū naturalū accidenti-
bus interseruimus. vtputa de colo-
ribus liquoribz p̄denibz mēsuris sonis 7 voci-
bus iā dicta sufficiant. quia vt estimo rudibz et
puulis in xp̄o mibi similibus que de p̄prietati-
bus rerū naturalū in. xix. pticulas sunt dige-
sta sufficere debēt ad aliquā iueniēdi similitudi-
nariā rōem qua de cā diuina scriptura rez na-
turalium et eaz p̄prietatū tā exquisitis simbo-
lis vtit 7 figuris. Protestor aut in fine huius
opusculi quē admodū in principio q̄ in omni-
bus que fm diuersas materias in hoc tractatu
lo p̄tinent parū vel nihil de meo apposui. s̄z sim-
pliciter sc̄tozum verba 7 p̄boz dicta p̄iter 7 cō-
mēta veritate p̄uenia sum secutus. vt simplices
7 puuli qui p̄pter libroz infinitatē singularz re-
rū p̄prietates de quibz tractat scriptura inuesti-
gare nō p̄nt in p̄mptu inuenire valeāt saltē su-
pericialiter qd̄ intēdūt. Simplicia siquidē sūt
7 rudia q̄ excerpti vtilia tū mibi rudi et mei p̄ i-
milibz eadē iudicari. Et id̄ suadeo simplicibus
vt hec simplicia nō p̄temnat s̄ cū hec pleni⁹ in-
tellexerint ad subtilioza intelligēda 7 inuestigā-
da ad maioz et doctoz industriā recurrere nō
differāt nec omittāt. quoz prudētie et arbitrio
hec relinquo vt minus sufficiētē dicta vel ex-
cerpta corrigāt. 7 si aliqua supaddere iudicauerint
fm gr̄am eis datam desup supaddāt. vt il-
lud quod p̄ me paupem rudē et simplicē aliq̄si-
ter fuit inchoatū pducatur eozum solertia ad
p̄fectum. ad ip̄ius honorem et gloriā qui ē al-
pha et o. principū 7 finis omnū bonoz qui est
deus sublimis 7 gloriozus viuens 7 regnans in
secula seculozum Amen.

¶ Explicet tractatus de proprietatibus re-
rum editus a fratre bartholomeo anglico ordi-
nis fratrum minor. Impressus per industria-
sum virū Anthoniū koburger inclite Puren-
berge ciuē. Anno salutis gratie. M. cccc. lxxij.
ij. kal. Junij.

